

**Извештај о политичким правима
српског народа у региону**

ИЗВЕШТАЈ О ПОЛИТИЧКИМ ПРАВИМА СРПСКОГ НАРОДА У РЕГИОНУ, 2020/2021.

Издавач

Удружење грађана „Напредни клуб“,
Захумска 236/86, 11000 Београд, Србија
www.napredniklub.org, nk.srbija@gmail.com

За издавача

Чедомир Антић

Уредник

Игор Вуковић

Аутори

Чедомир Антић
Милан Динић
Бојан Марић
Александар Ђурић
Бранислав Тођер
Игор Вуковић
Филип Калмаревић
Роман Јевић

Секретари редакције

Миљан Премовић и Милош Вулевић

Прелом

Јована Вуковић

ISSN 1821-200X

Штампа: SHPRINT, Тираж: 100 примерака

Напредни клуб

**ИЗВЕШТАЈ О ПОЛИТИЧКИМ ПРАВИМА
СРПСКОГ НАРОДА У РЕГИОНУ**

Република Српска/Босна и Херцеговина;
Црна Гора; Република Хрватска; АП Косово и
Метохија (Косово-УМНИК); Република Северна
Македонија; Република Албанија; Република
Словенија; Румунија; Мађарска;

Извештај за 2020/2021.

Број XIII

Београд, 2021. година

**Извештај о политичким правима српског народа
у региону написан је и објављен захваљујући
члановима и пријатељима Напредног клуба.**

Рад је био добровољан, а помоћ практична. Нисмо
затражили, а тиме ни добили, материјалну или
финансијску помоћ неке установе или организације
из Србије или иностранства.

Срдечно захваљујемо надлежним установама и
удружењима из Србије, српских земаља и држава
региона које су нам изашле у сусрет са подацима.

**Извештаји ће у будуће излазити са црним
корицама док стање у овој области не буде
уподобљено цивилизованим европским
стандардима.**

Напредни клуб је политичко удружење грађана из
Београда. Активности и пројекти клуба су усмерени
на анализу стања у политици, економији и култури
у Србији и српским земљама, као и давање конкрет-
них решења за превазилажење највећих државних и
националних изазова.

САДРЖАЈ

Увод	9
Извештај о политичким правима српског народа у Републици Српској и БиХ, за 2020/2021. годину	10
Извештај о политичким правима српског народа у Црној Гори за 2020/2021. годину	40
Извештај о политичким правима српског народа у Републици Хрватској за 2020/2021. годину.	68
Извештај о политичким правима српског народа на територији Косова-Унмик за 2020/2021. годину	98
Извештај о политичким правима српског народа у Републици Северној Македонији за 2020/2021. годину	101
Извештај о политичким правима српског народа у Албанији за 2020/2021. годину	116
Извештај о политичким правима српског народа у Словенији за 2020/2021. годину	122
Извештај о политичким правима српског народа у Мађарској за 2020/2021. годину	130
Извештај о политичким правима српског народа у Румунији за 2020/2021. годину	146
Закључак	156
Summary	160

УВОД

У региону Балкана и Средње Европе, изван граница Републике Србије, живи око 1,7 милиона Срба. Ово становништво је аутохтоно, еманциповано и има несумњиве државне традиције. Напредни клуб од 2008. прати и анализира стање политичких права у осам суседних и околних држава, те једној територији под заштитом УН. Пратимо стање постојећих уставних, законских, колективних или мањинских права српског народа. Током претходних тринаест година, а посебно после 2013. године, права српског народа у региону су под великим притиском и у стању опадања. Индикативна је сасвим различита политика САД и ЕУ према статусу Срба у БиХ и Црној Гори и статусу Албанаца на Косову-УНМИК и Северној Македонији. Упркос већем залагању Републике Србије, оцењујемо да је оно било волонтерско и делом ванинституционално.

На основу наших сазнања и анализа, стање права српског народа у региону је током 2020-2021. било под највећим притиском и у најгорем стању од 2008. године. Зато и овај извештај има црне корице, црње него раније.

Извештај о политичким правима српског народа у Републици Српској/БиХ за 2020/2021. годину

Република Српска се данас суочава са највећим притисцима од 2009. године и времена пропасти покушаја наметања реформи Устава БиХ посредством тзв. Бутмирског пакета. Околности говоре у прилог да је стање најсличније времену пре 2006. године, када је са места високог представника УН отишао лорд Ешдаун. Током претходне године на чело САД је изабран нови председник, конгресни ветеран Џозеф “Џо” Бајден, познат по својој ненаклоности према српском народу. У покушају да се врате на светску сцену САД наилазе на бројне несупехе и фрустрације. Босна и Херцеговина - најдаља од њихових империјалних супарника и под доминантним утицајем земаља Квинте и Турске, делује без сваке сумње као лакши политички добитак. Промене у СР Немачкој такође указују на могућност некакве нове политике. Наведени разлози свакако су више од осталих утицали на наглу промену политике САД и ЕУ. Иако се у односу ЕУ и Западног Балкана ништа није променило, одједном је поново отворено питање спремности БиХ да се укључи у унију. Усамљени гласови из држава “Вишеградске групе”, какав је

био и тзв. “Јаншин нонпејпер”, који су захтевали примену истих принципа на БиХ који су раније примењени на СФР Југославију, СР Југославију и Србију, проглашавани су за ратнохушкачки радикализам. Предлози за стварање “функционалне државе” Босне и Херцеговине су разни али се своде на укидање консензуалних сегмената устава и давања могућности Бошњацима да успоставе хегемонију. Сви они аргументи који су употребљени за афирмацију права Албанаца у Северној Македонији, или би могли бити преузети из уставних права Швајцарске или Белгије, оспорени су само у случају Срба и, у мањој мери, Хрвата у БиХ. Од БиХ је захтевано да уведе нове заједничке установе и регулише избор политичких функционера тако да је могуће прегласати Србе и Хрвате. Ради овога је после дванаест година, без формалног одобрења СБ УН, именован нови високи представник Кристијан Шмит. Неспремност Руске Федерације и НР Кине да подрже Шмитов избор неки су протумачили као неуспех постављања високог представника.¹ Ипак, уколико РФ и НР Кина не буду условили даљи рад СБ УН избором компромисне личности за високог представника или укидањем ове дужности, фактичко стање ће остати. Треба напоменути да су након овог избора, који је Москва практично допустила само се формално супротстављајући,

1 “Dodik: Savet bezbednosti UN nije izabrao visokog predstavnika jer nije bilo konsenzusa”, *Danas*, 30.06.2021. , <https://www.danas.rs/svet/dodik-savet-bezbednosti-un-nije-izabrao-visokog-predstavnika-ker-nije-bilo-konsenzusa/> , (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

Руска Федерација и НР Кина најавиле резолуцију Савету безбедности УН у циљу укидања установе високог представника УН у Босни и Херцеговини.² Ово је први пут, колико нам је познато, да се Пекинг укључио у балканска питања на тако високом нивоу. У моралном смислу Шмитов избор и његов програм дубоко су противни изворном Дејтонском споразуму. Очигледно је да је избор новог високог представника замишљен као промена вишегодишње политике.

Највероватније је из ових разлога је покренут нови талас резолуција о злочину у Сребреници које ових дана доносе парламенти балканских држава. Већински албанска скопска општина Чаир најавила је чак и подизање споменика жртвама Сребре-

2 “АП: Русија и Кина траже од Савета безбедности укидање високог представника у БиХ”, *Сјуншник Србија*, 14.07.2021., <https://rs.sputniknews.com/20210714/ap-rusija-i-ki-na-traze-od-saveta-bezbednosti-ukidanje-visokog-predstavnika-1127423386.html> , (sajtu pristupljeno 17 07 2021); “RTV НБ | Русија и Кина траже укидање високог представника у БиХ”, *Radiotelevizija Herceg-Bosne*, 15.07.2021., https://www.youtube.com/watch?v=gb-OSxYzKnE&ab_channel=RadiotelevizijaHerceg-Bosne , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

нице.³ Целокупна замисао заснована је на криминализацији колективних права Срба (док је у СФР Југославији - приликом њеног разбијања, као и у Србији - у време отцепљења Косова, питање колективних права мањинских народа узимано као принцип који би, уколико би био прекршен, водио ка нестанку заједничке државе).

Више него икада после 2006. бошњачко руководство је следило ове поруке из САД и држава Квинте. Захетви за укидањем ентитета па чак и кантона су учестали.⁴ Поруке мржње и нетрпељивости постале су редовне. Тако је почетком 2021. бошњачки вођа Бакир Изетбеговић недвосмислено

3 Не треба заборавити да су албански устаници из 2001. године, који су се борили за већа колективна права и конститутивност свог народа у Македонији, вољом САД и НАТО некажњени ушли у власт и од 2017. оставарили превласт над Македоницама. На другој страни, министар одбране Македоније (који им се супротставио) осуђен је пред Хашким трибуналом. “Скопска општина Чаир диже споменик жртвама Сребренице”, *Политика*, 06.07.2021., <https://www.politika.rs/scc/clanak/482761/Skopska-opstina-Cair-dize-spomениk-zrtvama-Srebrenice>, (сајту приступљено 16 07 2021).

4 Јављао се, чешће него иначе, стари подржавалац бошњачког и албанског национализма Данијел Сервер из Вашингтона. “Daniel Serwer: Ukinuti RS, FBiH, kantone, dati моћ орџинама! SAD naklonjena Srbiji, ignoriše BiH!”, *FACE TV*, 26.09.2020., https://www.youtube.com/watch?v=8dM8ERJy-8DI&ab_channel=FACEHDTV, (сајту приступљено 20 07 2021).

рекао како мисли да су Срби лош народ.⁵ Изетбеговић Други је нешто касније покушао да новом изјавом покаже како заправо мисли да “нема лоших народа”. Амбасада САД је на директно питање пропустила да осуди ову изјаву већ је начелно позвала на уздржаност и наставак реформи.⁶ Изетбеговић је позвао и на стварање унитарне БиХ. Крајем 2020. он је непријатељима БиХ претио некаквим “страховитим оружјем”.⁷ У априлу 2021. најавио је да ће у случају рата стати “испред људи”. Тврдећи како су његовог оца оптуживали што је рекао да неће бити рата, додао је и да би “радије умро него дозволио да геноцидаши завладају дијелом Босне и Херцеговине”.⁸ Бошњачки вођа је Дејтонски устав назвао

5 “Бакир Изетбеговић: Ако буде рата, спреман сам стати испред људи”, *Н1*, 20. април 2021.; “SRBI SU LOŠ NAROD: Bakir ne krije prezir ni na televiziji, obrušio se i na Dodika”, *Večernje novosti*, 22. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/planeta/region/957450/srbi-los-narod-bakir-krije-prezir-televiziji-obrusio-dodika-video>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

6 “Ambasada SAD u Bosni o izjavi Bakira Izetbegovića”, *Alo*, 23. 01. 2021., <https://www.alo.rs/vesti/region/ambasada-sad-u-bosni-o-izjavi-bakira-izetbegovica/377523/vest>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

7 “Бошњачки лидер: Босна има страховито оружје, то је порука непријатељима”, *Н1*, 11. новембар 2020.

8 “Izetbegović: Spreman sam da stanem ispred ljudi ako bude rata u BiH”, *Н1*, 20. apr. 2021., <https://rs.n1info.com/region/izetbegovic-spreman-sam-da-stanem-ispred-ljudi-ako-bude-rata-u-bih/>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

“ретрогардним”.⁹ Активности неприкосновеног предводника бошњачког националног покрета су током претходне године често биле усмерене ка сатанизацији српског народа. У Србији и Хрватској видео је дужнике - моралне и материјалне - а рат је упоређивао са борбом демократије против нацизма очекујући да “нам” се неки “Вили Брант” из тих држава извини.¹⁰ Овакву атмосферу стварају политичари и сасвим је очекивано да има широки утицај. Тако су крајем августа 2020. француски медији јавили о томе како је бошњачка породица у тој земљи мучила и понижавала своју ћерку зато што је у емотивној вези са Србином.¹¹

Сарајевско вођство не прихвата пресуде чак ни сопствених судова. Када је Суд БиХ, о коме смо већ писали као о потпуно зависном од воље бошњачких политичара, ипак огласио кривим Сакиба

9 “Изетбеговић: Морамо наћи баланс између етничког и грађанског принципа”, *ФЕНА*, 20. јануар 2021.

10 “SRAMNI BAKIR: Izetbegović uporedio Srbe sa nacistima, Alijin sin traži pare i izvinjenje”, *Večernje novosti*, 02. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/planeta/region/950841/sramni-bakir-izetbegovic-uporedio-srbe-nacistima-alijin-sin-trazi-pare-izvinjenje>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

11 “PRETUČENA JER VOLI SRBINA: Nasilje, ponižavanje, mučenje, pa čak i šisanje - jezive stvari koje roditelji radili devojci (17)”, *Večernje novosti*, 23. 08. 2020., <https://www.novosti.rs/planeta/svet/911500/pretucena-jer-voli-srbina-nasilje-ponizavanje-mucenje-cak-sisanje-jezive-stvari-koje-roditelji-radi-li-devojci-17>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

Махмуљана, који је био одговоран за деловање одреда страних добровољаца под називом Ел муџахид, министарка спољних послова у Савету министара БиХ, Бисера Турковић, критиковала је пресуду и чак цитирала осуђениковог сина који је тврдио да је реч о наставку рата.¹² Само су српске новине навеле да је на фејсбук профилу министарка написала и да се ради о пресуди “свима који су бранили своју земљу од најезде злочинаца”.¹³ За Бисеру Турковић осуђени ратни злочинац је без сваке сумње херој.

Високи представник Валентин Инцко упутио је почетком фебруара 2021. писмо председнику Народне скупштине Републике Српске у коме је захтевао да буду одузета одликовања осуђеним ратним злочинцима из овог ентитета.¹⁴ Није забележено да је слично писмо упутио било којој установи Федерације БиХ, рецимо ради одузимања одликовања

12 Sandra Veljković, “Ministrica vanjskih poslova BiH brani osuđenog zapovjednika mudžahedina koji su ubijali Srbe i Hrvate”, *Večernji list*, 25. januar 2021.

13 “NOVI SKANDAL BISERE TURKOVIĆ: Osuđenog ratnog zločinca tzv. armije BiH nazvala herojem”, *Večernje novosti*, 25. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/planeta/region/958364/novi-skandal-bisere-turkovic-osudjenog-ratnog-zlocinca-tzv-armije-bih-nazvala-herojem> , (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

14 “INCKO UPUTIO ULTIMATUM SRPSKOJ: Poslao je skandalozno pismo, za njega su svi Srbi zlocinci”, *Večernje novosti*, 03. 02. 2021., <https://www.novosti.rs/republika-srpska/ves-ti/961231/incko-uputio-ultimatum-srpskoj-poslao-skandalozno-pismo-njega-svi-srbi-zlocinci> , (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

преминулом хашком осуђенику, генералу Расиму Делићу.

У априлу 2020. руководство РС је позвало на нове преговоре ентитета и конститутивних народа о “враћању на основна начела Дејтонског споразума”.¹⁵ Питање законитости и основаности на међународном праву Бонских овлашћења Високог представника, постало је нарочито тема након избора Кристијана Шмита након деценије неефикасних мандата Валентина Инцка.¹⁶ Двојица бивших високих представника изјаснили су се током 2021. против опстанка Канцеларије високог представника, који је “постао део проблема уместо решења”.¹⁷ На другој страни в.п. Велентин Инцко наставио је у последњим месецима свог мандата да највљује намећање разних закона, међу којима и онај о кажњавању непожељног, другачије тумачења догађаја из времена Рата у Босни 1992.-1995. године.¹⁸

15 “Двадесет и пети извјештај Републике Српске Савјету безбједности Уједињених нација”, Мај 2021., 3.

16 Исто, 17; Carl Bildt, “Bosnia to war, to Dayton, and to its slow peace”, *European Council on Foreign Relations*, 28. January 2021.

17 “БИВШИ ВИСОКИ ПРЕДСТАВНИК ВОЛФГАНГ ПЕТРИЧ: „Брисел креће брже и одлучније у реформи БиХ, ОНО ШТО ЋЕ УРАДИТИ бит ће одлучујуће . . .”, *Slobodna Bosna*, 19. februar 2021.

18 “Двадесет и пети извјештај...”, 21; “ЧОВИЋ: ХДЗ покраден, од грађанске државе нема ништа, треба затворити ОХР”, *Хрвајски медијски сервис*, 7. јануар 2021.

Иако је током прве половине 2021. дошло до напретка у преговорима између ентитета и њихових установа кад је реч о приоритетима реформи у циљу укључивања у ЕУ, те промена неких других сегментата државне управе, кампања за укидање овлашћења ентитета и повратак на диктаторску политику ранијих високих предстваника настављени су несмањеном жестином.¹⁹ Настављено је потцењивање међунаорндог споразума којим су гарантована уставна права народа БиХ. Тако је амбасадаор САД у БиХ Нелсон назвао актуелни највиши правни акт БиХ “почетним уставом” за који тврди како се мора променити.²⁰ Такође у условима новог таласа парламентарних резолуција²¹ које су осуђивале злочин у Сребреници, индикативна је одлучност појединих међународних установа да из својих докумената избаца чињенице везане за уставну структуру БиХ, које су биле присутне у свим ранијим или предложеним конституцијама ове државе од њеног конач-

19 Исто, 23.

20 “Амбасадор Нелсон за Глас Америке: Дејтонски устав треба реформу, а грађани да коначно крену напријед”, *VOA News*, 17. август 2020; “Двадесет и четврти извјештај Републике Српске Савјету безбједности Уједињених нација”, октобар 2020., 5.

21 Осуду злочина над Србима изрекла је само Скупштина општине Сребреница у сопственој резолуцији. “Skupština opštine Srebrenica usvojila Rezoluciju o stradanju srpskog naroda”, *NI*, 02. jul. 2021., <https://rs.n1info.com/region/skupstina-opstine-srebrenica-usvojila-rezoluciju-o-stradanju-srpskog-naroda/>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

ног оснивања 1946. године. Занимљиво је да је у том погледу покушала да у прилог актуелног устава и права Хрвата, интервенише званична Хрватска, али само са огранченим успехом.²² Злослутна по одбрану Устава БиХ је и одлучност већине у Европском парламенту да у декларацију посвећену Босни и Херцеговини не унесе и потврду конститутивности њених народа. Када су амандмани хрватских посланика одбачени, одлуку Европског парламента поздравио је, наводни представник хрватског народа у председништву БиХ, Жељко Комшић.²³ Све ово довело је до изјаве коју је председник Републике Хрватске дао само дан пре него што се обратио окупљенима на гробљу у Поточарима. Милановић је за хрватске медије рекао: “Нема више попуштања око уставних права Хрвата у Босни и Херцеговини”.²⁴

22 “Milanović: Ne prihvatamo deklaraciju NATO bez pominjanja Dejtonskog sporazuma”, *Beta, N1 Zagreb*, 13. jun. 2021., <https://rs.n1info.com/region/milanovic-ne-prihvatamo-deklaraciju-nato-bez-pominjanja-dejtonskog-sporazuma/>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

23 “Komšić pozdravio odbacivanje amandmana poslanika Hrvatske u Evropskom parlamentu”, *Danas*, 24.06.2021., <https://www.danas.rs/svet/komsic-pozdravio-odbacivanje-amandmana-poslanika-hrvatske-u-evropskom-parlamentu/>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

24 “”DOK SAM JA PREDSEDNIK...” Milanović o pravima Hrvata u BiH: “Nema više popuštanja””, *Blic*, 10.07.2021., <https://www.blic.rs/vesti/svet/dok-sam-ja-predsednik-milanovic-o-pravima-hrvata-u-bih-nema-vise-popustanja/xny57lh>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

Међу бројним странцима, који су се током претходне године у јавности ставили на страну остварења бошњачких националних циљева, важно место заузела је и Кристијана Аманпур, новинарка Си Ен Ен-а, тако важна у медијском рату против српског народа током деведесетих година. У разговору за бошњачку телевизију Фејс она је недвосмислено рекла да неће бити пожељне будућности БиХ док је подељена на ентитете. Са једне стране оптуживала је РС за рат и злочине, а са друге стране - као што смо у ранијим извештајима често наводили - за “неиспуњавање” неких, неименованих “обавеза”.²⁵ Зато међународна заједница “треба одговарати што није позвала Републику Српску на одговорност”.²⁶ “Позив на одговорност” у уму Кристијане Аманпур значи и најтежу казну.

У раздобљу од лета 2020. до пролећа 2021. године бошњачки политичари су у неколико прилика оштро нападали уставну позицију Хрвата у БиХ. Октобра 2020. Бакир Изетбеговић је Хрвате чак оптужио за доминацију.²⁷ Почетком јула 2021. бошњачке националистичке странке СДА и СДП предложиле

25 “AMANPUR BI DA RAZBIJE SRBE: Udarila na RS, podgreva nade muslimana, a smetaju joj i Rusija i Kina”, *Večernje novosti*, 07. 03. 2021., (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

26 Isto.

27 “Изетбеговић: Не пристајемо на уцјене ХДЗ-а”, *Vijesti.ba*, 8. октобар 2020; Двадесет и четврти извештај Републике Српске...”, 8.

су укидање кантона у Федерацији БиХ.²⁸ Хрватски национални сабор (ХНС) је одговарајући на овај предлог, тражио укидање Федерације Босне и Херцеговине.²⁹ У “58. извештају Високог представника СБ УН” јасно стоји да је институционална криза присутна искључиво у Федерацији БиХ где нова влада није изабрана две године, исти случај је у Неретванско-херцеговачком и Ливањском кантону. Председник ФБиХ такође не дозвољава избор на упражњена места Уставног суда Федерације БиХ.³⁰

У прошлогодишњем извештају смо забележили како је СДА успео да преузме контролу над Централном изборном комисијом. Употребљавајући унутрашње проблеме и напетост између

28 “Delegacije SDA i SDP razgovarale o regionalizaciji Federacije BiH, što znači i ukidanje kantonalnih skupština i vlada”, *Klix*, <https://www.klix.ba/vijesti/bih/sda-i-sdp-razgovarali-o-ukidanju-kantonalnih-skupstina-i-vlada/210709103>, (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

29 “Hrvatske stranke u BiH predložile ukidanje Federacije”, *FoNet, Hina*, <https://rs.n1info.com/region/hrvatske-stranke-u-bih-predlozile-ukidanje-federacije/>, (sajtu pristupljeno 20 07 2021); Нермин Никшић, први човек СДП-а и некадашњи премијер ФБиХ покушао је да се оправда тврдећи да није реч о укидању већ “рационализацији” кантона, али је подржао њихов предлог да буду “укинути ентитети” (мада су они нагласили да је у питању укидање Федерације БиХ). “Nikšić: Slažem se sa “idejom” HNS-a da ukinemo entitete”, *Vijesti.ba*, <https://vijesti.ba/clanak/540190/niksic-slazem-sa-idejom-hns-a-da-ukinemo-entitete>, (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

30 “Fifty-eighth report of the High Representative...”, 2.

власти и опозиције у Републици Српској, она је успела да стекне подршку појединих странака из мањег ентитета и тако је питање које је спадало у корупс консензулане демократије, представљено у релацијама већине и мањине. Два члана ЦИК су том приликом замењена а два српска су изабрана. Овим је прекршен пословник о избору чланова ЦИК.³¹ О случају се негативно одредила чак и Председница Комисије за избор и именовање чланова ЦИК-а, бивша председница Федерације БиХ, Борјана Кришто.³² Против ове одлуке изјаснио се и Хрватски национални сабор. Таква Централна изборна комисија је, наводно због једног спота, забранила излазак на новембарске локалне изборе једној од странка из коалиционе владе Републике Српске.³³ Суд БиХ је ову забрану касније поништио на основу чињенице да је ЦИК донела одлуку у време када није трајала изборна кампања, па стога није била надлежна.³⁴ У Извештају Канцеларије високог представника СБ УН нема ни реч и кризи избора ЦИК, већ он на самом почетку извештаја осуђује реакције СНСД-а и ХДЗ-а на његове одлу-

31 “Двадесет и четврти извјештај Републике Српске...”, 11.

32 “Кришто: Незаконит избор чланова ЦИК-а не води владавини права”, *BHRT*, 16. јули 2020.

33 “Двадесет и четврти извјештај Републике Српске...”, 12.

34 “Bosnian Court says United Srpska can take part in election, watchdog was wrong”, *NI*, 15. October 2020.

ке.³⁵ ЦИК је у новом саставу такође поништио и изборе у Сребреници и Добоју. Стратешки значај ова два места за бошњачки национализам и чињеница да је разлика између кандидата на изборима у Сребреници била изузетно велика, указује на симболички, више него формални, карактер ове одлуке.³⁶ Иако је суд углавном пресуђивао у њихову корист, исти није укључио одређени број наводних бошњачких гласова упућених поштом (реч је о око 1.000 гласова што не би значајно променило исход избора) па је савез бошњачких странака ипак бојкотовао поновљени изборни процес. На поновљеним изборима, резултати нису били значајно другачији, показало се да је ова одлука имала пре свега политичку димензију. Ово питање је сасвим површно и недовољно прецизно представље-

35 “Fifty-eighth report of the High Representative for Implementation of the Peace Agreement on Bosnia and Herzegovina”, 11/05/2020 OHR, 1. Овај извештај и даље није доступан на српском језику.

36 Slobodan Popadić, “SRAMNA KOALICIJA ŠARVIĆA I BORENOVIĆA I NJIHOVA IZDAJA” Dodik o odluci CIK da poništi izbore u Doboju i Srebrenici”, *Blic*, 21.01.2021, https://www.blic.rs/a-m-p-article?uuid=3e949723-0c4e-4dbc-a1b9-068ce75099f5&type=article&id=PULS_CMS-Article-3e949723-0c4e-4dbc-a1b9068ce75099f5&gem_id=zD3qlj.i.6MJJaIS.M73ztcDSLXT8bRtSLaAdom13rDz.l7&tpv=MOBILE_VESTI/REPUBLIKA_SRPSKA&tdv=BLIC_RS/blic/vesti/republika_srpska/ART, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

но у извештају високог представника.³⁷ Слично је било и са проамеричким медијима у Србији: на вест да су у Сребреници поништени избори на бирачким местима у српским а потврђени у бошњачким крајевима, кључно није било да она буде потврђена или оповргнута, већ је на првом месту у вести била чињеница да је члан председништва БиХ Милорад Додик вређао чланове ЦИК-а.³⁸

Босну и Херцеговину је као нефункционалну државу показала и мигрантска криза. Од маја 2020. траје скандал везан за амбасадора БиХ у Пакистану, Сакиба Форића - кадра бошњачке СДА, који је у кратком раздобљу издао чак око 3.000 виза.³⁹ Овај скандал је довео до сукоба међу бошњачким политичарима. Шефица дипломатије Бисера Турковић стала је уз амбасадора - кадра СДА - док је министар безбедности Фахрудин Радончић између осталог због овога коначно поднео оставку.⁴⁰ Почетком 2021. шеф дипломатије ЕУ Жозеп Борел писмено је тражио од председавајућег председништва БиХ Милорада Додика да мигранти буду

37 "59th report of the High Representative...", 4.

38 "Dodik vređao srpske članove CIK zbog poništavanja izbora u Doboju i Srebrenici", *Danas*, 21.01.2021., <https://www.danas.rs/svet/dodik-vredjao-srpske-clanove-cik-zbog-ponistavanja-izbora-u-doboju-i-srebrenici/>, (sajtu pristupljeno 17 07 2021).

39 Hannah Lucinda Smith, "Visa fraud lets Pakistanis use Bosnia as back door to EU", *The Times*, 22. May 2020.

40 "Двадесет и четврти извјештај Републике Српске...", 3.

распоређени широм БиХ.⁴¹

Када је јула 2020. суд у Београду осудио једног Бошњака за ратне злочине Бисера Турковић је Србији послала протестну ноту.⁴²

После тринаест година споразумом СДА и ХДЗ одржани су избори за установе Града Мостара.⁴³ Док у Извештају Високог представника СБ УН стоји како је споразум био немогућ без посредовања из иностранства, треба нагласити да су преостали Срби учествовали у овој кампањи и добили свог представника у градској скупштини.⁴⁴ Криза између вођстава Бошњака и Хрвата је ипак настављена. У “58. извештају Високог представника Савету безбедности” углавном је у указано на ове проблеме. Кад је реч о Републици Српској њу Валентин Инцко некако узима као “исконски проблем”. Више нема непосредних критика на рачун Милорада Додика, члан председништва БиХ крив је по функцији. Одатле и навођење његовог држања у овој

41 “Borel od Dodika traži da se migranti raspodele širom BiH”, *NI*, <https://rs.n1info.com/region/borel-od-dodika-trazi-da-se-migranti-raspodele-sirom-bih/>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

42 Исто., 14.

43 “”Данас избори у Мостару после 12 година: Срби окупљени око листе „Остајте овдје – заједно за наш Мостар””, *ИН4С*, <https://www.in4s.net/danas-izbori-u-mostaru-posle-12-godina-srbi-okupljeni-okoliste-ostajte-ovdje-zajedno-za-nas-mostar/>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

44 “Fifty-eighth report of the High Representative...” 1-2.

установи као очекиваног. Члану председништва из РС је замерено што је инсистирао на гласању о признању Косова како би ту тему дугорочно скинуо са дневног реда и што је тражио да минутом ћутања буде обележена смрт Момчила Крајишника, који је 1996. био први члан председништва изабран у Републици Српској, а казну коју му је досудио Хашки трибунал је одробијао.⁴⁵ Слично је и са позивима из РС на повратак изворном Дејтонском споразуму, што в.п., сасвим парадоксално, види као напад на уставни поредак. Иако је у овом извештају (12. и 11.) побројано колико одлука Уставног суда БиХ није извршила ФБиХ а колико Република Српска, у својим извештајима високи представник наставља да изједначава ентитете иако је јасно да се већина тих одлука односи на већи ентитет. Оптужујући РС да води унилатералну политику в.п. никако не даје релевантне примере, а за њега друга страна у овој динамици практично и не постоји.

Обзиром на ресурсе који су му на располагању, високи представник показује зачуђујуће одсуство у креативности кад је реч о утемељењу сопствене пристрасности. Суштински незаинтересован за статус Срба у ФБиХ или Хрвата у Републици Српској, он инсистира на одлуци бошњачких повратника у селу Липље крај Зворника да не пошаљу децу у школу зато што језик којим говоре према законима ентитета није босански већ бо-

45 "Fifty-eighth report of the High Representative...", 7.

шњачки. Аргумент РС је да није реч о језику Босне или Босанаца, већ Бошњака. У “58. извештају...” стоји како власти РС нису доследне зато што друга два језика називају према народима који их говоре. Дакле аутор или не разуме читав спор, што је мало вероватно, или свесно учествује у манипулацији и обмањивању СБ УН.⁴⁶

О ставу бошњачког националног покрета најбоље говори изјава Бакира Изетбеговића из јануара 2021. у којој је синтетизован целокупни концепт те политике. Изетбеговић је замерио председнику Србије што спомиње да се СДА залаже за укидање Дејтонског споразума (иако је ова странка то званично учинила, на својим конгресима и другим важним скуповима, бар четири пута током претходних седам година). Иако је БиХ сложена држава он је тада рекао да је недопустиво што председник Србије говори о односу са Бошњацима - као да он сâм говори и у име Срба из Српске/БиХ. Тврдњу да Србија инвестира у општине са Бошњачком већином на својој територији вођа СДА назвао је њеном “дужношћу”, истовремено он ни не спомиње попутну заосталост српских крајева у већински бошњачким кантонима и симболичан повратак прогнаника у ове крајеве. Изетбеговић захтева да Србија исплати дуг за коришћење и потапање земљишта око хидро-централа у Подрињу (а већина овог земљишта је у границама Републике

46 “Fifty-eighth report of the High Representative...”, 32.

Српске). Коначно председник странке СДА, чија припадница Бисера Турковић са званичне државе функције улаже ноте због пресуде српског правосуђа, захтева од Србије да изручи двојицу оптуженика за злочин у Сребреници.⁴⁷

Да су у Општини Сребреница криза и напетост увезени споља сведочи и фотографија коју је објавио локални хоџа. Ученици једног разреда су после завршене школске године прошетали улицама са развијеним заставама, међу којима је била и застава Републике Босне и Херцеговине - ратна и непризнатна застава која је српском народу била силом наметнута. Хоџа је био фасциниран и радостан због овога.⁴⁸ Није забележено развијање званичне заставе Републике Српске, а камо ли ратних застава, било где у Федерацији БиХ, напротив у једном од претходних извештаја забележили смо како је остарели и болесни српски мотоциклиста прогоњен и тучен зато што је на маици покривеној дуксерицом имао насликан грб Републике Србије. На другој страни, самостални преговори између бошњачких родитеља и министарства просвете

47 "Izetbegović: Ako Vučić želi dobre odnose s Bošnjacima neka Srbija plati dug BiH", *Danas*, 12.01.2021.<https://www.danas.rs/svet/izetbegovic-ako-vucic-zeli-dobre-odnose-s-bosnjacima-neka-srbija-plati-dug-bih/>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

48 "Maturanti u Srebrenici slave zajedno sa srpskom i bošnjačkom zastavom", *NI*, 11. maj. 2021, <https://rs.n1info.com/region/maturanti-u-srebrenici-slave-zajedno-sa-srpskom-i-bosnjackom-zastavom/>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

РС (између осталог око празника који ће бити обележавани) довели су до бојкота наставе од стране српске деце у Првој основној школи у Сребреници.⁴⁹

Слично је и са сећањем на Други светски рат. У свести елите бошњачког народа, босански муслимани су током Другог светског рата били само жртве, никако и учесници, а камоли колаборационисти. Није забележено да је било ко суђен због промовисања рецимо фашистичке Ханџар дивизије, која је била део система немачког СС-а. Међутим, пред судом у Сарајеву нашли су се припадници нво “Равногорски покрет”.⁵⁰ На терет им је стављено слављење генерала Драгољуба Михаиловића кога чак ни комунистички суд 1946. није осудио за злочине према муслиманима и Хрватима, који је у Србији судски рехабилитован и коме је председник САД 2005. године постхумно доделио одликовање.

Настављени су и притисци на Српску да укине Дан Републике 9. јануар. Почетком 2021. СДА је

49 “Srpska deca bojkotuju nastavu u Srebrenici, i načelnik Grujičić pružio podršku”, *NI*, 26. feb. 2020., <https://rs.n1info.com/region/a572905-srpska-deca-bojkotuju-nastavu-u-srebrenici/>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

50 “Poklonici Draže Mihailovića prvi put pred Sudom BiH”, *RSE*, 06.07.2021., <https://www.danas.rs/drustvo/poklonici-draze-mihailovica-prvi-put-pred-sudom-bih/#comment-form-div>, (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

позвала тужилаштво да процесуира све оне који славе овај дан.⁵¹ У разговору са једним од аутора овог извештаја (у емисији “Тирилица” на ТВ Хепи) председавајући председништва БиХ Милорад Додик рекао је да власти РС разматрају могућност да укину садашњи Дан Републике и уместо њега усвоје дан почетка Првог српског устанка као нов празник.⁵² На другој страни након прославе празника 2021. Додик је изјавио да ће Република Српска одустати од прославе 9. јануара, када Сједињене Државе одустану од прослављања 4. јула.⁵³ Када је објављена вест да је премијер Црне Горе Здравко Кривокапић у телефонском разговору честитао Дан Републике председници Републике Српске, члан председништва БиХ Жељко Комшић је тра-

51 “BAKIROV UDAR NA SRBE NA BADNJI DAN: SDA iznela skandalozan zahtev Tužilaštvu BiH”, *Tanjug*, 06. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/republika-srpska/vesti/952062/bakirov-udar-srbe-badnji-dan-sda-iznela-skandalozan-zahtev-tuzilastvu-bih> , (sajtu pristupljeno 16 07 2021).

52 “CIRILICA - Milorad Dodik - Srbi iz Republike Srpske ne prihvataju Drinu kao granicu - (07.06.2021)”, 07.06.2021., https://www.youtube.com/watch?v=whL15iprXXc&ab_channel=CirilicaTVHAPPY , (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

53 “Dodik: Odustaćemo od 9. januara kad SAD odustanu od 4. jula”, *Blic* , 17.01.2021., https://www.blic.rs/a-m-p-article?uuiid=95420776-13c9-47f9-bcd4-8501d689394f&type=article&id=PULS_CMS-Article-95420776-13c9-47f9-bcd4-8501d689394f&gem_id=zD3qlj.i.6MJaIS.M73ztcSLXT8bRtSLaAdom13rDz.l7&tpv=MOBILE_VESTI/REPUBLIKA_SRPSKA&tdv=BLIC_RS/blic/vesti/republika_srpska/ART , (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

жио да се влада Црне Горе ограда од ове усмене и незваничне честитке.⁵⁴

Захваљујући уздржаности посланика из српске опозиције, почетком 2021. прошао је и предлог посланика Дениса Звиждића о располагању БиХ “неперспективном” војном имовином на територији ентитета.⁵⁵

Администрацији високог представника УН Валентина Инцка није по вољи нити један поступак званичне Републике Српске. Када је уклоњен назив са студентског дома на Палама, названог по

54 “KOMŠIĆ UDARIO NA KRIVOKAPICA: Traži izvinjenje za čestitku koja zvanično ne postoji - skandal ne jenjava”, *Večernje novosti*, 10. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/crna-gora/vesti/953393/komsic-udario-krivokapica-trazi-izvinjenje-cestitku-koja-zvanicno-postoji-skandal-jenjava> , (sajtu pristupljeno , 16 07 2021). Показало се да Дритан Абазовић, потпредседник владе Црне Горе, уопште не зна суштину спора као ни назив босанскохерцеговачке државе коју је, извињавајући се због незваничне честитке, назвао “Република БиХ”. “DRITAN ABAZOVIC: Vlada Crne Gore nije trebalo da čestita Dan RS, za nas postoji Dan Republike BiH”, *Večernje novosti*, 13. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/crna-gora/vesti/954218/dritan-abazovic-vlada-crne-gore-nije-trebalo-cestita-dan-nas-postoji-dan-republike-bih>, (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

55 “NOVI SARAJEVSKI NAPAD NA RS: SDA ima pakleni plan, poslanici SDS-a, PDP-a i DNS-a bili uzdržani!”, *Večernje novosti* 13. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/republika-srpska/vesti/954526/novi-sarajevski-napad-sda-ima-pakleni-plan-poslanici-sds-pdp-dns-bili-uzdržani>, (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

Радовану Караџићу, Инцко је Милорада Додика, члана председништва БиХ, назвао “кукавицом”, зато што то није затражио лично већ је то учинила ћерка заточеног српског председника.⁵⁶

Иако су ентитети једино власни на пољу образовања, пробошњачки чланови председништва прегласали су почетком јула 2020. српског члана одобравајући склапање Уговора о приступању БиХ истраживању развоја читалачке писмености ПИР-ЛС 2021. и Споразума о учешћу БиХ у програму за међународно оцењивање ученика (ПИСА) 2021. На изјаву Милорада Додика о штетности ових одлука по виталне интересе српског народа, о овоме је 22. јула 2020. расправљала Народна скупштина Републике Српске.⁵⁷ Без сваке сумње, само усвајање ових споразума отворило би простор за изградњу просветних установа на нивоу БиХ и касније ширењу њихових надлежности.

Бакир Изетбеговић је почетком 2021. дао интервју у коме је најавио промену Дејтонског устава.

56 “OKUPATOR OŠTRI KANDŽE: Visoki predstavnik vređao Dodika, usledilo i sramno poređenje koje mu Srbi neće zaboraviti”, *Večernje novosti*, 14. 01. 2021., <https://www.novosti.rs/amp/planeta/region/954782/okupator-ostri-kandze-visoki-predstavnik-vredjao-dodika-usledilo-sramno-poredjenje-koje-srbi-nece-zaboraviti>, (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

57 “Dodik: Srpska ima isključivu nadležnost u obrazovanju”, *Srna*, 29.07.2020. <https://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/dodik-srpska-ima-iskljucivu-nadleznost-u-obrazovanju/xhxjpfx> , (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

Тврдио је да је циљ “повратак душе БиХ”. Решење је видео у комбинованом притиску на Српску. Оштри наступ Додика пред СБ УН и одговор амбасадора прогласио је као добар пример такве политике, тврдећи да је последица била уклањање табле са називом на студентском дому “Др Радован Караџић” на Палама.⁵⁸

Средином фебруара, представници Републике Српске обавестили су јавност да је “Србима отето последње руководеће место у правосуђу БиХ”. Избором Халила Лагумџије на место председника, уставом не предвиђеног, Високог судског и тужилачког савета БиХ, судство је стављено под контролу припадника само једног народа Босне и Херцеговине.⁵⁹

Током пролећа и лета 2021. трајао је спор око избора новог високог представника у БиХ. После дванаест година Инцкових мандата сада су земље Квинте за ту дужност одредиле немачког политичара Кристијана Шмита. Одавно опредељен за бошњачке националне циљеве Шмит није био по

58 “Izetbegović za N1: Neću propustiti šansu koju su imali Silajdžić i Tihić”, *N1*, 19. jan. 2021, <https://ba.n1info.com/vijesti/izetbegovic-za-n1-necu-propustiti-sansu-koju-si-imali-silajdzic-i-tihic/>, (sajtu pristupljeno , 16 07 2021).

59 “Srbima oteto preostalo rukovodeće mesto u BiH, Dodik ide pred Ustavni sud!”, *Tanjug*, [https://www.alo.rs/vesti/region/srbima-oteto-preostalo-rukovodece-mesto-u-sudstvu-bih/384389/](https://www.alo.rs/vesti/region/srbima-oteto-preostalo-rukovodece-mesto-u-sudstvu-bih/384389/vest) vest , (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

вољи ни Републици Српској ни Руској Федерацији. Одатле његов избор мимо Савета безбедности УН. Званичници Републике Српске претили су да ће тражити поштовање Анекса 10 Дејтонског споразума, према коме чланице СБ УН и потписнице Дејтонског споразума треба да изнесу мишљење о избору новог високог представника.⁶⁰ Република Србија најављивала је да ће “тражити извештај” од одлазећег високог представника.

Током претходне године непрекидно је најављивано доношење Закона о забрани негирања геноцида у БиХ. Када је овај предлог у форми измена и допуна Кривичног законика БиХ, 8. априла 2021. дошао на ред, против њега су гласали српски и хрватски представници, али је Младен Босић, један од вођа СДС-а, остао уздржан.⁶¹ Када је крајем јула објављен Извештај међународне комисије о

60 “Dodik aktivira Aneks 10 Dejtonskog sporazuma, sada je jasno čega su se toliko plašili!”, *Alo*, 08. 03. 2021., <https://www.alo.rs/vesti/region/dodik-aktivira-aneks-10-dejtonskog-sporazuma-sada-je-jasno-cega-su-se-toliko-plasili/392983/vest> , (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

61 “Bosic suzdržan o zakonu o zabrani negiranja genocida”, *ATV*, 12. April 2021., <https://www.atvbl.com/vijesti/bih/bosic-suzdrzan-o-zakonu-o-zabrani-negiranja-genocida-12-4-2021> , (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

злочинима у Сребреници⁶², одлазећи високи предсатвник Валентин Инцко је пожурио да наметне Закон о забрани негирања геноцида. Онима који би у јавности заступали став да је у Сребреници извршен тежак злочин, који међутим није геноцид - а такав је био закључак комисије - могли су бити осуђени и на пет година дуготрајну казну затвора.⁶³

Међутим, нови државни секретар САД, Ентони Блинкен, послао је крајем марта 2021. писмо члановима председништва БиХ. У том писму поновио је ранији, у извесној мери избалансиран став бивших администрација. Иако је у писму тврдио да се од почетка знало како ће се Дејтонски споразум мењати и како он није “написан у камену”, ипак је додао и да САД немају намеру да саставе и наметну “Дејтон 2”. Од политичара у БиХ је очекивао низ “мањих али значајних уставних, изборних, економских и других реформи како би осигурали права свих грађана у изборном процесу, био унапређен интегритет судства, смањена могућност корупције и побољшан економски опоравак да би се

62 “Независна међународна комисија коју предводи Гидеон Грајф објавила извештај: Није било геноцида у Сребреници”, *NSPM*, 21. јул 2021., <http://www.nspm.rs/hronika/nezavisna-medjunarodna-komisija-koju-predvodi-gideon-grajf-objavila-izvestaj-nije-bilo-genocida-u-srebrenici.html> , (sajtu pristupljeno , 24 07 2021).

63 “Incko nametnuo zakon o negiranju genocida”, 23.07.2021, *DW*, <https://www.dw.com/sr/incko-nametnuo-zakon-o-negiranju-genocida/a-58612032> , (sajtu pristupljeno , 24 07 2021).

вратило поверење грађана”.⁶⁴ Када је крајем месеца амбасадор САД Ерик Нелсон најавио санкције за поједине босанскохерцеговачке политичаре поставио је некакав баланс: политичари ће бити кажњени због корупције и дестабилизације Дејтонског споразума. Но, иако је најавио санкције за оне који не поштују постојање ентитета, није забележено да је неко због тога кажњен. У ауторском тексту јасно је навео како је дестабилизација устава и позив на повратак на “ретрогардни” изворни Дејтон, те позивања на мирни разлаз.⁶⁵ Изгледа да је “ретрогардан” кључна реч оних који су све учинили да Албанци у Србији и Македонији не буду само грађани ових држава, и да Срби у Хрватској, БиХ, Црној Гори и на Косову-УНМИК не буду ништа више од обесправљених и демонизованих мањина. Тако је после одбијања хрватских амандмана на резолуцију Европског парламента о БиХ, који су садржали захтев да се спомене уставом прописана конститутивност три народа, члан председ-

64 “Амерички државни секретар послао Председништву БиХ писмо о Дејтону: „Од почетка се знало“, *Спутник. Србија*, 01.04.2021, <https://rs.sputniknews.com/20210401/americki-drzavni-sekretar-poslao-predsednistvu-bih-pismo-o-dejtonu-od-pocetka-se-znalo-1124992579.html>, (сајту приступљено, 17 07 2021).

65 “Амерички амбасадор у БиХ: На столу су санкције због дестабилизације Дејтонског споразума и корупције”, *Danas*, 28.04.2021., <https://www.danas.rs/svet/americki-ambasador-u-bih-na-stolu-su-sankcije-zbog-destabilizacije-dejtonskog-sporazuma-i-korupcije/>, (сајту приступљено, 17 07 2021).

ништва БиХ Шефик Џаферовић, те амандмане, сасвим маштовито и неочекивано, назвао “ретро-гардним”.⁶⁶ Дакле, према мишљењу бошњачких националиста и неких политичара из САД и ЕУ, актуелни устав БиХ, који прописује равноправност народа, је управо у том сегменту назадан и треба га мењати. До сада, а посебно током претходне године, није забележено да су САД санкционисале неког бошњачког политичара. Поред политичких представника Срба непопустљив став кад је реч о таквим реформама заузеле су ипак и представнице Хрвата. Тако је Драган Човић, председник ХДЗ БиХ, на петом сабору Хрватске заједнице Хеџег-Босне изјавио “да Босна и Херцеговина неће бити ни унитарна ни грађанска”.⁶⁷

Тај нови, измењени и пожељни Дејтонски споразум очигледно подразумева само оно што политичари држава Квинте замисле. Одатле и оцена Кристијана Шмита, новог, нелегално изабраног високог представника УН за БиХ, да је управо “Дејтонски мир света обавеза”. Притом ту су и “паметни алати”, за које Шмит погрешно мисли да су му стављени на располагање Дејтонским спораз-

66 “Džaferović i Čović različito o rezoluciji o BiH”, *Danas*, 28.06.2021., <https://www.danas.rs/svet/dzaferovic-i-covic-razlicito-o-rezoluciji-o-bih/>, (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

67 “Dragan Čović: BiH neće nikada biti unitarna i građanska”, *FoNet*, 24. maj. 2021., <https://rs.n1info.com/region/dragan-covic-bih-neece-nikada-biti-unitarna-i-gradjanska/>, (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

умом (реч је, међутим, о касније донесеним Бонским овлашћењима), али су циљеви “бољи живот грађана” и могућност да њихова држава “постане део ЕУ”.⁶⁸

Одлука десетак хиљада грађана Федерације БиХ да отпутују до Београда или макар граничних општина Србије како би примили вакцину против КОВИДА-19 изазвала је сасвим негативне и национализмом надахнуте реакције утицајних Бошњака - од мнистарке спољних послова Бисере Турковић, преко бишег реиса Церића до новинара, какав је Сенад Хаџифејзовић, и активиста из дијаспоре.⁶⁹ Такви испади крајње нетрпељивости нису усамљени. Тако члан председништва БиХ Жељко Комишић приликом спора између председника Србије и Косова-УНМИК на самиту “Брдо-Бриони” говори о повратку у “балканску крчму” и на “балканске теме”.⁷⁰ Притом, БиХ је уз Србију и Бугарску једина географски несумњиво балканска држава.

68 “Dejtonski mir sveta obaveza”, *Danas*, 24.06.2021. , [https://www.danas.rs/svet/dejtonski-mir-sveta-obaveza/#:~:text=%C2%BB-,Dejtonski%20mir%20sveta%20obaveza,-SVET,\(sajtu pristupljeno , 17 07 2021\).](https://www.danas.rs/svet/dejtonski-mir-sveta-obaveza/#:~:text=%C2%BB-,Dejtonski%20mir%20sveta%20obaveza,-SVET,(sajtu pristupljeno , 17 07 2021).)

69 “Antikovidkonfuzija u Bošnjaka”, *Politika*, 13.04.2021., <https://www.politika.rs/sr/clanak/476784/Antikovidkonfuzija-u-Bosnjaka> , (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

70 “Komšić: Rasprava Kosova i Srbije vratila samit Brdo-Brioni u „balkansku krčmu“”, *NI*, <https://rs.n1info.com/region/kom-sic-rasprava-kosova-i-srbije-vratila-samit-brdo-brioni-u-balkansku-krcmu/>, (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

Такође, Босна и Херцеговина до сада није признала Косово, а бошњачки национални покрет се бори не против сепаратизма, него и против аутономије српских и хрватских крајева у оквирима државних граница. Упркос свему, крајем јуна Главни одбор СДА је намеру Србије и Српске да инвестирају у изградњу хидро-електране Бук Бијела и аеродрома код Требиња званично назвао “узурпаторским атацима на ресурсе БиХ”. Свој став правдали су како наводним правима државе БиХ, тако и српским ратним злочинима, тражећи увођење међународних санкција за члана председништва БиХ Милорада Додика.⁷¹

Средином јула 2021. објављено је како је степен уништавања јавних натписа и делова натписа на ћириличном писми у три већински хрватска кантона БиХ досегло такву размеру, да је на предлог посланика у Представничком дому Препарламентарне скупштине БиХ и председника опозиционе ПДП Бранислава Бореновића Министарство комуникација и траспорта БиХ најавило формирање радне групе која ће посетити ове крајеве и сачинити анализу стања.⁷²

71 “SDA optužila Srbiju za uzurpatorske atake na resurse u BiH i traži sankcije za Dodika”, *Danas*, 23.06.2021., <https://www.danas.rs/politika/sda-optuzila-srbiju-za-uzurpatorske-atake-na-resurse-u-bih-i-trazi-sankcije-za-dodika/>, (sajtu pristupljeno , 17 07 2021).

72 “Borenović: Uklanjanje ćirilicnih naziva u tri kantona u BiH „srbofobični vandalizam””, *Beta*, 19.07.2021., <https://www.danas.rs/svet/borenovic-uklanjanje-cirilicnih-naziva-u-tri-kantona-u-bih-srbofobicni-vandalizam/>, (sajtu pristupljeno , 24 07 2021).

Извештај о политичким правима српског народа у Црној Гори за 2020/2021. годину

Смена власти у Црној Гори на изборима одржаним 30. августа 2020. године била је епохалан догађај.¹ Опозиција је две деценије раније успела да неко време одржава већину у скупштини, али таква појава није имала дугорочни значај ни за политику државе, нити у демократском погледу. Сада су, међутим, три опозициона блока освојила већину посланичких места у скупштини. Обзиром на неравноправан положај опозиције, и око 50.000 фантомских гласова на које је режим рачунао, овај успех је велики. На другој страни епидемија короне учинила је да опсег могућих режимских манипулација буде значајно смањен. Смањен број гласача у местима као што је Рожаје показао је да је Ђукановићев режим неке крајеве државе користио као резервоар фалсификованих гласова на

1 Уочи избора јављено је да је број бирача од 2011. године повећан за 36,67% или за око 209.000. Реч је о фантастичној бројци будући да је у међувремену број становника стагнирао. Veliša Kadić, "MILOVA PREVARA: Uoči izbora novi skandal u Crnoj Gori - Đukanović i na ovaj način pokušava da ostane na vlasti", *Večernje novosti*, 23. 08. 2020., <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/911497/milova-prevara-uoci-izbora-novi-skandal-crnoj-gori-djukanovic-ovaj-nacin-pokusava-ostane-vlasti>, (21 07 2021).

начин на који је Милошевићев режим употребљавао Косово и Метохију. Демократска опозиција у Црној Гори по први пут је имала подршку Србије (последњи пут та подршка стигла је СНП-у у време пре октобра 2000. године) и, у знатно мањој мери, Европске уније и САД. Услед деценија ауторитарне, корумпиране и шовинистичке владавине ДПС-а и савезника, опозиција је суштински остварила исти резултат као и на референдуму 2006. године (око 45% гласова). За победу био је потребан коалициони партнер УРА, окупљен око штићеника САД и ЕУ др Дритана Абазовића. Поред тога, уместо ауторитарног и пројугословенског, али Србима наклоњенијег, СНП-а, његов некадашњи омладинац Алекса Бечић је на сличном сентименту окупио једну нову странку која је некадашњи национализам заменила грађанским црногорским национализмом. Одлучни да оборе Марковићеву владу, коалициони партнери нису били сагласни око тога чиме ће је заменити. Режим Мила Ђукановића добио је, заједно са савезницима безмало половину гласова изашлих грађана. Велика излазност учинила је коалицију “За будућност Црне Горе”, окупљену око Нове српске демократије, ипак моралним победником избора. По први пут српски народ, колико га има према претходним пописима, окупио се око једне коалиције. Да би придобила подршку Митрополије црногорско-приморске (МЦП) и епархија које се налазе на територији Црне Горе, коалиција “За будућност Црне Горе” прихватила је њен захтев да на листи буде ванстраначки кан-

дидат, наводно близак цркви.² Реч је о професору Машинског факултета Универзитета Црне Горе, Здравку Кривокапићу. МЦП и епархије су прво тражиле десет кандидата и бар трећину изабраних посланика коалиције. Преговорима су стране дошле до једне личности, који је истина стављен на чело листе и представљен као њен будући кандидат за премијера. Није то било ништа чудно, баш као и у свим осталим државама са сличним режимом, вође опозиције су временом систематски сатанизоване и био је потребан ванстраначки кандидат. Нова српска демократија је раније видела могућег кандидата у Ивану Петровићу, потомку династије Петровић-Његош. Упркос спремности митрополита Амфилохија да га подржи, одређени кругови, без много сумње повезани са ДПС-овом “дубоком државом” и одређеним страним обавештајним службама, учинили су све да кандидат буде Кривокапић. На челу тих кругова налази се Гојко Перовић, ректор Цетињске богословије. Крајем јула 2021. стигла је вест да је Перовић смењен са места ректора Цетињске богословије. Ту, наводну одлуку МЦП, Перовић је демантовао. Велики одијум који је Перовић, после ранијег великог подстицања и признања (рецимо, у време литија гостовао је у емисији “Утисак недеље” у Београду), стекао у разним круговима, није умањен након великог

2 Према информацијама којима располаже Напредни клуб, МЦП је прво овакав савез понудила Алекси Бечићу (његовој Демократској Црној Гори, односно савезу “Мир је наша нација”), али је била одбијена.

медијског покривања наводног инцидента који је крајем јуна 2021. доживео на Цетињу.³

Убрзо након победе показало се да Кривокапић не сматра да је део коалиције на чијем је челу изабран. Самостално је склопио коалициони споразум са Бечићем и Абазовићем у коме је наглашено да држава неће одступити од основних праваца ДПС-ове политике. Српске странке су знале да је чланство у НАТО или признање независности Косова и Метохије политички немогуће напустити и поништити. Ипак, у споразуму је наведено и да коалиција никако (чак ни увођењем додатних симбола) неће одступити од државних симбола које је Ђукановићев режим тешком муком увео 2004. године. Кривокапић је у потпуности одбацио сва правила парламентаризма. Најавио је да ће владу сатављати сâм, одредивши да она има тринаест чланова (дванаест апостола и Божији син). Програм је саставио без консултовања са посланицима Коалиције “За будућност Црне Горе”. У влади се тако нашло неколико Срба који су, како је то објављено у свим медијима у њој чинили већину. Ипак, то су били углавном политички и у државној управи неискусни (често наводни) експерти, које је на та места довела мандатарева одлука мотивиса-

3 “Детаљи данашњег напада на Цетињу: Божиња Чавор нападом на свештенике „захвалио“ Митрополији на милосрђу”, *ИН4С*, 27. 06.2021. , <https://www.in4s.net/detalji-danasnjeg-napada-na-cetinju-bozina-cavor-napadom-na-svestenike-zahvalio-mitropoliji-na-milosrdju/> , (сајту приступљено 21 07 2021).

на њиховом блискошћу са МЦП или њиме лично. Иако је проглашена за експертску, у владу је ушао и председник УРА-е Абазовић - чија су искуства у ономе што ради у влади ограничена⁴, док је Алекса Бечић постао председник Скупштине Црне Горе. Само је политичким представницима српског народа спречен улазак у владу. На преговорима око уједињења опозиције у манастирима Острог и Дајбабе споменути су кругови такву мисао изнели и посредством остарелог митрополита Амфилохија, који је тврдио да су само вође Демократског фронта “престареле” у политици. Ово мишљење митрополит није променио ни када му је указано да су први људи српске коалиције млађи него што је он био када је 1990. са трона банатске епархије прешао на Цетиње. Касније је као аргумент навођено и да су Андрија Мандић и Милан Кнежевић првостепено осуђени на монтираном процесу против организатора наводног државног удара из 2016. године, о коме смо раније писали. Међутим, тај став није промењен ни када је виши суд поништио ову пресуду.

4 У биографији овог тридесетпетогодишњака објављеној на сајту УРА-е и Владе Црне Горе, не стоји да је било где био запослен, а тиме ни да има искуства у раду државне управе, локалне самоуправе, судства и сл. Његова велика научна занимња усмерена сука темама из глобализације и етике. <https://www.gov.me/cyr/clanak/dr-dritan-abazovic> ; <https://web.archive.org/web/20190327101225/https://ura.org.me/ura/predsjednik> , (сајтовима приступљено 21 07 2021).

Митрополит Амфилохије је ипак покушавао да постигне јединство странака које су победиле на недавним изборима. Неспремност Здравка Кривокапића, ДЦГ и УРЕ да прихвате део програма и кадрове ДФ у владу, довела је ипак до формирања мањинске владе. Смрт митрополита Амфилохија 30. октобра 2020. изазвала је неподељене реакције јавости у српским земљама. Његова сахрана је упркос епидемији била велика и изузетно посећена. У Црну Гору су допутовали први људи Србије и Српске/БиХ. Доласком Матије Бећковића постало је извесно да је укинута забрана уласка у Црну Гору четворици интелектуалаца. На другој страни, баш као и у време смрти патријарха Павла 2009. године, преминули митрополит постао је мета систематских увреда. Између осталог, овог архијереја који је гајио добре односе са муслиманима и лично бранио џамију у Београду од руље која је 2004. дошла да је спали, вређао је и исмевао Кемал Мурић, рожајски имам, тврдећи да је Амфилохије био “враг” и објављујући досетку “има короне - нема Амфилохија”.⁵ О митрополиту су лоше писали страни, према Србима очекивано острашћени немачки

5 “Рожајски имам Кемал Мурић сеири над покојним Митрополитом: Амфилохије је враг, ниједан Црногорац не може да љуби његове мртве руке!”, *ИН4С*, 03. 11. 2020., <https://www.in4s.net/rozajski-imam-kemal-muric-seiri-nad-pokojnim-mitropolitom-amfilohije-je-vrag-nijedan-crnogorac-ne-moze-da-ljubi-njegove-mrtve-ruke/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

медији.⁶ Крајем године су у уништавању легално постављених билборда са фотографијама преми-нулих патријарха Иринеја и митрополита Амфилохија, затечени радници комуналног предузећа из Подгорице.⁷ Контролу над Подгорицом и њеним јавним предузећима имају ДПС и градоначелник Иван Вуковић.

6 Dijana Roščić, "Mitropolit Amfilohije kao "agitator srpskog nacionalizma", DW, <https://www.dw.com/bs/mitropolit-amfilohije-kao-agitator-srpskog-nacionalizma/a-55484060>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

7 "EVO KO JE OSKRNAVIO BILBORDE SA SLIKAMA PATRIJARHA I MITROPOLITA: DF objavio snimak vandalskog čina (VIDEO)", Kurir, 22.12.2020., <https://www.kurir.rs/amp/3590249/evo-ko-je-oskrnavio-bilborde-sa-slikama-patrijarha-i-mitropolita-df-objavio-snimak-vandalskog-cina-video>, (21 07 2021).

Српске установе у Црној Гори, СПЦ и њихови политички представници очекивали су успоставу равноправности и подједнак однос државе према свим народима који живе у Црној Гори.⁸ Могло би се рећи да ова влада, поред лајт црногорског национализма Алексе Бечића и Дритана Абазовића, баштини и црногоросрпство некадашње Народне

8 Однос према српском народу ту је непоштен и одржаван је на сличности тежњи националистичког црногорског, некадашњег југословенског и актуелног двојног (црногорско - српског идентитета). Заснован на идеји да Срби не би требало да имају посебна национална права, на нади у договор са екстремним црногорцима и мегаломанији према којој су Срби (некадашњи Срби и православни) уствари велика већина становништва државе али је само потребно да се међусобно споразумеју. Овакво гледање на ствари утемељено је и на атавизмима некадашњег племенског устројства друштва Старе Црне Горе. Званични наратив црногорске државе је да Срби нису мањина “јер су такав статус сами одбили” - када, како, ко и са којим легитимитетом, не наводе. На другој страни, велика већина српског народа у Црној Гори себе види као аутохтону већину од које су се одвојили национални Црногорци, па је власт одавно уз помоћ медија и образовања успела да постигне да реакција на сам помен права буде увређеност. Тако пред САД и ЕУ, који ионако нису заинтересовани, предсавтавају Србе као некакав остатак прошлости, великосрпских пројеката и утицаја цркве на “црногорски народ”. “Ministarstvo u Podgorici odgovorilo Vučiću: Srbi u Crnoj Gori nisu manjina”, *NI*, 29. feb. 2020., <https://rs.n1info.com/region/a573681-ministarstvo-u-podgorici-odgovorilo-vucicu-srbi-u-crnoj-gori-nisu-manjina/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

странке.⁹ Ова странка је политички банкротирала и нестала после низа неуспеха крунисаних референдумом о статусу Црне Горе из 2006. године. Њен некадашњи председник Предраг Поповић, коме је након што је признао да има српско држављанство одузето држављанство Црне Горе, иако се држао изван јавности, недавно је критиковао политику Србије, тврдећи да она није матица Србима из Црне Горе. После темељног расрбљавања, укидања права, неравноправности, отимања црквене омовине, прогона и увреда, које осамдесет година спроводи црногорска република, за Поповића је матица српског народа у таквој држави управо она сама.¹⁰ У овоме их подржава добар део проевропских и левих интелектуалаца из Србије. Мисао да су Срби из Црне Горе посебан народ који није део српске нације, новинар Жељко Пантелић изнео је у колумни у подгоричким *Вијесџима*¹¹ - толико о

9 О овом чудном феномену детаљно је писао др Велибор Ђомић. Види: “Нова црногорска нација”, *ИН4С*, 21.03.2021., <https://www.in4s.net/nova-crnogorska-nacija/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

10 “Popović: Vučić odlučuje o tome da li će DF rušiti Krivokapića”, *Danas Online*, 27.06.2021., <https://www.danas.rs/politika/popovic-vucic-odlucuje-o-tome-da-li-ce-df-rusiti-krivokapica/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

11 Željko Pantelić, “Srbi u Crnoj Gori nisu kao Albanci u S. Makedoniji, a ni kao Srbi u BiH”, *EVROPSKI UGAO, VIJESTI*, 02.06.2021., <https://www.vijesti.me/kolumne/544233/srbi-u-crnoj-gori-nisu-kao-albanciu-s-makedoniji-a-ni-kao-srbi-u-bih>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

грађанској солидности и осећању за меру.

Премијер Кривокапић притом уопште не разуме правила парламентаризма, па је тако од почетка одбијао било какве консултације са посланичком групом којој је био на челу. Српским странкама у Скупштини, које су чиниле већину Коалиције “За будућност Црне Горе”, чак је поручио да “српски народ није прџија Андрије Мандића”.¹² Кривокапићева влада је јула 2021. године изнела сличан став онеме који је крајем фебруара 2020. године у свом саопштењу дефинисала претходна ДПС-ова администрација. ДПС је тада тврдио да “Срби у Црној Гори нису мањина”, мада прихватајући постојање Срба нагласио је да су они грађани и немају друге матице осим Црне Горе.¹³ На равноправности свих народа Црне Горе ни до данас, после шестине (15%) трајања пуног мандата владе, није ништа посебно учињено. Напротив, на свим нивоима ова влада је углавном наставила политику режима ДПС-а.

12 Ana Burić, “Krivokapić: Mandiću, nije srpski narod Vaša prćija, samo mi Vi ne govorite o Crkvi”, *Vijesti*, 18.06.2021., <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/549287/krivokapic-mandicu-nije-srpski-narod-vasa-prcija-samo-mi-vi-ne-govorite-o-crkvi> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

13 “Dugačak odgovor Crne Gore Srbiji”, *B 92*, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=07&dd=19&nav_category=167&nav_id=1892437 , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

Поред одбијања да прихвати политичке представнике српског народа у владу, што правда разним политичким уместо стварним етничким разлозима (пошто се и Кривокапић до избора представљао као Србин¹⁴), одлагано је и регулисање односа државе са СПЦ. Некако је уз притиске посланика српских странака промењен Закон о верским заједницама, учесници владе су притом показали велику неодлучност и страх.¹⁵ Премијер је самостално мењао и прилагођавао договорени текст Темљног споразума са СПЦ, сукобивши се - приликом неприпремљене приватне посете Београду и патијарху Порфирију - са генералним секретаром сопствене владе. Претходно је чак и потпредседник владе Црне Горе др Дритан Аба-

14 Касније је почео да тврди како је 99% Србин и 100% Црногорац, што наводи на помисао да вреди за две личности или још горе да у једној особи бораве две личности. Међутим, ово све није нимало чудно кад узмемо у обзир да је овај остарели човек после осам месеци мандата за који је тврдио да ће трајати годину дана, сабрао у својим рукама чак осам функција! Међу њима премијерску и две министарске. "Zdravko Krivokapic istovremeno obavlja OSAM funkcija!", Alo.rs/Borba/N.A. 25.06.2021, <https://www.alo.rs/crna-gora/vesti/517892/svaka-cast-majstore-zdravko-krivokapic-istovremeno-obavlja-osam-funkcija/vest>, (sajtu pristupljeno 19 07 2021).

15 МЦП је коначно уписана у регистар верских заједница тек почетком јуна 2021. године. "Mitropolija crnogorsko-primorska upisana u evidenciju verskih zajednica Crne Gore", *Danas*, 11.06.2021. <https://www.danas.rs/drustvo/mitropolija-crnogorsko-primorska-upisana-u-evidenciju-verskih-zajednica-crne-gore/#:~:text=Danas%20Online-,11.06.2021.,-20%3A20>

зовић показао приличан ентузијазам за потписивање овог документа.¹⁶ Наводно дошавши како би потписао Темелјни уговор са СПЦ¹⁷, раније договорен али не и обелодањен, премијер Кривокапић је одједном одлучио да га на потпише.¹⁸

Захваљујући несолидном и неспособном раду Кривокапићеве владе, моћ Мила Ђукановића остала је практично неокрњена. Поред средстава довољних да одржава мрежу са десетинама хиљада клијената, под његовом контролом остали су дубока држава, неререформисане службе и судство, мрежа директора и државни и парадржавни медији. Кампања против српског народа али и владе је тако настављена. *Побједа* је тако писала да је митрополит Амфилохије тврдио да ће црногорска влада потписати Темелјни уговор “са њим”, а не са Српском

16 Biljana Matijašević, “Abazović o temeljnom ugovoru: Bunili se što SPC djeluje van sistema, sad se bune što će biti dio sistema, “NE VIDIM TU NIŠTA SPORNO””, *VIJESTI*, 19.04.2021., <https://www.vijesti.me/amp/531479/abazovic-o-temeljnom-ugovoru-bunili-se-sto-spc-djeluje-van-sistema-sad-se-bune-sto-ce-bit-dio-sistema> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

17 “Krivokapić: Vlada Crne Gore je spremna za potpisivanje ugovora sa SPC”, *FoNet*, 18. apr. 2021, <https://rs.n1info.com/region/krivokapic-vlada-crne-gore-je-spremna-za-potpisivanje-ugovora-sa-spc/> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

18 “NIJE POTPISAN TEMELJNI UGOVOR Patrijarh Porfirije izrazio žaljenje i zabrinutost”, *BLIC*, 28.05.2021. , <https://www.blic.rs/vesti/politika/nije-potpisan-temeljni-ugovor-patrijarh-porfirije-izrazio-zaljenje-i-zabrinutost/2z41628> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

православном црквом.¹⁹ Чудно је што му нису били толико привржени док је био жив. Премијер Кривокапић се изговарао како би требало сачекати крај године како би темељни уговор био потписан на дан смрти митрополита Амфилохија. Међутим, када се вратио у Подгорицу премијер је почео да врда и самостално је унео промене у текст уговора. Патријаршија је одбила накнадне преговоре о Кривокапићевим интерполацијама у раније договорени уговор. На другој страни, премијер је приликом посете Патријаршији, затражио да за новог митрополита Црногорско-приморског буде изабран епископ никшићко-будимљански Јоаникије. Премијер државе која инсистира на својој грађанској и секуларној природи, чија администрација и данас оспорава права српског народа и који је коначно обмануо цркву око темељног уговора, тражио је тај избор у име “верног народа”! Није наведено одакле премијеру Кривокапићу мандат “верног народа”. Историографија ће морати да понуди одговор на питање зашто је и како епископ Јоаникије после тога изабран. Питање је да ли је надлежна установа СПЦ прихватила да у ствари потврди очигледан избор вршиоца дужности митрополита, да ли

19 У изворној изјави, међутим, стоји нешто сасвим друго. “Тako је govorio Amfilohije: Temeljni ugovor potpisati sa mnom, ne sa Beogradskom patrijaršijom”, *Pobjeda*, 22.04.2021., <https://www.pobjeda.me/clanak/tako-je-govorilo-amfilohije-vlast-ce-temeljni-ugovor-potpisati-sa-mnom-ne-sa-beogradskom-patrijaršijom>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

је то био покушај да суочена са свршеним чином, новог митрополита некако задржи уз себе, или је можда реч о споразуму “црногорских и босанских владика”, заснованом на неком сасвим световном интересу. Премијер Кривокапић и његови савезници имали су на уму да инаугуришу избор митрополита као ствар Црне Горе, њених верника и у архиепископски савет окупљених епархија. Митрополит Амфилохије је, напротив, 1990. изабран са места епископа банатског, а овакав принцип би убрзо, потпомогнут од власти Хрватске, Словеније, Косова и одређених кругова у САД и ЕУ, без много сумње довео до распада СПЦ. На другој страни, овом приликом је укинута архиепископски савет и тако је прекинуто настојање да се око Митрополије црногорско-приморске окупи група епархија СПЦ.

Нова влада је имала негативан однос и према спровођењу редовног пописа. Током претходне године употребљено је неколико изговора како би он био одложен. Најављена је и промена анкетних питања у оквиру његовог спровођења у будућности, уз изbacивање питања о националној и верској припадности.

Црна Гора је држава са територијалним споровима са два од четири своја непосредна суседа. Ипак, са Хрватском и Косовом и Метохијом она одржава присне односе који су једнаком снагом настављени и од стране нове владе. Нова влада није ни покушала нормализацију односа са Србијом.

Влада Душка Марковића је након изборне победе опозиције отказала гостопримство амбасадору Србије. Амбасадор Божовић дао је изјаву у вези са историјским тумачењем Подгоричке скупштине из 1918. године. То тумачење није било надахнуто мржњом нити је имало неку посебну политичку намеру, оно је било у складу са тумачењем изложеним у историјским уџбеницима који су у Црној Гори били важећи до пре десетак година. Амбасадор Божовић је притом рођен у Црној Гори и вероватно је, као и двојица од тројице српских амбасадора у Црној Гори, и њен држављанин. У складу са својом несолидном и неискреном политиком црногорска влада је непрекидно инсистирала на поправљању односа са Србијом, али никако није дозвољавала амбасадору Србије да се врати у Подгорицу. Врхунац је досегнут када је премијер Кривокапић позвао премијерку Брнабић да посети Подгорицу.²⁰ То би био јединствен случај да један државник посети државу у којој је амбасадору његове земље ускраћено гостопримство.

Није забележено да је нова влада, упркос чињеници да су неки од њених чланова били укључени и борбу за права српског народа у Црној Гори, учинила било шта да та кршена и ускраћивана

20 “”KO ЂE DA DOЂEKA ANU BRNABIĆ?”: Predsednik Vučić odgovorio na napade iz Crne Gore””, *Novosti online*, <https://www.novosti.rs/vesti/politika/957838/doceka-anu-brnabic-predsednik-vucic-odgovorio-napade-crne-gore> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

уставом прописана права прошири или афирмише. Нападана зато што инсистира на ћирилићном писму, Кривокапићева влада је пропуштала да чини било шта друго. Њен став дефинисан је у ноти Влади Србије након говора српског министра унутрашњих послова Александра Вулина одржаног јула 2021. године. Вулин је говорио о јединству српске нације, без обзира на државне границе и обавезама Србије према Србима који живе у региону и дијаспори.²¹ У ноти упућеној из Подгорице наведено је како су Срби у Црној Гори њени грађани и како нису део јединствене српске нације нити им је Република Србија матица. Није забележено да је било која црногорска влада ускратила матичну државу или национално јединство Албанцима, Бошњацима, Муслиманима и Хрватима који живе у Црној Гори.

Изванредан пример таквог држања представља реакција владе на проблеме које су у суседним државама имали грађани Црне Горе. Подгоричанин Ристо Јовановић ухапшен је на Газиместану. Тражио је од албанских полицајаца да не претресају једну монахињу. Занимљиво је да чак ни албанске установе на Косову нису биле спремне да Јовановићу припишу више него вербални деликт. Наводно је “скандирао националистичке позиве и

21 “Dugačak odgovor Crne Gore Srbiji”, B92, 19.07.2021., [HTTPS://WWW.B92.NET/INFO/VESTI/INDEX.PHP?YYYY=2021&MM=07&DD=19&NAV_CATEGORY=167&NAV_ID=1892437](https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=07&dd=19&nav_category=167&nav_id=1892437) , (sajtu pristupljeno 19 07 2021).

изазивао мржњу”. Није забележено да је неки Албанац од ових установа ухапшен или осуђен под истом оптужницом. Нереаговање владе изазвало је демонстрације Срба у Подгорици. Проамерички медији јављали су међутим о опасности по косовско-црногорске односе.²² Коначно је Демократски фронт најавио да ће косовским властима испалити кауцију од 6.700 евра како би Јовановића пустили на слободу. Ристо Јовановић је имао неколико недостатака у односу на Драгињу Вуксановић Станковић, шовинистичку посланицу Социјалдемократске партије која је српским посланицима јавно рекла да лају, упоредивши их са псима. Вуксановић-Станковићка се прославила када је Стефана Немању, српског владара из 12. века, назвала “окупатором” Црне Горе, а Јосипа Броза Тита њеним ослободиоцем.²³ То је фебруара 2021. изјавила посланица која се заклиње у модерност и евроатлантске вредности. Драгиња Вуксановић је два пута задржана на београдском аеродрому, по ње-

22 Predrag Tomović, “Slučaj Jovanović ili zatezanje odnosa Crne Gore i Kosova”, *Radio slobodna Evropa*, 1. juli/srpanj, 2021., <https://www.slobodnaevropa.org/a/crnagora-kosovo-hapsenje-jovanovi%C4%87/31336113.html>, (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

23 “”STEFAN NEMANJA OKUPATOR”: Skandalozna izjava Draginje Vuksanović Stanković - “Ovo nije Srbija””, *Večernje novosti*, 07. 02. 2021., <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/962531/stefan-nemanja-okupator-skandalozna-izjava-draginje-vuksanovic-stankovic-ovo-nije-srbija>, (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

ном тврђењу око 90 минута.²⁴ Претресали су је, али нема вести, нити она спомиње, да је на било који начин била понижавана. На ово су реаговали сви, па и председник Скупштине Алекса Бечић. Ово је, разуме се, прерасло у регионални скандал.

Влада Здравка Кривокапића била је спора и неактивна у споровођењу реформи. Иако добро виђена у земљама ЕУ (Кривокапић је први црногорски премијер који је примљен у Даунинг стриту од стране британског колеге), влада је радила тромо и некомпетентно. Тако је било истинских отпора у влади и делу владајуће већине да буду реформисани тужилачки закони, икако би са правосудних дужности тако били разрешени режимски тужиоци. Тако у Црној Гори после осамдесет година недемократских, повремено и тоталитарних, власти, демократска влада није ни почела да демантира “партијску” државу. Одатле и велика неформална моћ председнику Ђукановићу, чија су уставна овлашћења веома ограничена. Клијентелска мрежа режима, за коју се процењује да окупља више десетина хиљада људи - од богаташа који своје имање дугују Милу Ђукановићу, преко државних чиновника и невладиних организација финансираних из

24 “Vuksanović-Stanković: Službenici na beogradskom aerodromu su me provocirali na nacionalnoj osnovi”, *Vijesti.me*, 05.07.2021. <https://avaz.ba/globus/region/664030/vuksanovic-stankovic-sluzbenici-na-beogradskom-aerodromu-su-me-provocirali-na-nacionalnoj-osnovi> , (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

режимских средстава, до гладних сиромаша који су и даље окупљени у “комитском” покрету. У Црној Гори осим промене Закона о верским заједницама није исправљена нити једна значајнија неправда бившег режима. Речит пример за то је чињница да двадесет година после отпуштања из службе никшићких професора, који су били одани својој струци и језику (којег говори велика већина грађана Црне Горе), они не само да нису рехабилитовани или обештећени, већ их је симболично одликовао Андрија Мандић, председник Нове српске демократије, који не обавља нити једну званичну дужност у држави Црној Гори.²⁵

Наводно је влада, поштујући међународне обавезе, показивала значајну наклоност према свим суседним државама изузев Србије. Подељеност унутар владајуће већине, неспремност Кривокапића, Бечића, Абазовића и њихових заштитника из САД и ЕУ, да српским странкама дозволе да уђу у владу, да раскину са прошлошћу и спроведу реформске или деморкатске законе (какав је сет антиауторитарних закона: отварање досијеа, рехабилитација, реституција, денационализација и, ако је потребно, лустрација), довели су до трагикомич-

25 “Andrija Mandić uručio orden nikšićkim profesorima koji su zbog progna srpskog jezika ostali bez posla”, *Alo*, 26. 02. 2021. ,<https://www.alo.rs/vesti/region/andrija-mandic-urucio-orden-niksickim-profesorima-koji-su-zbog-progna-srpskog-jezika-ostali-bez-posla/389491/vest> , (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

них сцена. Неспособни да та питања отворе у самој Црној Гори, па чак и актуализују кривицу Ђукановића и његовог режима током ратова у бившој Југославије (Ђукановић је лично снабдевао нафтом Војску Републике Српске у време злочина над Бошњацима у Сребреници јула 1995 године. Бошњачка удружења оптуживала су Ђукановићеву владу за депортацију прогнаника и избеглица за шта Милошевићеве владе никада нису биле окривљене), суочили су се са оптужбама за “негирање злочина у Сребреници”. По старом обрасцу, група посланика чије су партије раније биле део Ђукановићевог режима, затражиле су од министра правде Владимира Лепосавића да се изјасни о геноциду у Сребреници. Будући да он није “изричито” признао да је реч о геноциду, уследио је широки напад на њега и владу. Нестабилни премијер Кривокапић прво је смс поруком подржао члана свог кабинета и похвалио његов, у извесној мери двосмислени одговор. Ускоро је, из разлога које није објаснио, Кривокапић променио мишљење, па је најавио смену министра. Неспреман да се споразуме око реконструкције владе, он је коначно сменио Лепосавића на седници скупштине на којој су за његов предлог гласали посланици ДПС-а и тек мањи део владајуће коалиције. Одмах затим, новонастала већина (старом режиму придружили су се и посланици странке УРА), усвојила је “Резолуцију о геноциду у Сребреници”. Црногорска скупштина је 2009. већ донела сличну резолуцију. Ово је сада био део заједничких политичких маневара регионалних национа-

лизама према Србији и Српској. Било је логично да Црна Гора, која је 1995. била део СР Југославије, у резолуцији спомене и улогу своје тадашње владе у рату у БиХ. То се, разумљиво није десило, али је било важно да високи дом потврди како је била реч о “геноциду”, велезлочину који над другим југословенским народима никада није пресуђен (па тиме ни извршен), као и да наведу број “преко 8.000”, као датост за будуће политичаре али и историчаре.²⁶ Притисак на владу из САД у вези са Сребреницом започео је одмах након њеног избора. Већ у марту српски медији су се питали одакле морално право амбасади САД да врши притисак за осуду злочина у трећој земљи, на нову владу државе у којој су авиони САД некажњено и без извињења, не тако давно убијали цивиле.²⁷ У време Лепосавићеве смене амбасадорка САД је чак упућивала некакав позив посланицима Скупштине Црне Горе “да гласају по

26 “PRIJEDLOG REZOLUCIJE O GENOCIDU U SREBRENICI”, *Skupstina.me*, <https://zakoni.skupstina.me/zakoni/web/dokument/zakoni-i-drugi-akti/98/2450-14112-00-71-20-22.pdf> , (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

27 “Sramni napadi Ambasade SAD-a: Traže da Vlada prizna genocid u Srebrenici, a oni su ubijali djecu u Murinu i o tome čute! (FOTO)”, *Borba.me*, 28. mart 2021., <https://borba.me/sramni-napadi-ambasade-sad-a-traze-da-vlada-prizna-genocid-u-srebrenici-a-oni-su-ubijali-djecu-u-murinu-i-o-tome-cute-fo-to/> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

савести”.²⁸ О томе какви људи данас чине неспрски део владајуће већине сведочи и чињеница да су посланици Бечићеве Демократске Црне Горе, убрзо после посланика српске коалиције “За будућност Црне Горе”, и сами предложили доношење Резолуције о осуди геноцида у Пиви и Велици, злочину који је над Србима извршен током Другог светског рата.²⁹ Овај злочин извршен је пре уношења геноцида у међународно право. Ако су посланици Срби ову резолуцију предложили како би се одбранили од политичке злоупотребе злочина у Сребреници и њеног утицаја на политичка права српског народа у Црној Гори (баш као и у БиХ), посланици ДЦГ предложили су резолуцију готово истоветну као и њихови коалициони партнери, управо како би привукли гласаче који се двоуме за кога би од две опозиционе коалиције гласали.

Састављање Кривокапићевог кабинета било је мукотрпно. Његово деловање изгледало је неодлучно, а наступи премијера дволични. Национална и политичка подела у Црној Гори остала

28 “Rajнке: Srebrenica užasno poglavlje, poslanici po savjesti da glasaju o smjeni Leposavića”, *CDM*, 14/04/2021., <https://m.cdm.me/politika/rajнке-srebrenica-uzasno-poglavlje-poslanici-po-savjesti-da-glasaju-o-smjeni-leposavica/> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

29 “VIJESTI U POLA 7 - GENOCID U PIVI I VELICI”, *Vijesti Online*, 17.07.2021., https://www.youtube.com/watch?v=6reRqk-WXM-M&ab_channel=VijestiOnline , (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

је, међутим, присутна и за сада је већина грађана - упркос томе што је партијска дубока држава ранијег режима опстала - наклоњена партијама које чине владину већину. Тако је опозиција победила на локалним изборима у Никшићу и Херцег Новом. У првом граду је политичар из српске странке постао градоначелник, а у другом председник Скупштине општине. На изборима у Никшићу су премијер Кривокапић, и мање отворено епархије СПЦ, подржали коалицију око Демократске Црне Горе, али су им донели свега око 7% гласова у односу на резултат са парламентарних избора. Кривокапић који је на изборима 20. августа 2020. био на челу листе која је Србију видела за матицу - подносећи да Србија помаже демократску опозицију у мери да су многи посматрачи изборе видели као обрачун два режима - изјавио је током кампање за изборе у Никшићу да "једна од две главне снаге на никшићким изборима има газду негде изван Црне Горе".³⁰ После више година за чије време су само једна или две општине у Црној Гори биле под влашћу српских странака, сада је отворен простор за обједињавање свих општина са српском и про-српском већином. Преговори о састављању коалиционих влада били су дуготрајни и мучни, будући испуњени уценама потеклим од Демократ-

30 "“KRIVOKAPIC - NEZAHVALNI BEDNIK!” Medojević žestoko posle sramne izjave premijera Crne Gore”, *Novosti online*, 12. 03. 2021., <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/974254/krivokapic-nezahvalni-bednik-medojevic-zestoko-posle-sramne-izjave-premijera-crne-gore> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

ске Црне Горе и Алексе Бечића. Србија је помогла састављању српске странке, али је то чинила на сличан начин као што води страначке кампање у Србији - преко булеварских новина (што је отуђило део Срба у Никшићу) и помоћу страначких кадрова који никада нису деловали ван земље.

Добар пример неискрености “мултиетничке” политике бишег црногорског режима могуће је препознати на случају Плава. Упркос кризи у односима чланица бившег режима константа је остала у неспремност муслиманске већине да на било који начин у власт прими или уважи мишљење српског и православног становништва ове општине.³¹ Често су српски медији доводили у везу опозиционе странке у Србији са Ђукановићевим режимом или политичким факторима у Црној Гори који нису посвећени борби за равноправност тамошњих Срба.³² Међутим, по правилу су избегавали да пишу о агентури црногорског режима у Србији. На другој страни медијски концерн *Вијести*, који здушно

31 “Зоговић за ИН4С о политичкој ситуацији у Плаву: Православни народ је и прије и након прекомпозиције био и остао ван власти у овој општини”, *ИН4С*, 24.12. 2020., <https://www.in4s.net/zogovic-za-in4s-o-politickoj-situaciji-u-plavu-pravoslavni-narod-je-i-prije-i-nakon-prekompozicije-bio-i-ostao-van-vlasti-u-ovoj-opstini/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

32 “SASTANAK U LUKSUZNOM HOTELU: Boško otišao da podrži Daku čija lista slabi Srbe u Nikšiću”, *Novosti online*, 07. 02. 2021., <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/962472/sastanak-luksuznom-hotelu-bosko-otisao-podrzy-daku-cija-lista-slabi-srbe-niksicu>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

подржава УРУ и ДЦГ, настојао је да у сваком тренутку доведе у раван српски народ и претходни режим. Када је крајем марта 2021. на улици од стране “комита” нападнут новинар *Вијести* он је у првој изјави осудио нападаче али и “Српски свет”.³³ Власник *Вијести*, наводни опозиционар Ђукановићевом режиму, у једној од својих првих колумни после избора од 30. августа, ставио је Ђукановића и Вучића у исту раван, упоредивши 2019. (отимање црквене имовине) са 1918. (укључењем Црне Горе у Србију).³⁴ Однос према Србима у режиму ДПС и деловима “грађанских странака” подсећа на ендемске обресе антисемитизма у Европи пре појаве нацизма.

У таквој атмосфери проблем је постала одлука младог спортисте из Будве, Петра Лијешевића, да приликом дочека у Подгорици развије српску

33 “”Božović: Nedopustivo targetiranje Srba kao dežurnih krivaca od strane medijskog koncerna “Vijesti””, *Borba.me*, 21 mart 2021, <https://borba.me/bozovic-nedopustivo-targetiranje-srba-ka0-dezurnih-krivaca-od-strane-medijskog-koncerna-vijesti/> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

34 Željko Ivanović, “Braćo Crnogorci, braćo Srbi - izvinite!”, *Vijesti*, 07.09.2020., <https://www.vijesti.me/kolumne/466943/braco-crnogorci-braco-srbi-izvinite> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

заставу.³⁵ Није забележено да су такве примедбе стављане било ком Албанцу из Црне Горе и његовом односу према националној застави Албанаца.

Председник Црне Горе Мило Ђукановић наставио је са ранијим националистичким активностима. На РТЦГ, у емисији политички ангажоване Тамаре Никчевић, питао се како ће странци реаговати на за њега чудновату вест да у влади Црне Горе већина министара нису “Црногорци” (том приликом поново је попут бошњачких политичара глумио да не разликује држављанство и националну припадност). После је упозоравао свог дугогодишњег политичког партнера, српског председника Вучића, на судбину Слободана Милошевића и његове политике. Коначно, овај човек - који је Албанцима у некадашњим источним крајевима Подгорице омогућио стварање етнички чисте општине - у већински српском Херцег Новом је позивао на кажњавање оних који гласају а имају двојно држављанство.³⁶

35 Bojan Vinulović, “Haos u Podgorici zbog srpskog dočeka za vicešampiona sveta”, *Nova.rs*, 25. apr. 2021., <https://nova.rs/sport/ostalo/petar-lijesevic-crna-gora-srbija-podgorica-docek/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

36 “Ђукановић: Sankcionisati one sa dvojnim državljanstvom koji glasaju u Crnoj Gori”, *Beta*, 07. maj. 2021., <https://rs.n1info.com/region/djukanovic-sankcionisati-one-sa-dvojnim-drzavljanstvom-koji-glasaju-u-crnoj-gori/>, (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

Промена власти је у једном сегменту донела правду српском народу у Црној Гори. Према информацијама којима располаже Напредни клуб, парламентарне српске странке успеле су мањинској влади Здравка Кривокапића да се наметну макар кадровски. За разлику од УРА и ДЦГ, странке Коалиције “За будућност Црне Горе” имају развијену мрежу чланова и присталица. Узимајући учешће у руковођењу јавним предузећима и државном управом успеле су да доведу етнички састав њиховог средњег и вишег руководећег кадра до тога да Срби у њему чине између 25 и 27% - што значи да приближно одговара резултатима претходног, макар и фалсификованог, пописа. Кад је реч о нижим ешалонима, посебно државне управе, то због тренутних законских решења није учињено, али су препреке запошљавања Срба за сада већином уклоњене (осим у службама државе безбедности).

Наставила је да делује и агентура Ђукановићевог режима у Србији и околним државама.³⁷ Индикативно је да су присталице црногорског режима, или макар утицајни грађани Србије који су пореклом из Црне Горе и осећају потребу да се о

37 Један професор Универзитета у Београду на Радио Сарајеву упоредио Никшић 2021. са Вуковаром 1991. године. “Nikola Samardžić o dešavanjima u Crnoj Gori: Nikšić 2021. je Vukovar 1991.”, *Radio Sarajevo*, 11. 03. 2021., <https://radiosarajevo.ba/metromahala/lica/nikola-samardzic-o-desavanjima-u-crnoj-gori-niksic-2021-je-vukovar-1991/409663> , (sajtu pristupljeno 20 07 2021).

томе изјасне, појачали своје активности. Посебно је активан стари медијски подржавалац Ђукановићевог режима др Душан Јањић. Изузетно је активан и проф. др Ратко Божовић, који за српске странке говори како су конзервативне, антиевропске и недемократске. Између осталих, ту је и Веселин Симоновић, уредник у једном од страних медијских концерна у Београду који странке Срба у Црној Гори назива “просрпским”, што је знак да не признаје српску националност, већ указује да су ти грађани уствари политичка агентура Србије. Он, који се залагао за независност као и за поделу Косова и Метохије, у Србији и Србима у Црној Гори види главне кривце за актуелну кризу. Занимљиво, иако Коалиција за будућност Црне Горе нема довољно посланика да би сменила владу, Симоновић их у једном ауторским тексту изазива да то ипак учине. Ради то вероватно у уверењу да би том дезимформацијом могао повећати фрустрације у редовима Срба у Црној Гори.³⁸

38 “Simonović: Prosrpske странке u CG nemaju hrabrosti da obore vladu”, *Danas*, 27.06.2021., <https://www.danas.rs/politika/simonovic-prosrpske-stranke-u-cg-nemaju-hrabrosti-da-obore-vladu/> , (sajtu pristupljeno 21 07 2021).

Извештај о политичким правима српског народа у Републици Хрватској за 2020/2021. годину

У Хрватској се у протеклих годину дана није десило ништа што би поправило положај Срба. Они су и даље предмет дискриминације по националној, верској и културној основи на свим нивоима хрватског друштва и државних институција. Срби су предмет 50 одсто случајева злочина из мржње у Хрватској. Третирани као непријатељи хрватског друштва и државе, људска, грађанска и мањинска права Срба се стално ниподаштавају чиме се њихов положај слаби. Очекује се да ће попис који се спроводи у другом делу 2021. показати да је број Срба опао за још 20.000.

Значајна дешавања у Хрватској у периоду
август 2020. – август 2021.

*Оглазак представника Срба у Хрватској
на прославу „Олује“*

Августа 2020. највиши представници српске заједнице у Хрватској учествовали су у прослави операције „Олуја“ из 1995. године којом је протерано 250.000 Срба. Овај гест изазвао је велику пометњу и полемике како у Хрватској, тако и у српској јавности.

Борис Милошевић, Потпредседник хрватске владе из редова Самосталне демократске српске странке, одлуку да учествује у прослави образложио је тиме да иде у име помирења и јер жели „олакшати будућност“ српске деце у Хрватској.¹ Званична Хрватска је поздравила ову одлуку. Званичне реакције из Србије и Републике Српске су биле негативне, док је председник Србије Александар Вучић био неутралан, рекавши да се не слаже са одлуком али да не жели да дође до „српско-српских тешких речи“.² Хрватски премијер Андреј Пленковић изјавио је да је Милошевићева одлука „добра ствар“, те да је Милошевићев одлазак у Книн добар за односе између Хрвата и српске мањине „особито оне у Хрватској“.³

1 Прича једног Србина из Хрватске, текст Бориса Милошевића објављен на његовом „Фејсбук“ профилу 1. августа 2020. Линк: <https://www.facebook.com/boris.milosevic.37/posts/10158651629819797> ; Приступљено 18. јула 2021.

2 ВУЧИЋ О ОДЛАСКУ МИЛОШЕВИЋА У КНИН: Не могу да их подржим, али не желим српско-српске тешке речи. Извор: Вечерње новости, 1. августа 2020. Линк: <https://www.novosti.rs/c/vesti/politika/906236/vucic-odlasku-milosevica-knin-mogu-podrzim-ali-zelim-srpsko-srpske-teske-reci>; Приступљено 18. јула 2021.

3 Пленковић о одласку Милошевића у Книн: Верујем да ће Београд временом разумети важност одлуке. Извор: РТС, 2. августа 2020. Линк: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/4037296/oluja-knin-boris-milosevic-plenkovic-srbija.html> ; Приступљено 18. јула 2021.

Као један од позитивних помака Милошевићеве одлуке да иде у Книн, председник СДСС и водећи представник Срба у Хрватској, Милорад Пуповац, истакао је да се први пут говорило и о српским жртвама.⁴ У говору који је одржао на прослави, хрватски премијер Пленковић је, када је о страдању Срба реч, изјавио: „Пијетет према тисућама недужних хрватских жртава од Вуковара до Дубровника преко Вођина, Саборског и Шкабрње. Пијетет и према недужним српским жртвама од Паулин Двора до Варивода”, чиме, истакнуо је, „не доводимо у питање легитимност ни праведност Домовинског рата нити умањујемо побједу постигнуту у Олуји”.⁵ Прогон 250.000 Срба из Крајине, хрватски премијер описао је као „присилан збег“: „Свјесни смо да је наша побједа у Олуји била трауматична за многе хрватске Србе који је понајприје повезују с одласком дијела српског становништва из њихових домова и завичаја на дотад окупираним подручјима. Док је за већину Хрвата то понајприје био присилан збјег који су организирали и

4 Како Срби разумеју поруке из Книна, расправа Дачића и Пуповца у емисији ОКО. Извор: РТС, 5. августа 2020. Линк: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/1/politika/4040497/knin-oko-dacic-pupovac-poruke.html> ; Приступљено 18. јула 2021.

5 Важан премијеров говор у Книну: ‘Жалимо за српским жртвама злочина почињених с хрватске стране’. Извор: Телеграм.хр. Линк: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/vazan-premijerov-govor-u-kninu-zalimo-za-srpskim-zrtvama-zlocina-pocinjjenih-s-hrvatske-strane/> ; Приступљено 18. јула 2021.

наредили кнински побуњеници, за многе Србе то је дан-данас збјег пред хрватским снагама”.

Уколико се погледају дешавања која су уследила после одласка Срба на прославу „Олује“ августа 2020, она су обележена даљом систематском дискриминацијом Срба на свим нивоима и ширењем мржње и нетрпељивости у истој или већој мери као и пре. У том смислу, осим што је одласком српских представника на прославу дата легитимност хрватској операцији „Олуја“, тешко је видети какав је конкретно позитиван помак донео тај чин представника Срба у Хрватској.

Напредни клуб дошао је до информација да је одлазак представника СДСС у Книн био последица претње да би у супротном били скрајнути на политичкој сцени и да би представници Срба у хрватским институцијама остали без радних места. Легитимно је питање је да ли Срби данас имају своје представнике у хрватским институцијама, или је реч о удружењима које имају „српски“ префикс а заправо се ради о организацији политичких Хрвата.

Локални избори – мај 2021.

У Хрватској су маја 2021. одржани локални избори. Две традиционално доминантне хрватске странке – ХДЗ и СДП – потиснуте су мањим, новим страначким организацијама и покретима широм земље, укључујући и у Загребу и Сплиту, где су кандидати трећих партија постали градоначелници.

За градоначелника Загреба изабран је Томислав Томашевић (рођен 1982), из редова зелено-леве групаације под називом „Можемо“. Томашевић се посебно бави еколошким питањима, што се може тумачити као битан искорак од национал-шовинизма који доминира хрватском политиком. У Сплиту је победио Ивица Пуљак, кандидат либерално оријентисане странке „Центар“, која је оформљена у том граду. Иако је више пута осуђивао величање фашизма и слављење НДХ, као и нападе на Србе у Сплиту, у априлу 2021. објављен је снимак са венчања из 1994. на коме се види Пуљак како заједно са сватовима течно пева песму „Спустила се густа магла“ а која слави Анте Павелића, НДХ и усташку „Црну легију“. Пуљак се од овог снимка оградио и извинио.⁶

СДП је успео да задржи Ријеку и Сисак, а освојили су власт и у Вараждину. ХДЗ је освојио власт у Осијеку, четвртом граду по броју становника, и задржао Задар, Шибеник и Дубровник а узео је и 15 од 20 жупанија. Истарски демократски сабор, регионална странка у Истри која заговара посебност ове регије, изгубила је власт у Пули и у још три града и четири општине, сугеришући да им опада утицај у срединама у којима су традиционално јаки.

6 Имамо снимку на којој млади Ивица Пуљак пјева усташке пјесме: Жао мије, не могу то оправдати, *Јутањи лист*, 22. април 2021. Линк: <https://www.jutarnji.hr/video/news/imamo-snimku-na-kojoj-mladi-ivica-puljak-pjeva-ustaske-pjesme-zao-mi-je-ne-mogu-to-opravdati-15067425> ; Приступљено: 18. јула 2021.

У Славонском Броду је победио Мирко Дуспара, коме је ово пети мандат. Раније члан ХДЗ а сада самосталац, Дуспара у биографији истиче да се поноси што је учествовао у операцији „Бљесак“ те да је добровољац такозваног „Домовинског рата“.⁷

У Книну су Срби први пут после пргона имали свог кандидата за градоначелника. У том граду ХДЗ је изгубио место градоначелника а на власт је дошао (ранији градоначелник) Марко Јелић, као независни кандидат. Јелић је још раније, као градоначелник, позвао Србе да се врате у Книн али је такође рекао да је операција „Олуја“ „није акција против Срба већ против злочиначке политике“.⁸

Када је о реч о срединама у којима још увек живи значајан број Срба, у Вукавору је поново победио градоначелник Иван Пенава, који је у другом кругу добио 54,35 одсто гласова, испред ХДЗ-овог кандидата Николе Мажара. По напуштању ХДЗ и након што је предводио листу “Домовинског покрета” као независни кандидат на парламентарним изборима, почетком године Пенава основао

7 Мирко Дуспара, биографија. Линк: <https://www.mirkoduspara.com/index.php/biografija> ; Приступљено: 18. јула 2021.

8 Дачић книнског градоначелника назвао злочинцем, Јелић се не узбуђује ‘Жели конзулат? Нема проблема, Книн ће радо судјеловати у добром пројекту’. Извор: *Јутањи лист*, 10. август 2018. Линк: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/dacic-kninskog-gradonacelnika-nazva-zlocincem-jelic-se-ne-uzbuduje-zeli-konzulat-nema-problema-knin-ce-rado-sudjelovati-u-dobrom-projektu-7706046> ; Приступљено: 18. јула 2021.

нову странку која се зове по њему. У Вуковару се први пут десило да је на листама кандидата било више Срба него Хрвата. Срби су на изборима добили загарнтовану позицију заменика градоначелника и значајан број одборничких места. Срби су такође задржали функцију заменика градоначелника Глине.

Укупно гледано, на локалним изборима у Хрватској Срби су остварили зацртане циљеве: имају заменика жупана у десет жупанија, заменике начелника у 25 општина, као и 16 позиција начелника општина. Треба поновити да су хрватским законима, пре свега због Срба и њиховог могућег повратка, општине темељно уситњене, а тиме и политички развлашћене.

Локални избори, као уосталом и сви досадашњи избори у Хрватској на свим нивоима, обележили су и фашистички испади против Срба. Тако је у Борову (Вуковар), где већином живе Срби, група мушкараца узвикивала „Убиј Србина“ и „Ој, хрватска мати, Србе ћемо клати“⁹, док је на католичкој цркви у Врањицу код Сплита окачена порука на којој је писало да би требало да се гласа за онога „тко је прави чисти Хрват“, те да „сматрамо да сви они који припадају онима који су нас жеље-

9 Група људи у Борову скандирала “Убиј Србина”. Извор: РТС.рс, 2. маја 2021. ; Линк: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/4356893/borovo-hrvatska-srbi-ubij-srbina.html> ; Приступљено: 18. јула 2021.

ли уништити 90их а и после (комунисти,срби...) никако не би требали ући у Мјесни одбор нарочито не на његово чело“. Свештеник цркве у питању се оградио од овог плаката.¹⁰

Попис становништва

Попис становништва у Хрватској требало је да се одржи првог априла али је, према наводима хрватских званичника, одложен због епидемиолошке ситуације узроковане коронавирусом. Очекује се да ће попис бити одржан у септембру или октобру 2021.¹¹

Према попису становништва одржаном априла 2011. године, у Хрватској живи 186.633 Срба, а српски народ чини 4,36% укупног становништва Републике Хрватске. Упркос сталним уверавањима хрватских власти да се ради на повратку српских прогнаника, те да је велики новац уложен у обнову порушене имовине и повраћај отетих непокретно-

10 Упута на цркви код Сплита: Не гласајте за Србе и алкохоличаре. Извор: Индекс.хр, 16. маја 2021. Линк: <https://www.index.hr/vijesti/clanak/uputa-na-crkvi-kod-splita-ne-glasajte-za-srbe-i-alkoholicare/2276388.aspx> ; Приступљено: 18. јула 2021.

11 Одаћа се попис становништва: Нетреба га очекивати прије липња, разлог одгоде је корона криза, *Јутањи лист*, 31. јануар 2021. Линк: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/odgada-se-popis-stanovnistva-ne-treba-ga-ocekivati-prije-lipnja-razlog-odgode-je-koronakriza-15046942> ; Приступљено: 18. јула 2021.

сти¹², испоставило се да је број припадника српског народа у Републици Хрватској смањен за 14,998 у односу на 2001. годину. Према хрватским пописима становништва, број Срба у Хрватској смањен је за бар 395.030 (66%) у односу на 1991. годину. Од 2003. до данас, број Срба који напуштају Хрватску континуирано превазилази број повратника. Уз то, просечна старост Срба у Хрватској је 53,1 година, што је за 12 година више од просечне старости укупног становништва хрватске.¹³

Очекивања су да ће најновији попис показати наставак тренда опадања српског становништва, али и укупног становништва у Хрватској.¹⁴

На онлајн трибини “Демографија: колико нас је још остало?”, која је 11. маја 2021. одржана у организацији Српског привредног друштва “Привредник”, Филип Шкиљан из Института за миграције

12 Српски повратници су притом, систематски учињени правно неравноправним са хрватским колонистиам у њиховим крајевима, о чему смо писали у ранијим извештајима.

13 Просјечна доб Србаје 12 година виша од просјека у Хрватској. Извор:Портал Новости. Линк: <https://www.portalnovosti.com/prosjecna-dob-srba-je-12-godina-vise-od-prosjeka-u-hrvatskoj> ; Објављено 12. маја 2021.Пристапљено: 18. јула 2021.

14 Филип Шкиљан: 400.000 мање Србанего ‘91. Извор: Портал Новости, 24. мај 2021. Линк: <https://www.portalnovosti.com/filip-skiljan-400-000-manje-srba-nego-91> ; Приступаљено: 18. јула 2021.

и народности у Загребу оценио је да ће „по предстојећем попису у Хрватској бити 3,88 милиона становника или десет посто мање него по попису из 2011, док ће Срба због великог морталитета и малог наталитета бити између 168 и 169 хиљада, а ако се урачунају и посљедице потреса, бројка би могла бити и 165.000.“¹⁵ Уколико се ова процена покаже тачном, то би значило да је у протеклих десет година број Срба у Хрватској смањен за преко 20.000, односно за нешто више од 11 одсто.

Земљотрес у Петрињи

Децембра 2020. у Петрињи се десио разоран земљотрес у коме је било и погинулих. Потрес се осетио и у Глини као и широм Хрватске и региона.¹⁶ Србија је одмах упутила хуманитарно помоћ, што је изазвало опречне реакције. Према сведочењу волонтера који су учествовали у акцији расподеле хуманитарне помоћи за коју је био задужен хрватски

15 Просјечна доб Србаје 12 година виша од просјека у Хрватској. Извор:Портал Новости. Линк: <https://www.portalnovosti.com/prosjesna-dob-srba-je-12-godina-vise-od-prosjeka-u-hrvatskoj> ; Објављено 12. маја 2021.Приступљено: 18. јула 2021.

16 Разорни потрес 6,2 по Ричтеру: разрушени Петриња, Сисак, Глина, има жртава и озлијеђених. Извор: вијести.хрт.хр, од 29. децембра 2020. Линк: <https://vijesti.hrt.hr/hrvatska/uzivo-razorni-potres-62-po-richteru-razruseni-petrinja-sisak-glina-ima-zrtava-i-ozlijedenih-678774> ; Приступљено: 18. јула 2021.

Црвени крст, она је дељена по националној основи. Такође је забележено да је градоначелник Глине (из редова ХДЗ) одбио да свом заменику, који је српске националности, да на коришћење службени ауто за развожење помоћипогођеним селима у којима такође живе Срби.¹⁷

Петриња је пре операције „Олуја“ била у саставу Републике Српске Крајине и у којој је пре рата био изједначен број Срба и Хрвата, да би после 1995. српска популација пала са 43% на 12%.

Положај Срба у Хрватској

Дискриминација

Иако су једна од званично препознатих националних мањина, Срби у Хрватској се редовно суочавају са дискриминацијом по националној и верској основи а законом гарантована права им се оспоравају или игноришу.

„Хјуман рајтс воч“ у извештају из 2020. пупућује на налазе хрватског Заштитника права грађана а у коме се указује на насилне нападе на Србе у Хрватској и о клими нетолеранције према

17 СРБИМА УСКРАЋУЈУ ПОМОЋ: Волонтери сведоче о срамним потезима ЦК Хрватске, 29 од 30 камп-кућицаза Мајске Пољане “нестало” у Петрињи. Извор: *Вечерње новости*, 3. јануар 2021. Линк: <https://www.novosti.rs/planeta/region/951148/srbima-uskracuju-pomoc-volonter-i-svedoce-sramnim-potezima-hrvatske-29-30-kamp-kucica-majske-poljane-nestalo-petrinji> ; Приступљено: 18. јула 2021.

мањинама.¹⁸ Сви ранији извештаји Хјуман рајтс воча наводе нападе и дискриминацију Срба као један од кључних проблема Хрватске када је реч о мањинским правима. И УНХЦР је током 2020. приметио пораст нетрпељивости према Србима, забележивши десет инцидената, као и велики број случајева говора мржње према њима.

Саветодавни комитет Савета Европе (СЕ) за Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина у мишљењу о заштити права националних мањина у Хрватској указао је да дискриминација мањина јача, посебно апострофирајући Роме и Србе. Комитет наводи да је од претходног извештаја о Хрватској забележен раст броја злочина из мржње и „инцидената са говором мржње у медијима и политичком дискурсу“. Комитет је, међутим, поздравио „процес помирења“ који се догодио у лето 2020. године када је потпредседник Владе Хрватске, из реда српске националне мањине, „учествовао на комеморацији у част слобођења хрватске територије“, односно обележавању такозваног Дана победе у Хрватској.¹⁹

18 Хјуман рајтс воч, веб страница о Хрватској. Линк: <https://www.hrw.org/world-report/2020/country-chapters/croatia#> ; Приступљено: 18. јула 2021.

19 СЕ: Упркос напретку, у Хрватској опстаје дискриминација Срба и Рома. Извор: Веритас.орг, 10. јун 2021. Линк: <http://www.veritas.org.rs/krstarica-com-beta-10-11-2021-se-uprkos-napretku-u-hrvatskoj-opstaje-diskriminacija-srba-i-roma/> ; Приступљено: 18. јула 2021.

У извештају хрватског заштитника права грађана („Извјешће пучке право бранитељице“) за 2020. годину, у делу о злочинима из мржње наводи се „да су жртве злочина из мржње најчешће Срби (50%).²⁰ Хрватски омбудсман посебно апострофира важност улоге полиције у препознавању и превенцији оваквих злочина, али наводи да „осим једнодневне едукације „Промицање права на различитост и борба против нетрпељивости и мржње“ за мањи број правосудних дјелатника из обитељског и казног права, тијekom 2020. није било других едукација о злочинима из мржње.“²¹

Хрватски заштитник права грађана такође наводи да „осим лажним вијестима, тијekom 2020. је јавни простор и даље обиловао појавама говора мржње у облику графита и транспарената, попут „Србе на врбе“, „убиј Србина“, усташког слова „У“, свастике или поклича „За дом спремни“, приказа дрва за вјешање с омчом и поруком „Serbian Family Tree“ и слично. Жртве оваквих појава били су пре-

20 Извјешће пучке правобранитељице за 2020. годину, стр 91. Објављено фебруара 2021. године. Линк: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravo-braniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=-60f079e253e501626372578> ; Приступљено: 18. јула 2021.

21 Извјешће пучке правобранитељице за 2020. годину, стр 92. Објављено фебруара 2021. године. Линк: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravo-braniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=-60f079e253e501626372578> ; Приступљено: 18. јула 2021.

тежито Срби и Роми те тражитељи међународне заштите. Специфично у 2020. било је ксенофобно извјештавање о кинеским туристима те стигматизирајуће вијести о младима те старијима и другим ризичним скупинама.²²

У 2020. дошло је и до пораста насиља међу навијачким групама хрватских и српских глубова на подручју Вуковара а Заједничко вијеће општина указало је како су више пута нападнути припадници српске заједнице који нису ни навијачи нити прате фудбал.

Сами Срби у Хрватској истичу да се знатно повећава број случајева мржње према српској националној мањини као и говора мржње кроз медије и друштвене мреже. Током 2020. године, правном одељењу Српског националног вијећа за помоћ се обратило 1.725 особа а у вези са 2.439 прекршајних радњи а најзаступљенија подручја притужби су: статусна питања (31% предмета) и имовинско право (24%). Следе стамбено збрињавање (13%), казнено право (8%), мировинско право (8%), социјална скрб (6%) и радно право (4%). Проблеми који нису категоризирани у основна правна подручја („остало“) заступљени су у 3% предмета. Најмање је било упита везаних уз здравствено право (2%) и обнову (1%).

22 Извјешће пучке правобранитељице за 2020. годину, стр 152. Објављено фебруара 2021. године. Линк: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=60f079e253e501626372578> ; Приступљено: 18. јула 2021

Хрватске правосудне институције континуирано дезавуишу или избегавају да воде процесе који се односе на питања дискриминације Срба. Тако је певач усташких песама Марко Перковић Томпсон ослобођен за узвикивање поклича “За дом спремни” у песми “Бојна Чавоглаве” а државни правобранилац одбио је да покрене поступак о заштити законитости или да се обрати Врховном суду.²³ Хрватски навијачи су јуна 2020. усред Загреба развили транспарент на коме је писало „Јебат ћемо српске жене и дјецу“, при чему је последње слово „у“ у стилу усташког знака. Одговорни су касније процесуирани. Иако су признали кривицу, сви су осуђени на условне казне тако да нико није отишао у затвору, док је суд као „олакшавајућу околност“ узео то да су окривљеници – који су редом признали да су чланови екстремне навијачке групе „Бед блу бојси“ - помагали страдалима на у земљотресу на Банији, међу њима и Србима.²⁴

23 ДОРХ одустао од прогона Тхompsona. Извор: Портал Новости, 12. фебруар 2021. Линк: <https://www.portalnovosti.com/dorh-odustao-od-progona-thompsona> ; Приступљено: 18. јула 2021.

24 Осуђени навијачи који су развили дегутантни натпис о српским женама и дјеци, неће у затвор. Извор: Јутарњи лист. Објављено: 6. фебруара 2021. Линк: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/osudeni-navijaci-koji-su-razvili-degutantni-natpis-o-srpskim-zenama-i-djeci-neze-u-zatvor-15048416> ; Приступљено: 18. јула 2021.

Прегршт је примера који показују крајње екстремне границе ширења мржње према српској заједници у Хрватској. Тако је Ђацима осмог разреда једне основне школе вероучитељица дала задатак са питањем са киме не би седели у купеу, а међу понуђеним одговорима били су хомосексуалац, проститутка из Берлина, Ром који је изашао из затвора и српски војник из Босне.²⁵ Осим разговора са наставницом, није познато да су предузете икакве друге мере. Посланик једне од најјачих хрватских партија – Домовинског покрета, Анте Пркачин оптужио је у Сабору Српску православну цркву (СПЦ) да је она „у задњих 100 година најподмуклији и најупорнији непријатељ хрватског народа”.²⁶ На миси коју је уживо преносила Хрватска радио-телевизија, отац Доминик Гербиц говорио је грађанима за кога да (не)гласају на локалним изборима, па је између осталог рекао: „И онда у једном тренутку нађу се још и неки тамо брадати, назовимо их свештеницима опасних намјера, говори-

25 “Да ли бисте радије седели поред Рома, хомосексуалца или Србина?": Хрватски осмаци добили срамотан задатак. Извор: Блиц.рс. Објављено 5. марта 2021. Линк: <https://www.blic.rs/vesti/svet/da-li-biste-radije-sedeli-pored-roma-homeseksualca-ili-srbina-hrvatski-osmaci-dobili/dz1ek21> ; Приступљено: 18. јула 2021.

26 Пркачин назвао СПЦ “Најподмуклијим непријатељем” хрватског народа. Извор: Глас Српске. Објављено: 18. марта 2021. Линк: <https://www.glassrpske.com/cir/novosti/region/prkacin-nazva0-spc-najpodmuklijim-neprijatelj0m-hrvatsk0g-naroda/354584>; Приступљено: 18. јула 2021.

ти нама тко су наши свеци, тко су наше светиње, тко су великани. Бријеме је, хрватски народе, да се пробудиш! Ти ниси ни неспособан народ, ниси ни глуп народ, ти си један велики народ који је толико тога дао повијести.“²⁷ Хрватска радио-телевизија оградаила се од изјава овог католичког свештеника.

Слављење усџаишџва

У јавном говору Хрватске и даље се правда усташтво и поздрав „За Дом спремни“, како међу саборским заступницима²⁸ тако и на медијима. Анте Пркачин, посланик Домовинског покрета у Хрватском сабору, рекао је да је ХОС (Хрватске оружане снаге) настао на традицији усташа.²⁹ Из-

27 Свећеник на миси коју је преносио ХРТ давао упуте за кога не гласати, ХРТ сеоградиоодњега. Извор: Вечерњи лист. Објављено: 25. априла 2021. Линк: <https://www.vecernji.hr/vijesti/svecenik-na-misi-koju-je-prenosio-htv-davao-upute-za-koga-ne-glasiti-hrt-se-ogradio-o-njega-1487348> ; Приступљено: 18. јула 2021.

28 Хрватски суверениста: „За дом – спремни“ легитима нпоздрав – неупоредив са „српским фашизмом“. Извор: Спутник, 13. фебруар 2021. Линк: <https://rs-lat.sputniknews.com/20210213/hrvatski-suverenista-za-dom--spremni-legitiman-pozdrav--neuporediv-sa-srpskim-fasizmom-1124601408.html> ; Приступљено: 18. јула 2021.

29 Пркачин: ХОС коме ја припадам настао на традицији усташа. Извор: Независне новине. Објављено 6. августа 2020. Линк: <https://www.nezavisne.com/novosti/svijet/Prkacin-HOS-kome-ja-pripadam-nastao-na-tradiciji-ustasa/614656> ; Приступљено: 18. јула 2021.

весни Томислав Драгун, који се представља као пуномоћеник Хрватског уљудбеног покрета, претио тужбом хрватским медијима тврдећи да је он регистровани власник поздрава „За Дом спремни“.³⁰

Скандалозно је да у Хрватској, која у Уставу тврди да је утемељена на антифашизму, и даље у 12 градова има улица чији називи се доводе у везу са Независном државом Хрватском.³¹ Екстремно десни лист *Хрватски тједник* из Задра објавио је застрашујући коментар, у којем се Србима у Хрватској поручује да ће „пре или после завршити на попису јасеновачких жртава“.

На православни Ускрс 2021. у Борову група навијача Динама, уз пратњу полиције, ишла је улицама и певала „Ој хрватска мати – Србе ћемо клати“. Снимак је објављен у јавности а хрватски председник Милановић реаговао је тако што је оптужио премијера Пленковића и председника СДСС Милорада Пуповца (!) за то што полиција

30 Јавио се власник усташког поздрава. Извор: Портал Новости. Објављено: 25. новембра 2020. Линк: <https://www.portalnovosti.com/javio-se-vlasnik-ustaskog-pozdrava> ; Приступљено: 18. јула 2021.

31 Вести, 09.10.2020, НДХ још није пала у 12 градова. Извор: Веритас.орг. Објављено: 7. августа 2020. Линк: <http://www.veritas.org.rs/nezavisne-novine-06-08-2020-prkacin-hos-kome-ja-pripadam-nastao-na-tradiciji-ustasa/> ; Приступљено: 18. јула 2021.

није ухапсила одговорне.³²

На Европском првенству у фудбалу хрватска репрезентација одиграла је чак четири утакмице у дресовима који су на себи имали заставу усташке, фашистичке, Независне Државе Хрватске. За стављање заставе на дресове одговорни су економи Хрватског фудбалског савеза а власник фирме која је произвела дресове рекао је да је у питању случајност.³³

Јуна 2021. отворена енциклопедија *Википедија* забранила је приступ уреднику хрватске *Википедије* због тога што је у први план истицао позитивне текстове о НДХ и нацистима и умањивао обиме усташких злочина.³⁴

32 “Ој Хрватска мати, Србе ћемо клати”, орило се на Ускрс уз полицијско обезбеђење; Огласио се Милановић. Извор: Б92. Објављено: 12. маја 2021. Линк: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=05&dd=02&nav_category=167&nav_id=1851405 ; Приступљено 18. јула 2021.

33 Чак четири утакмице играли су Модрић и друштво с погрешним грбом, и нитко није реагирао. Извор: Веритас.рс. Објављено: 29. јуна 2021. Линк: <http://www.veritas.org.rs/jutarnji-list-25-04-2021-svecenik-na-misi-koju-je-prenosio-hrt-davao-upute-za-koga-ne-glasiti-hrt-se-ogradio-od-njega/> ; Приступљено: 18. јула 2021.

34 Усташа скоро 10 година уређивао Википедију! Извор: Блиц.рс. Објављено: 21. јуна 2021. Линк: <https://www.blic.rs/vesti/svet/ustasa-skoro-10-godina-uredjivao-vikipediju-konacno-banovan-urednik-hrvatske/hxe7sr9> ; Приступљено: 18. јула 2021.

У хрватској јавности је на осуду наишао и филм *Дара из Јасеновца* који се бави злогласним концентрационим логором, који је окарактерисан као српски пропагандни пројекат.³⁵

Имовинско-правна, инфраструктурна и социјална питања

Срби повратници се и даље суочавају са имовинско-правним и инфраструктурним проблемима, укључујући и тај да су поједина српска села и даље без струје.³⁶ Проблем неједнаког инфраструктурног развоја је посебно очит у Сисачко-мославачкој жупанији у којој има много повратника а која је једна од економски најзапуштенијих регија Хрватске.

Срби и даље имају проблем са повратком имовине која им је отета или уништена у рату. Процеси пред хрватским судовима су спори а прикупљање документације преко институција је намерно успо-

35 Како је пропао српски национални пројект 'Дара из Јасеновца' и какве то везе има с Хрватима. Извор: Јутарњи лист. Објављено: 13. фебруара 2021. Линк: <https://www.jutarnji.hr/kultura/film-i-televizija/kako-je-propao-srpski-nationalni-projekt-dara-iz-jasenovca-i-kakve-to-veze-ima-s-hrvati-ma-15050224> ; Приступљено; 18. јула 2021.

36 Српска села и даље без струје. Пуповац: До краја 2021. године сва ће српска села имати струју. Извор: Вечерњи лист, 12. август 2020. Линк:<http://www.veritas.org.rs/vecernji-list-12-08-2020-pupovac-do-kraja-2021-godine-sva-ce-srpska-sela-ima-ti-struju/> ; Приступљено; 18. јула 2020.

рено када је о Србима реч. Један позитиван помак огледа се у одлуци о продаји станова у власништву Републике Хрватске (чије је ступање на снагу било 16. јула 2021.), а којом је, поред осталог, смањена откупна цена квадрата стана што би требало да омогући бившим носиоцима станарског права, као и другим корисницима стамбеног збрињавања, да откупе станове и куће која је хрватска држава после рата доделила у најам етничким Хрватима.

Када је о имовинским правима реч, велики проблем имају и српске фирме које су имале имовину у Хрватској а којој немају приступ од рата. У Хрватској је имовину оставило 300–400 српских предузећа, а води се око 180 судских предмета везаних за повраћај имовине фирмама из Србије.³⁷ Споразумом о питањима сукцесије СФРЈ потписаним 29. јуна 2001. године у Бечу, од стране представника СР Југославије, БиХ, Хрватске, Македоније и Словеније, предвиђено је да се расподела државне имовине изврши према принципу да сва непокретна имовина СФРЈ припадне државама наследницама на чијој се територији она налази. У Анексу Г Споразума о питањима сукцесије (Приватна својина и стечена права), који Хрватска одбија да примени, а чије потписивање и преговарање је сама иницирала, стоји да „право на покретну и непокретну

37 Загреб отима — Београд ћути. Извор: Сведок Онлајн, 20. јун 2021. Линк: <https://svedokonline.medium.com/zagreb-otima-beograd-%C4%87uti-d17c2861a25b> ; Приступљено 18. јула 2021.

имовину, која се налази на територији државе сукцесора и на коју су грађани и друга правна лица СФРЈ имали право на дан 31. децембра 1990. године, биће призната, заштићена и враћена у првобитно стање од те државе”, а сви уговори склопљени током рата под притисцима и претњама биће проглашени ништавним. Хрватска, међутим, одбија да спроведе Анекс Г. Са друге стране, српски судови су, у складу са споразумом и домаћим законодавством, вратили готово целокупну имовину хрватским фирмама.³⁸

Многи Срби имају проблем са остваривањем права на пензију и са ковалидацијом радног стажа. Хрватска је донела закон по коме се ковалидација радног стажа стеченог у рату обавља по аутоматизму, али се у пракси то не дешава. Србима се систематски онемогућује да прибаве документа која би доказала континуитет радног стажа. Иако је Уставни суд Хрватске издао наредбе нижим судовима да морају да воде рачуна о доказима за конвалидацију радног стажа ни више од годину дана после те одлуке помака нема.

38 “Zašto je Hrvatska jedini dobitnik u imovinskoj deobi republika bivše Jugoslavije”, RTS, 15. JUL 2021., [HTTPS://WWW.RTS.RS/PAGE/STORIES/SR/STORY/125/DRUSTVO/4443478/SUKCESIJA-PROCES-SFRJ-20-GODINA.HTML](https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/4443478/sukcesija-proces-sfrj-20-godina.html), Приступљено: 23. јула 2021.

Доношење закона о цивилним страдањима, који би требало да омогући и Србима који су страдали у рату да добију одштету, наишло је на низ критика и оспоравања у хрватској јавности, уз тврдње да се „агресорима даје одштета“.

Измене закона о држављанству које су ступиле на снагу јануара 2021. омогућено је да особама којима је један од родитеља држављанин РХ, а исте су рођене у иностранству, могу да добију хрватско држављанство. Ово је довело до раста броја Срба који воде порекло из Хрватске у хрватско држављанство, али је проблем што велики број то чини како би се лакше одселио на Запад, будући даје Хрватска чланица Европске уније, а не како би отишли у завичај. Хрватска и даље не дозвољава особама рођеним пре 8. октобра 1991. а које имају повезаност са Хрватском да дођу до папира.

Српски језик и ћирилица

У Хрватској се и даље ћирилица изједначава са „агресорским писмом“ и њена употреба се систематски сузбија, како преко националистичких и фашистичких медијских кампања, тако и кроз непоступање државних органа.

Одбор министара Савета Европе упозорио је Хрватску да српски језик и ћирилица нису довољно заступљени у јединицама локалне самоуправе и позвао државне власти да поднесу извештај о препорукама за њихово спровођење до 1. марта 2023.

године.³⁹

Тако и данас у Вуковару, и поред чињенице да су испуњени законски услови, ћириличне табле и натписи и даље нису видљиви, односно, прелепљени су хрватским заставама. Како се наводи у извештају хрватског заштитника права грађана, „„Градско вијеће Вуковара, другу годину за редом, формално је испоштовало налог Уставног суда да сваке године проведе расправу те одлучи о евентуалном проширењу права на употребу српског језика и ћирилице, но као и 2019., закључило је како због „суставног одгађања провођења поступака против починитеља ратних злочина, нису учињени потребни предувјети за признавање нових посебних права у оквиру равноправне упорабе језика и писма српској националној мањини.“ Тиме се фактички, због неефикасности тијела прогона у процесуирању починитеља злочина, комплетној српској заједници ускраћује проширење права на употребу властитог језика и писма.“⁴⁰

39 Вијеће Еуропе: Ћирилица није довољно заступљена у Хрватској. Извор: Веритас.орг. Објављено: 9. децембра 2020. Линк:<http://www.veritas.org.rs/portal-novosti-09-12-2020-vijese-europe-cirilica-nije-dovoljno-zastupljena-u-hrvatskoj/> ; Приступљено: 18. јула 2021.

40 Извјешће пучке правобранитељице за 2020. годину, стр 99. Објављено фебруара 2021. године. Линк: <https://www.ombudsman.hr/hr/download/izvjesce-pucke-pravobraniteljice-za-2020-godinu/?wpdmdl=10845&refresh=60f079e253e501626372578> ; Приступљено: 18. јула 2021

Док је италијански језик прихваћен и присутан у јавном домену и у јединицама у којима не постоји законска обвеза за његовим увођењем, то није случај са српским. На пример, у Глини је 27,46% и у Огулину где има 17,72% Срба, иако су испуњени услови за коришћење ћирилице, то није спроведено. Неке јединице које су обавезне да уведу српски језик јер Срби чини више од трећине становништва и даље нису ускладиле статут (Грачац) или су то учиниле, али двојезичност не примењују (Врбовско и Доњи Кукурузари), чак ни постављањем двојезичних плоча на зграду општине.

О положају српског језика говори и истраживање према којем чак половина средњошколаца у настави на српском језику на вуковарском подручју, намерава да факултетско образовање настави у Србији, што, закључује се, упућује и на доживљај дискриминираности, неприпадања (осим непосредном завичају) и тескобе да језик којим говоре неће бити прихваћен у другим хрватским градовима у којима би могли да студирају.⁴¹

У Хрватској постоје јаки гласови који говоре у прилог укидању школа и вртића на српском језику. У том погледу посебно је активан градоначелник Вуковара, Иван Пенава, који је прво хтео да укине

41 Чоркало Бирушки, Пехар, Јелић, Павин Иванец, Томашећ Хумер: Образовни избори и ставови према мултикултурализму и асимилационизму већине и мањине у четири хрватске вишеетничке заједнице; 2019.

мањинску школу, залажући се за спајање разреда хрватске и српске деце, што се у околностима национал-шовинизма према Србима не може сматрати добрим потезом.

*Рај̄ у Хрвај̄ској: Процесуирање Хрвај̄а,
џајне ој̄ужнице ѝрој̄ив Срба, несџали*

Агресивна национал-шовинистичка кампања у Хрватској према Србима, која се базира на прослави етничког чишћења Срба и негацији злочина, како оних из 1990-их тако и оних из периода Другог светског рата, готово је онемогућила хрватско друштво да се суочи с прошлошћу, до мере да ни институције нису слободне да раде у складу са законом, без оптерећења да бране „Домовински рат“.

Допринос овој атмосфери дали су и највиши представници хрватске државе. Примера ради, председник Хрватске Зоран Милановић вратио је одликовања и генералски чин Бранимиру Главашу. Одликовања и чин Главашу је 2010. године одузео тадашњи председник Иво Јосиповић, након што је првостепеном пресудом осуђен за ратне злочине над осјечким Србима у случајевима “селотејп” и “гаража”. Уставни, а потом и Врховни суд Хрватске ту су пресуду укинули и поступак вратили на почетак.

У Хрватској је до сада око 3.600 људи процесуирано за ратне злочине, а од тог броја само око 3% су били припадници оружаних снага Хрват-

ске.⁴² Поред чињеница да су поједини хрватски политичари признали да је било злочина према Србима у Хрватској током рата, и даље недостаје процесуирање одговорних. Штавише, Срби који су поднели хрватским судовима пријаве за злочине, приморани су да – услед немогућности да нађу одговорно лице – плате трошкове неуспелих судских поступака. Срби и даље не могу да остваре права по питању накнаде штете за имовину уништenu у терористичким актима током хрватског сепаратистичког рата.

Са друге стране, Хрватска и даље наставља са праксом такозваних „тајних оптужница“. Србија и Хрватска су последњи пут размениле спискове процесуираних почетком 2017. године. У тим списковима су уз имена оптужених, имена осуђених као и оних против којих се води истрага. Али, према подацима Веритаса, већ те године Хрватска је имала 86 нових оптужница које нису биле део тог предатог списка. Проблем је што није јасно ко и по којим критеријумима саставља те спискове. Имајући у виду нетранспарентан и арбитраран начин на који Хрватска користи те спискове, изгледно је да се ради о средству застрашивања прогнаних Срба како би се обесхрабрио њихов повратак. Како наводи Саво Штрбац из Веритаса: „Просечно

42 Саво Штрбац: Србима глоба и неправда!. Извор: Веритас. орг. Објављено: 31. октобра 2020. Линк: <http://www.veritas.org.rs/vesti-onlajn-31-10-2020-srbima-globa-i-nepravda/>; Приступљено: 18. јула 2021.

се годишње покрене 36 нових истрага или оптужница и плашим се да ће тога бити све док је жива генерација која је ратовала. Наћиће се, с времена на време, на том списку и неки Хрват, али само да би се бацила прашина у очи.⁴³

Уз ово, и даље је отворено питање несталих. Званично се и даље трага за остацима 1.900 луди. Иако су и Хрватска и Србија размениле документе у вези са овим питањем, и даље није дошло до конкретног помака. Веритас тврди да се ради о непотпуним подацима које користи Међународни комитет Црвеног крста, те да је стварни број несталих 1709. Оно што је парадоксално, јесте да Хрватска терети Србију за нестанак ових људи, док се већином ради о особама српске националности.

Српско – хрватски односи

Односи српске и хрватске државе и даље су у сенци оптужби за ратна дешавања 1990-их. У Хрватској се у протеклих годину дана неколико пута говорило о захтеву да Србија исплати ратну одштету, те да ће то бити један од услова уласка Србије у Европску унију. Хрватска је такође најавила да ће и питање несталих бити један од услова.

43 Саво Штрбац: Србима глоба и неправда!. Извор: Веритас. орг. Објављено: 31. октобра 2020. Линк: <http://www.veritas.org.rs/vesti-onlajn-31-10-2020-srbima-globa-i-nepravda/>; Приступљено: 18. јула 2021.

У протеклих годину дана Хрватска је начинила низ оштрих гестова према Србији, укључујући и захтев за „признавање геноцида у Сребреници“ као и споразум о стратешком партнерству са такозваним „Косовом“ и најавом прављења хрватске војне базе у покрајини.

Српски званичници су осудили ове поруке.

Србија и помоћ Србима у Хрватској

Представници Срба у Хрватској указују да Србија редовно помаже у јачању инфраструктурних капацитета Српског националног вијећа и то у области сређивања некретнина потребних за рад институција, у обезбеђивању средстава за културну размену и *ad hoc* потребама српске заједнице .

У Хрватској је деценијама у току систематска кампања дискриминације и дехуманизације Срба и српске културе, са циљем потпуног брисања како српске заједнице тако и српског наслеђа. Овај процес се одвија на свим нивоима хрватске државе и друштва. Дешавања у протеклој години слична су дешавањима ранијих година. Индикативно је одсуство било какве међународне реакције и заинтересованости за права и положај српске заједнице.

Уколико се овакав тренд настави – а све су прилике да хоће – извесно је да ће у наредних неколико деценија Срби нестати са простора Хрватске.

За разлику од хрватске политике према Србима која је веома очигледна, агресивна и конзистентна, чини се да не постоји реципрочан одговор са српске стране. Чињеница је да ни после готово три деценије од избијања сепаратистичког рата у Хрватској који је завршио егзодусом Срба, Србија нема јасно одређен циљ када је реч о заштити права српског народа у Хрватској.

Циљ Србије требало би да буде обезбеђење испуњења права Срба гарантована хрватским законима, подсећање Хрватске на обавезе преузете Ердутским споразумом, те активно деловање и према Хрватској и у међународној заједници на скретање пажње на алармантан положај српске заједнице. Србија би такође требало да озбиљније анализира и реагује на хрватску политику у региону која је готово увек уперена против Срба. Упоредо са тиме, недостаје рад на афирмацији и координацији прогнаних Срба који живе на територији Србије, а у циљу њиховог активирања како би преузели већу одговорност у борби за права која се директно тичу њих и њихових потомака.

**Извештај о политичким правима
српског народа на територији
Косово-Унмик за 2020/2021. годину**

У јулу 2021. године одржано је прво рочиште за убиство једног од лидера Срба са Косова и Метохије, Оливера Ивановића. Ивановић је убијен са више хитаца у леђа 16. јануара 2018. године. За српски народ на Косову и Метохији политичко организовање је изузетно важно. Утисак који режим у Београду жели да представи како је „Српска листа“ једини представник српског народа на овој, за Србе и Србију, изузетној важној територији, трајно је погрешан и носи далекосежне последице по све Србе на Косову и Метохији. Осуђени за убиство српског лидера Ивановића су Срби: Недељко Спасојевић, Марко Рошић, Раде Басара, Силвана Арсовић, Драгиша Марковић и Жарко Јовановић, док је оптужница за Миланом Радоичићем „издвојена“, а за њим остаје расписан међународни налог за хапшењем.

Милена Поповић, некадашња невенчана супруга Оливера Ивановића и посланица Српске напредне странке у Народној скупштини Републике Србије, изјавила је 18. јула, како ће ипак сведочити у овом поступку, иако је првобитно истакла супротно. Она је напустила седницу скупштине

о Косову, услед чињенице да је у истој просторији боравио и оптужени Милан Радоичић.

Убиством Оливера Ивановића, српски народ је остао без плурализма у политичком деловању северно од Ибра. „Српска листа“ припаднике свог народа који се баве политиком јужно од Ибра назива „Тачијеви Срби“ и „албански Срби“. Политичка подељеност међу нашим народом на Косову представља озбиљан проблем за Србе, гуши им слободу изражавања, а додатно утиче на питање безбедности Срба, јер остају неуједињени и незаштићени пред налетима Албанских екстремиста.

У недељу 14. фебруара 2021. године одржани су ванредни парламентарни избори на Косову и Метохији. Од потписивања Бриселског споразума 2013. године представници Срба учествују на свим изборима ове, од стране УН-а, непризнате државе. Учествују и на локалним „косовским“ изборима. Овом приликом свих десет мандата који припадају Србима освојила је „Српска листа“. „Српској листи“ су одмах честитали Александар Вучић, Никола Селаковић и Петар Петковић. На северу Косова и Метохије од српских опција Срби су имали само једну, што је истински изузетак у модерном добу вишестраначја. У марту је изгласана Влада Косова Альбина Куртија, а Горан Ракић, представник „Српске листе“ изабран је за једног од министара. Тако су Срби дошли у поприлично апсурдну ситуацију. Србија не признаје Косово, СНС подржава „Српску листу“, „Српска листа“ је против Альбина

Куртија, али је у његовој влади и за то има подршку Србије.

Оно што је посебно карактеристично за ове изборе јесте много мања излазност међу Србима јужно од Ибра у односу на оне северно. Тако је у Грачаници гласало 40,27% бирача, Новом Брду 51,56%, Штрпцу 56,2%.

Сав бесмисао, ауторитарност и лицемерје политичке ситуације на Косову и Метохији онемогућио је било какав напредак по питању права Срба. Напротив, ситуација је погоршана. Срби не делују јединствено и у сопственом интересу. Током целе 2020. године било је чак осамдесет (80) напада на Србе, а само у првој половини 2021. њих седамдесет (70). Напади су све екстремнији. Повратница у Ђаковицу, Драгица Гашић, трпи свакодневно каменовање своје куће и физичке нападе. Повратнику, Радоју Пумпаловићу у селу Дубрава код Истока, Албанци су упали током ноћи у кућу, а тринаестогодишњи дечак Никола Перић нападнут је и претучен од групе момака само зато што је Србин. Све ове ситуације, Милован Дреџун председник Одбора Скупштине Србије за Косово и Метохију и Петар Петковић, директор владине канцеларије за Косово и Метохију, осуђују и користе у дневно-политичке сврхе, без да позову на одговорност и косовске власти, чији припадници су и из „Српске листе“.

Институт за јавно здравље у Приштини, 18. јула 2021. потврдио је да су у узорцима узетим од пацијената отрованим у Дечанима пронађене три врсте бактерија – норовирус, ентеропатогена ешерихија коли и ентеротоксична ешерихија коли. Тиме је обесмишљена велика афера коју су конструисали албански политичари тврдећи да су Срби затровали воду у општини Дечани.

У септембру 2020. године настављени су преговори у Бриселу између Београда и Приштине, а поново су интензивирани крајем јуна 2021. године. Александар Вучић, председник републике, није следио свој ранији став да преговори неће бити настављени све док не буде оформљена Заједница српских општина, која је Србима гарантована по Бриселском споразуму из 2013. године. Шест од петнаест тачака овог споразума односи се на ЗСО и ниједна није испуњена. Албин Курти на преговорима непрекидно истиче како нема никаквог компромиса и говори само о међусобном признању тзв. Косова и Србије. У неким агендама Александар Вучић је говорио о подели, али на такав начин да одређени део јужне Србије замени за део севера Косова и Метохије!

О косовском питању никада није отворено и темељно расправљано у Народној скупштини Републике Србије. Чак је међустранички дијалог о изборним условима у Србији искоришћен за анализу косовског питања, што је такође својеврстан апсурд.

Срби су бојкотовали претходне пописе на Косову и Метохији. Сада када су практично интегрисани у све установе ове парадржаве, свакако би било логично да учествују на наредном попису који ће бити одржан ове или следеће, 2022. године. Интерес Срба и наше државе јесте да знамо тачан број становника и њихову структуру, како бисмо евентуално могли као држава да стварамо даље планове за опстанак тамошњег српског народа и покренемо рад на његовом просвећивању и културном уздизању.

Ситуација на Косову и Метохији је изузетно тешка по српски народ. Нарочито јужно од Ибра. Нема помака по питању њихове безбедности и јачих веза са Србијом. Чак су и вербално нападани од стране Срба са севера. На северу има више слободе кретања, али не постоји слобода мишљења, медија и политичког деловања. Званичном Београду као да је једини интерес завршетак преговора са владом у Приштини и у том смислу он инструментализује српски народ.

Извештај о политичким правима српског народа у Републици Северна Македонија за 2020/2021. годину

Пандемија корона вируса, изузетно лоша економска ситуација (пад БДП од 12.7% у последњих годину дана), друштво антагонизама, велика незапосленост и хронична политичка криза (атипична демократија, често мењање политичког система узроковано мањим или већим кризама – Охридски споразум, Мајски споразум, Преспански споразум. Што је од С. Македоније направило атипичну врсту „државе“ у којој се одлуке неуспешног референдума претачу у уставне промене које су у директној супротности са националним интересима већинског народа, што ће уз „споразуме“ са Бугарском на концу довести до тога да ће Бугари узети оно што Албанци, можда, и оставе Македонцима), идентитетски и идеолошки проблеми већинског становништва¹, аспирације већине суседа и њихових мањина у самој Македонији, били су увод у јулске ванредне парламентарне изборе у С. Македонији.

1 <https://srbi.mk/2021/01/18/todicpress24/>

Принцип да албански елемент бира македонску владу је употпуњен акцијом да Албанци одлуче и која од македонских странака ће учествовати у новој влади. Конкретно, СДСМ је, уз помоћ албанске партије БЕСА, на једвите јаде успео да пребаци број посланичких места преко ВМРО ДПМНЕ и тако остане на позицији да партиципира у следећој влади (СДСМ, БЕСА – 46 мандата, ВМРО, ДПСМ – 44 мандата; за формирање владе неопходна је подршка 61 посланика у Собрању).

ДПСМ са Иваном Стоилковићем на челу остају у Собрању и заједно са српским народом у Македонији (Гордана Јовић Стојковска), Српски културни центар - Скопје, били су и остали једини ослонац нашој заједници у борби за права и достојанство.

ДПСМ и Иван Стоилковић су, и поред позива за улазак у Владу, остали у опозицији јер Заев није прихватио да испуни два захтева које је Стоилковић поставио - регистрација канонске Православне охридске архиепископије према пресуди суда у Стразбуру и гарантована места за све мањине у Собрању - према моделу већине виших југосовенских република.²

На овом примеру би многи вођи Срба из региона могли много тога научити - како се треба

2 <http://fakti.org/sta-to-pisu/stoilkovic-nadam-se-da-ce-i-mnoge-srbe-oportuniste-otrezniti-izjava-zaeva-da-su-make-donci-i-bugari-sustinski-isti-narod?>

борити за српске националне интересе, стављајући личне и интерес организације коју води по страни.

Влада је формирана, Заев је премијер, на листи СДСМ нема ни једног Србина (међу 46 посланика од других народа ту су 6 Албанаца, 1 Турчин и 1 Ром), Срби су изгубили и оно једно формално-статусно место – место заменика министра у Влади. Процес искључивања српског народа из јавног и политичког живота се наставља. Иван Стоилковић је актуелно стање српске заједнице саже-то и прецизно изнео у свом обраћању Собрању 22. септембра 2020.³

Што се тиче верских права Срба, поред тога што све забране и даље важе, неки догађаји указују да су проблеми све већи већи. У Осоговском манастиру код Криве Паланке преправљене су фреске Цара Лазара и Цара Уроша тако што им је „новокомпоновани уметник“ променио имена у Цар Владимир и Јован Милостиви.⁴ Након протеста српских вођа у Македонији фреске су враћене у првобитно стање.⁵

Одличан показатељ односа званичног Скопља према Србима и СПЦ показује чињеница да

3 <https://srbi.mk/2020/09/28/govor/>

4 <https://srbi.mk/2020/07/24/freskebr/>

5 <https://rs.sputniknews.com/analyze/202012061124029800-sve-vraceno-na-svoje-srpski-svetelji-i-vladari-ponovo-u-manastiru-u-makedoniji/>

се Заев и његова администација нису удостојили да изјаве саучешће поводом упокојења Патријарха Иринеја.⁶ Приликом сахране патријарха Павла, 2009. године, председник Р. Македоније био је присутан међу угледним званицама, а покушала је да дође и делегација канонски непризнате тзв. “Македонске православне цркве”.

На плану обележавања свих важних датума и догађаја те координацији са српским званичницима и организацијама из других делова региона, вође српске заједнице су показале одличне резултате уз изнимне напоре. Издвојићемо најважније догађаје.

- У организацији Заједнице Срба Македоније, 15. септембра 2020. обележена је 102. годишњица пробоја Солунског фронта и одата пошта српским јунацима.

- На Зебрњаку поред Куманова, 24. октобра 2020. године у организацији Српске Заједнице у Македонији и Српског Културног Центра а под покровитељством Управеза дијаспору и Министарства иностраних послова Републике Србије, обележена је 108. годишњица Кумановске Битке.⁷

6 <https://srbin.info/pocetna/aktuelno/stoilkovic-sramno-ponasanje-makedonskog-drzavnog-vrha-nakon-smrti-patrijarha/>

7 <https://srbi.mk/2020/10/04/ivanzebrnjak-2/>

- После именованја Арно Гујона за в.д. директора Управе за сарадњу са дијаспором, одржан састанак са Иваном Стоилковићем на коме су размотрени ситуација и аспекти сарадње.⁸

- УНС уз подршку Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону одрганизовало је 29.12.2020.године Десету медијску конференцију дијаспоре.⁹ На конференцији је представљен нови сајт www.umrezavanje.rs са идејом да представља платформу за умрежавање медија и организација Срба из региона и дијаспоре. Учесник конференције испред медија на српском језику из Македоније је био Мирослав Тричковић, уредник портала www.srbi.mk

- Дан Светог Саве, 27. јануар, је од 2007.године у Македонији национални празник Срба утврђен изменама закона о празницима, а централна свечаност одржава се сваке године у Скопљу.¹⁰

Овогодишња Светосавска академија, због епидемиолошке ситуације, одржана се онлајн. Гледаоци су овај прворазредни догађај могли да испрате преко: YOUTUBE канала “Српски културни центар – Скопје”, Јавни сервис Македонске Телевизије, Националне ИН4С телевизије и Радио Телевизије Републике Српске. Највеће признање

8 <https://srbi.mk/2020/12/10/>

9 <https://srbi.mk/2020/12/29/>

10 <https://srbi.mk/2021/01/26/>

Српске заједнице у Македонији, „Светосавска Повеља“, ове године је припала Српској Православној Цркви.¹¹ Председник С. Македоније и лидер опозиције честитали су Савиндан¹² на шта је уследила реакција Красимира Каракачанова, заменика бугарског премијера који је у том гесту препознао српско-руску заверу, „креативно“ је дефинишући појмом „београдско-московски синдром“.¹³ Тај потез бугарских званичника је на линији асимилационе политике према Македонцима чије је прва претпоставка да се избришу и уклоне све везе Срба и Македонаца, потом би била избрисана македонска самобитност, да би коначно становништву био наметнут бугарски идентитет. Убрзо је уследила и оштра реакција српских лидера у С.Македонији који су позвали македонски државни врх, као и званичнике ЕУ и САД, да реагују на говор мржње. Реакције, наравно, није било.

- Иван Стоилковић је 2. фебруара 2021. године говорио у НСПС, пред Одбором за дијаспору и Србе у региону, о положају и перспективи српског народа у Македонији, у контексту подршке Републике Србије.

11 <http://fakti.rs/serbian-point/srpska-zajednica-makedonije-svoju-svetosavsku-povelju-dodelila-spc?>

12 <https://srbi.mk/2021/01/27/>

13 <https://srbi.mk/2021/01/30/>

- Представници Срба из Македоније, традиционално су присуствовали обележавању Дана сећања на страдале у НАТО агресији.¹⁴

- У организацији Српске заједнице у Македонији и Српског културног центра – Скопље на коти 100 у Спомен капели и костурници у Удову код Валандова одржан је комеморативни скуп којим је обележена годишњица страдања српских војника, који су пострадали на Велики петак 1915. године, у догађају који је у историји познат као „Валандовски покољ“.¹⁵

- У организацији Српске заједнице у Македонији обележена је 80. годишњица од јуначке погибије српских и југословенских pilota, који су у рану зору 6.априла 1941. године приликом напада фашистичке Немачке на Краљевину Југославију одлучно полетели и супротставили се вишеструко надмоћнијем непријатељу и том приликом погинули.¹⁶

- Као и сваке године, обележен је Видовдан у храму Св. Архангела Михаила у Скопљу и одржан традиционални фудбалски турнир.¹⁷

14 <https://srbi.mk/2021/03/23/>

15 <https://srbi.mk/2021/04/30/>

16 <https://srbi.mk/2021/04/06/>

17 <https://srbi.mk/2021/06/28/>

Круна рада српских лидера у Македонији је свакако иницијатива Ивана Стоилковића да се прва годишњица обележавања „Дана српског јединства, слободе и заставе“ одржи на Кајмакчалану, светом српском месу.¹⁸

Попис становништва, који је био најављен за април 2021. године, одложен је на захтев опозиције, после састанка Мицкоског и Заева.¹⁹ Претпоставља се да ће нови термин бити у септембру. Такође, одложени су и локални избори, раније заказани за прву половину октобра 2021. године.

Опозиција и српски лидери су предложили да пописана лица добију копију формулара (како би се у сваком тренутку могло упоредити шта су пописани изјавили и да ли се то коси са документом који је дошао до државних институција), као и да се у пописне комисије укључе пописивачи свих народа који живе у Македонији. Захтеви су одбијени. То свакако указује да се припрема акција преkraјања резултата, поговото ако се одбаци принцип резидентност.

Имајући у виду да је велики број грађана Македоније (поготово Албанаца) у последњих 10 година напустио државу као и чињеницу да Албанци

18 <https://www.novosti.rs/vesti/politika/918171/sjajna-inicijativa-predlog-prva-godisnjica-dana-srpskog-jedinstva-slobode-nationalne-zastave-odrzy-ovom-svetom-mestu>

19 <https://srbi.mk/2021/03/29/>

већ 20 година одбијају попис (вероватно зато што их никад није ни било 20% на којој цифри су изградиле све што данас имају) врло је могуће да се и тај следећи термин одложи ако не буду сигурни да ће успети фалсификовати попис и резултате уподобити својим интересима.

Политичка ситуација у којој се налази Северна Македонија и пузајуће спровођење Тиранске платформе (изградња споменика за жртве „геноцида“ у Сребреници,²⁰ не спомињући Македонце које је у истој Сребреници мучки убила Орићева банда²¹ за које нас не би чудило да су сахрањени у Поточарима и придодати измаштаном броју од 8.000 жртава „Хашког геноцида“) значајно утичу на српски народ.

Договор који је званично Скопље склопило са Грчком је само врх леденог брега и увод у даље проблеме. Споразумом са Грчком, Македонци су се и формално одрекли права на самоопредељење (којој нацији припадају и који језик говоре и сл.) и бугарски захтеви, колико год у својој суштини били нереални и нерационални, представљају логичну последицу. Слепо прихватање свега што долази са Запада, стављање процеса прикључивања ЕУ у категорију безалтернативности, снисходљиви и поданички однос према свим притисцима и

20 <https://srbi.mk/2021/07/06/cairspomenik/>

21 <https://srbi.mk/2021/07/07/>

захтевима (споља и изнутра) поново су се показали погубним. „Црвено светло“ Бугарске на покретање преговора С. Македоније о прикључењу ЕУ није чудно и неочекивано, колико је чудно одсуство реакције македонских званичника који настављају са „успешном“ стратегијом – „дати све, не добити ништа“.

У том смислу, серија невероватних изјава Премијера Заева - да је Југославија била „гвоздена завеса“ између Македонаца и Бугара, Бугари нису били фашисти-окупатори већ само администратори²² - доприноси разбуктавању бугарских амбиција које обилато користе процесе који увелико трају.²³ Иза кулиса траје снажан притисак бугарске стране у међудржавној Комисији за историјско-образовна питања. И не само то, такве изјаве додатно подгревају антисрпски наратив и хистерију без и једног повода и разлога. Тешко је разумети македонске званичнике, медије и елиту ако знамо да током претходних седамдесет и пет година само званична Србија никад није довела у питање македонску државу, македонски језик и идентитет. Представници Срба, предвођени Иваном Стоилковићем, су у последњих двадесет година, можда и већи Македонци од самих Македонаца, бранећи њихове националне интересе једнаком снагом као и српске.

22 <https://srbi.mk/2020/11/25/zaevbg/>

23 <https://srbi.mk/2021/05/04/todic2/>

Македонија је одличан показатељ колико је антисрпски наратив на Балкану јак, пренео се на Македонију и функционише на „ауто-пилоту“ (маскараде око злочина у Сребреници и обележавање истог у Собрању,²⁴ антисрпска хистерија током литија и избора у Црној Гори и потоње оплакивање „великог македонског пријатеља“ Мила Ђукановића...) а да за тако нешто нема, буквално, ни један разлог. Ни у Бугарској не заостају за овим, свесни да је за успех пројекта бугаризације важно потпуно одвојити Србе и Македонце.²⁵ Да не постоје границе и да је језуитска максима „циљ оправдава средство“ главна вредност данашње „међународне заједнице оличене у ЕУ и САД“ (па тиме и Бугарске) доказује простор који бугарски медији дају трећеразредним албанским „историчарима“ и њиховим „експертизама“ према којима Срби не постоје?!²⁶

Политичка криза у Бугарској и понављање парламентарних избора одржаних у априлу²⁷ као и председнички избори заказани за октобар само доприносе жестини наратива.

Српски народ и његови лидери и поред огромних напора које улажу, неће моћи да преокрену тенденције на боље без значајније подрш-

24 <https://srbi.mk/2021/07/09/>

25 <https://srbi.mk/2021/05/04/todic2/>

26 <https://srbi.mk/2021/02/01/>

27 <https://srbi.mk/2021/04/27/todicv/>

ке Србије. Ситне бизнис релације македонских и српских власти, као покриће за непријатељску политику, нису ништа друго него лоша порука за наше људе који никако не могу да се отму утиску да су, по ко зна који пут, остављени на цедилу. Држава мора да поведе рачуна и о бројним инсталираним Србима који преко НВО користе буџетска средства из Србије, и који су више него видљиво подршка северномакедонским властима, са улогом да непрекидно обесмишљавају борбу за остваривање националних права Срба.

Пројекат „Српски културни центар” у Северној Македонији још увек није у изгледу да буде остварен. У времену кад су на овим просторима „идентитетски ратови“ у пуном замаху, таква једна установа је императив!

Реална и брзо спрводива у дело алатка, коју ваља употребити у овом моменту, јесте либерализација процеса добијања српског држављанства свима који се осећају и изјашњавају као Срби јер је то њихова насушна потреба.

Извештај о политичким правима српског народа у Републици Албанији за 2020/2021. годину

Најважнији догађај, који је требало да буде одржан током 2021. године, али који ће, због епидемије највероватније бити одложен за 2022. годину, је попис становништва у Албанији. Све мањинске заједнице, српска удружења у Албанији и пре свега матица Србија имају јасан задатак – изборити се за поштен, модеран и праведан попис српског, али и свих других неалбанских народа. Најјачи аргумент у тој дипломатској борби управо је начин спровођења пописа у Србији и третирање мањина у истом.

На претходном попису у Албанији 2011. године Срби су уписивани под рубриком „разно“ што је заиста неприхватљиво и несвојствено било којој европској држави. Процена је да Срба у Албанији има нешто изнад 50.000. Највише око Скадра – 30.000. Православна црква Албаније није признала резултате пописа из 2011. године исто као ни организација грчке мањине „Омонија“. Обе наведене организације читавау деценију скрећу пажњу на важност слободног пописа за албанску државу, као и на њен однос према српској, грчкој, македонској и ромској мањини.

Срби су од 2018. године законом признати као мањина у Албанији. Међутим, усвојени закон није праћен другим законима и подзаконским актима, те је мањински статус остао само слово на папиру, без икаквог практичног значаја у реалном животу. Срби у овој држави, од 2009. чланици НАТО савеза, и од 2014. кандидату за пуноправно чланство у ЕУ, немају законска права за самостално и слободно политичко деловање. Немају право на своје дневне и недељне новине, тачније на слободу штампе и информисања. У албанском националном парламенту нема српских посланика од успостављања вишестраначја 1990. године. Српске школе нема од 1934. године, а 2016. је затворен једини државни универзитет на коме је постојала катедра за српски језик и књижевност.

Четири удружења јуначки бране интересе српског народа у Албанији. То су српско православно друштво „Свети Јован Владимир“ из Скадра, српско-црногорско удружење „Морача-Розафа“, удружење Срба у Тирани „Скадарлија“, као и удружење Срба „Јединство“ из Фијера.

У просторијама удружења „Морача-Розафа“ постоји библиотека са више од пет хиљада наслова на српском језику и ћириличном писму, а у њој се одржава и настава на српском. “Ове године нисмо добили ни један динар помоћи из Албаније. Радимо на томе да деца и омладина уче српски језик, а библиотека је отворена за све. Надамо се да ће нам помоћи и Србија и Албанија”, истиче председ-

ник удружења Павле Јакоја Брајовић. Додаје да им Митрополија помаже у борби за очување српског идентитета, али да је потребно системско решење о финансирању, које ће омогућити даљи развој активности на пољу промовисања српске баштине у Албанији. “Не само што чувамо баштину и спречавамо губљење српског идентитета у Албанији, већ радимо да се он унапреди и то може да се види овде у Скадру. Али, потребни су законски механизми да би се то очувало на здравим основама“, наглашава Јакоја Брајовић. Његово удружење тражи од албанске и српске државе да креирају образовни систем који ће моћи да прикаже значај српског народа у албанској историји. Он подсећа да живе на земљи некадашње краљевине Дукље, која је била део немањићког царства, и у којој су сахрањена четири српска краља из лозе Војислављевића. “Овде имамо старе цркве од пре 10 векова, имамо највећи број српске иконографије које су веома вредне, четири српска краља су сахрањена на територији данашње Албаније, имамо око 10.000 српских војника коју су 1912. и 1913. сахрањени овде, а да нико о томе не брине, нити пита”, закључује Брајовић.

Ове године први пут је удружење „Морача-Розафа“ добило нешто значајнија средства из Србије. Наиме, на конкурс Министарства културе и информисања, чији су резултати објављени у мају ове године, највише средстава у области „производње медијских садржаја који су намењени припадницима српске заједнице у земљама регио-

на“ добило је управо удружење „Морача-Розафа“ – милион динара. Свакако, у односу на све претходне године, ово је био макар симболичан помак и коначно препознавање српског питања у Албанији, бар и са нешто нижих нивоа власти у Србији. Видећемо како ће удружење искористити ова средства са обзиром на албанске законе према Србима.

Другог фебруара 2021. године одржана је седница Одбора за дијаспору и Србе у региону Народне скупштине Републике Србије, на којој је значајнија пажња посвећена и Србима у Албанији. Том приликом, председник Одбора за дијаспору и Србе у региону Милимир Вујадиновић изјавио је да постоји воља државе да положај Срба у региону буде побољшан, што није увек био случај, како је рекао на седници тог тела. Он је оценио да су проблеми са којима се сусреће српска заједница у земљама где је малобројнија, као што су Северна Македонија, Албанија, Словенија и Румунија израженији него у земљама као што су Црна Гора, БиХ и Хрватска. Задатак једне владе, међутим, свакако није да се бави само аналитиком и констатује чињенично стање, већ да на основу тог чињеничног стања делује.

Вујадиновић је крајем маја 2021. године посетио припаднике српских заједница у Скадру и Тирани и истакао да ће „Србија учинити све да помогне Србима у Албанији да сачувају своје име и вековно присуство у Албанији“.

Са друге стране, председник највеће странке у Европи и председник републике, Александар Вучић, као приоритетни спољнополитички циљ Србије према нашим југо-западним суседима, наставио је да форсира „Мини Шенген“. На заједничком састанку са Едијем Рамом, премијером Албанијем и Зораном Заевим председником владе Северне Македоније, истакао је да су најважније ствари за регион Зелени коридори и Берлински процес, односно да је Европска унија највећи гарант општој стабилности и напретку нашег региона. Српско питање у Албанији том приликом није споменуто.

Сваке године у Извештају Напредног клуба апострофиран је проблем са именима и презименима Срба у Албанији. У трећој деценији 21. века, у једној европској држави, само зато што су припадници мањинског - у овом случају српског народа, грађани не могу да користе своја имена и презимена, већ бирају једно од та два и за то плаћају таксу од хиљаду евра. Такође, не могу да остваре право на српско држављанство, јер су аутохтони на подручју Албаније.

У претходних годину дана, није се променио статус Срба у Албанији ни по једном питању. Похвално је што је Министарство културе и информисања доделило милион динара за информисање. Јако је важно током наредних годину дана испратити на који начин је искоришћен за те сврхе не толико велики новац. Такође је добро што је председник скупштинског одбора посетио Србе у Албанији.

Ипак, изостаје системска помоћ српском народу у Албанији по најважнијим питањима. Матица одмах може да помогне кад је реч о озбиљнијем финансирању културних и просветних пројеката Срба у Албанији. Такође, неопходна је помоћ при обезбеђивању имена и презимена, односно држављанства. Србија би морала да се угледа на пример Бугарске. Бугарска је пронашла успешан модел како да додели своје држављанство Бугарима у Албанији. За овај чин није потребна никаква посебна дипломатска активност, већ адекватно унапређење српског законодавства у овој области.

Србија би морала да се озбиљније позабави условима за предстојећи попис у Албанији. Неопходно је на сусретима највиших званичника инсистирати на питањима права Срба у Албанији, нарочито јер Албанци у Србији спадају у најзаштићеније мањине у Европи са највећим правима. Верујемо да је неопходно успоставити реципроцитет у статусу Срба у Албанији и Албанца на југу Централне Србије.

Посебно се на примеру Албаније види неопходност оснивања једне кровне организације (института) која би се бавила правима српског народа у региону. Срби у Албанији су организовани и способни да одговоре на све дипломатске активности матичне државе. Неопходно је да Србија делује проактивно, препозна све проблеме и правце у којима би требало да делује.

Извештај о политичким правима српског народа у Републици Словенији за 2020/2021. годину

Проблеми за српску заједницу у Словенији почели су издвајањем Словеније из Југославије, када је преко 20 хиљада Срба изгубило право на документацију у Словенији, јер нису желели да се одрекну српског или држављанства БиХ чиме су били избрисани из евиденције и самим тим су им била ускраћена грађанска права (случај избрисаних).

Српска заједница у Републици Словенији, данас тридесет година касније, броји око 39.000 припадника или 2% становништва и највећа је заједница у земљи после Словенаца. Срби у Словенији међутим имају један несвакидашњи проблем. Није им признат статус националне мањине. Статус националне мањине у Словенији је признат једино Мађарима, Италијанима и Ромима.

Када је српска заједница из Марибора још пре дбе деценије тражила статус националне мањине, из словеначког парламента им је одговорено да је то немогуће, јер нису „аутохтони народ“. То, међутим, није тачно пошто су српска насеља у Белој крајини основана пре више од четири столећа.

Златомир Бодрожа, председник Савеза српских друштава Словеније, истакао је да Срби на нивоу појединачних права немају проблема у Словенији и деле судбину суграђана других националности, али да као колективитет не могу остварити права јер им није признат статус.

Словенију је Савет Европе упозоравао на чињеницу да је неопходно вредновање и признавање српског језика, као и других језика проистеклих из бившег српскохрватског језика на простору СФРЈ. Одбор министара Савета Европе усвојио је препоруку о спровођењу Европске повеље о регионалним и мањинским језицима у којој је између осталог предложио словеначким органима власти да поштују сва запажања Одбора, у сарадњи са грађанима који говоре те језике (српски, хрватски, босански) разјасне питање традиционалног присуства језика у Словенији. Остаје нејасно на који је начин од 2004. године, кад је ова препорука донета, могло да се контролише стање на терену од стране Савета Европе и који би били следећи кораци.

Када би им био дат статус националне мањине, Срби би имали право на једно посланичко место у парламенту, самим тим и финансирање из буџета, право на школовање и медије на српском језику и омогућавање права на двојно држављанство, што би знатно олакшало очување српског националног идентитета.

Са друге стране, припадници словеначке националности у Србији имају статус националне мањине, а по попису из 2011.године, број припадника словеначког народа је износио 4.033 (око 0.02 посто укупног становништва). Словенци су у Србији представљени Националним саветим који представља кровну организацију која чува словеначки идентитет у Србији, као уосталом и национални савети других националних мањина у држави Србији.

Било је покушаја регулисања односа између две државе по овим питањима, Словенија и тадашња СР Југославија усвојиле су Програм сарадње у области културе и образовања за период 2002.-2005. године, у којем се наводи да ће две државе омогућити наставу матерњег језика и унапређење културне сарадње, о чему ће се одговарајућа министарства непосредно договорити. Међутим, по свему судећи, то је остало мртво слово на папиру, баш као и Декларација о положају националних мањина и припадника бивше СФРЈ коју је словеначка скупштина усвојила 2011. године.

Оправдано се поставља питање, са становишта међународног права, због чега званична Србија није предузела последњих деценија јачу дипломатску офанзиву у циљу регулисања статуса грађана Словеније српске националности и порекла.Процењује се према попису становништва да је Срба у Словенији близу четрдесет хиљада, колико је било на попису 2002.године, а да је тај број већи

у реалности. Срби су најбројнија национална заједница у тој републици. Италијана има близу четири хиљаде, а Мађара близу девет хиљада, и њима је као аутохтоном народу признат тај статус.

Одбор стручњака (2004) настао на основу Европске повеље о регионалним и мањинским језицима (примена Повеље у Словенији) указао је на традиционално присуство српског језика у Словенији од 16. века. Значи, по оба критеријума и бројности, и по чињеници да су аутохтон народ о чему постоје историјски трагови и документација, као и фактичко стање на терену изјашњавање словеначких грађана српске националности. Тако да осим воље званичне Љубљане, не би требало да постоје друге препреке за признавање статуса нац. мањине. Додатно треба обрадити пажњу на чињеницу да је протеклих десет година регистрован прилив од 15 хиљада досељеника из Србије због послова у саобраћају и транспорту, углавном. Свакако и ове грађане, под претпоставком да су регуларно пријављени и имају потребну документацију, треба на новом попису становништва регистровати.

Савез Срба Словеније је најавио да ће поднети званичан захтев словеначкој влади у ком тражи да у попис становништва, који би требало бити одржан ове године, буде укључено национално и верско изјашњавање, што је било онемогућено на претходном попису, десет година раније.

Како истиче новинар Марко Лопушина, захтеви Срба за променом услова при вршењу пописа, дало је мотивацију и припадницима других народа, па такав захтев сада јавно подносе и Хрвати, Бошњаци, Роми, тако да је нека врста грађанске иницијативе припадника других народа на терену све израженија и очигледнија.

Владимир Кокановић, председник Савеза Срба Словеније, изјавио је да охрабрују најаве словеначких владајућих структура да се могућност националног и верског изјашњавања поново уврсти у попис.

Такође, охрабрује чињеница да је од октобра 2020.године у школство уведена допунска настава из српског језика, за коју се пријавило око 1.500 деце.

Савез је прошлог лета 2020. године организовао долазак српске деце из Словеније у посету Србији. Кокановић је такође изразио жељу да српској деци из косовских енклава организује боравак на словеначког приморју. А у Савезу српских друштава је тренутно шеснаест културних друштава где Савез као кровна организација артикулише њихове активности и помаже им да се организују.

„Савез на годишњем нивоу има три пројекта, а то су издавање српских новина Мостови, организовање смотре фолклора а редовно обављамо и семинар за младе уметничке руководиоце”, каже Златомир Бодрожа.

Председник једног од шеснаест регистрованих културних друштава Срба у Словенији, “Брдо Крањ” из Крања, Милан Вујиновић каже да је главни мотив оснивања друштва 1994. године био да сачува српску културу, традицију и веру и да су у томе и успели.

„Рад друштва се највише одвија кроз окупљање деце у фолклорној секцији. Организујемо и разне књижевне вечери, имамо планинарску и фудбалску секцију”, наводи Вујиновић. Он истиче да је ипак најактивнија фолклорна секција јер српска деца у Крању воле да играју фолклор, а успут се и друже и уче српски језик.

Вујиновић наглашава да су у овом друштву посебно поносни на манифестацију Дани српске културе која се одржава у октобру и траје 4-5 дана. Када је реч о сарадњи са локалним властима каже да је она веома добра и да је Друштво “Брдо Крањ” од градске управе и добило просторије у којима се чланови окупљају, друже, играју шах и где певачка и фолклорна секција одржавају своје пробе.

Приликом овогодишњих сусрета Кокановића са званичницима републике Србије министром спољних послова Николом Селаковићем, са Арно Гујоном, директором Управе за сарадњу са дијаспором и Србима у региону, Милошем Вучевићем, градоначелником Новог Сада, разговарано је о овим темама.

Свакако, без залагања људи који су челници српских удружења, није могуће остварити напредак и побољшати положај Срба као колективитета, а такође, неопходна је дипломатска помоћ матице Републике Србије.

Извештај о политичким правима српског народа у Мађарској за 2020/2021. годину

Према попису из 2011. године, у Мађарској живи више од 10.000 Срба, што нашу заједницу сврстава на шесто место по бројности од званично тринаест правно признатих националних и етничких мањина које живе у Мађарској. Од тог броја, њих 7.210 изјаснили су се као Срби по критеријуму националности, док су се остали изјаснили као Срби на основу коришћења српског језика и других критеријума који утичу на национално изјашњавање. Срби у Мађарској су добро организовани, иако географски раштркани по читавој држави. Према попису из 2011. године, поред Будимпеште, Срби живе у деветнаест жупанија: Барања, Бекеш, Боршод-Абауј-Земплен, Чонград, Фејер, Дјер-Мошон-Шопрон, Хајду-Бихар, Хевеш, Јас-Нађкун-Солнок, Комаром-Естергом, Ноград, Пешта, Шомођ, Саболч-Сатмар-Берег, Толна, Ваш, Веспрем и Зала. Најзаступљенији су у регионима Велика јужна равница (административно средиште Сегедин) и Централни регион (адм. средиште Будимпешта). У односу на попис становништва из 2001. године, приликом којег се 3.816 грађана Мађарске изјаснило да припада српском етничком корпусу, еви-

дентно је да се број грађана који се изјашњавају као Срби значајно увећао, као последица побољшања положаја српске заједнице у Мађарској и друштвене климе у мађарском друштву, која је погодовала афирмацији мањинских националних идентитета. Српска заједница спада у ред најобразованијих мањина у Мађарској (26,6% су високообразовани, а само 10,1% неквалификована радна снага). Један од акутних проблема представља смањење броја Срба у руралним срединама.¹

Попис становништва се организује на сваких десет година у Мађарској. Како је првобитно било предвиђено, нови попис, и то први након 2011. године, требало је да се одржи у периоду од 1. маја до 30. јуна 2021. године. Обзиром на здравствене околности проузроковане глобалном пандемијом, одлучено је да се планирани попис спроведе у периоду од од 1. октобра до 20. новембра 2022. године.

Пораст у популацији српске заједнице у Мађарској позитивно је утицао на раст броја деце која се школују на матерњем језику. Највећа српска школска установа у Мађарској је образовна установа „Никола Тесла“, која се налази у Будимпешти, и обухвата српско забавиште, основну школу, гимназију и ђачки дом. Настава у овој образовној установи организована је на српском језику. Поред Бу-

1 HCSO (Hungarian Central Statistical Office), Hungarian Census 2011. http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tables_regional_00 (01.07.2021.)

димпеште постоји и Српска основна школа и забавиште у Батањи, градићу у жупанији Бекеш, у којој се настава одвија двојезично - српски и мађарски. Вртићи и нижи разреди основне школе постоје и у другим местима у Мађарској, и то у следећим местима: Десци, Сегедину, Помазу, Ловри, Чипу и Бати. Као допунска настава српског језика обавља се у Чанаду и Новом Сентивану, а српска деца у Сантову похађају хрватску основну школу где им је омогућена додатна настава за учење српског писма и језика. У Сегедину је 3. септембра 2018. године почела са радом Српска основна школа. Отварање српске школе у Сегедину је реализовано у оквиру споразума између представника мађарских власти и представника Самоуправе Срба у Мађарској који поред оснивања школе обухвата и отварање Српског образовног центра у Сегедину. Захваљујући чињеници да је Српска основна школа у Сегедину на добром гласу, према мишљењу др Јованке Ластих, директорке Српске школе у Будимпешти, очекује се да ће за шест година у Сегедину бити покренут и први разред гимназије.² У Ловри, на Чепелској Ади у Мађарској, током прошлог лета започето је са изградњом нове школске зграде. Реч је о великом пројекту српске заједнице, обзиром да се објекат гради на земљишту које је у власништву Самоуправе Срба у Мађарској. Постојећа школа

2 “Растепо пуларност Српске школе у Сегедину”, Српскенедељненовине, <http://www.snnovine.com/sr/index.php?page=news&id=2444&side=28> (02.07.2021.)

стара је 260 година, што сведочи о њеној великој традицији.³

На Универзитету Етвеш Лоранд (ЕЛТЕ) у Будимпешти постоји катедра за српски језик и лингвистику, као и катедра на Сегединском факултету. Смер српски језик и књижевност на ЕЛТЕ универзитету доживео је значајну афирмацију у светлу пораста интересовања за упис на овај студијски програм. У оквиру поменутог смера, приводи се при крају израда обимног мађарско-српског речника, који по обиму надмашује претходна издања. Речник се реализује у оквиру четворогодишњег пројекта, финансираног од стране мађарске владе. У изради речника требало је да суделује и тим научника са Одсека за хунгарологију Филозофског факултета у Новом Саду, при чему је дошло до застоја у погледу опредељења средстава за финансирање речника од стране српске стране.⁴

Мађарски Устав из 2001. године не признаје националне мањине него народности, у које се убраја и српска заједница. Сходно Уставу Мађарске, она је одређена као држава мађарског народа,

3 “Убрзано ниче нова школска зграда у Ловри“, Српскенедељне новине, <https://www.snnovine.hu/post/убрзано-ниче-нова-школска-зграда-у-ловри>, (02.07.2021.)

4 “Израда академског мађарско-српског речника у завршној фази“, Српскенедељне новине, <https://www.snnovine.hu/post/израда-академског-мађарско-српског-речника-у-завршној-фази> (02.07.2021.)

док се осталим народностима дозвољава могућност организованог деловања у складу са одредбама Закона о националним мањинама који познаје три нивоа самоуправе – државну, жупанијску и општинску.

Најзначајнију организацију Срба у Мађарској представља Самоуправа Срба у Мађарској (ССМ) са седиштем у Будимпешти, на чијем је челу Вера Пејић-Сутор, бивша директорка Српске основне школе у Батањи, а која је на скупштини одржаној 29. октобра 2019. године изабрана у оквиру другог петогодишњег мандата.⁵ Самоуправа Срба у Мађарској задужена је за старање о питањима културе, образовања и информисања Срба у Мађарској. Срби у Мађарској заступљени су у парламенту ове државе преко свог представника, обзиром да од 2014. године народности немају своје посланике већ само представнике. Српски представник је Љубомир Алексов, који је до 2014. био председник Самоуправе, као и дугогодишњи председник општине Ловра, јединог насеља у Мађарској са српском већином. Посланици мађарског парламента су на седници одржаној 9.марта 2020. године за потпредседнике Одбора за народности изабрали српског посланика Љубомира Алексова и његову словеначку колегиницу Ерику Кишне Келеш. Алексов ће

5 “Вера Пејић Сутор поново председница Самоуправе Срба у Мађарској“, РТВ, 29. октобар 2019,http://www.rtv.rs/sr_ci/evropa/vera-pejic-sutor-ponovo-predsednica-samouprave-srba-u-madjarskoj_1061682.html (01.07.2021.)

поред овог именованња обављати и функцију председника Контролног пододбора, чија је надлежност да надзире припрему, доношење и спровођење законских решења која се односе на националне и етничке заједнице у Мађарској.⁶

Верници Српске православне цркве окупљени су у Мађарској у оквиру Епархије будимске, чије седиште се налази у Сент Андреји, тамо је и Саборна црква (позната и као Успењска, Богородичина црква или Београдска катедрала). Епархија будимска поред српске заједнице у Мађарској покрива Србе у расејању у Словачкој и Чешкој. На њеном челу се од 2002. налази епископ Лукијан (световно Војислав Пантелић). Нови Музеј Српске православне цркве Епархије будимске, који је отворен у Сентандреји 25. маја 2019. године, представља највећи српски музеј ван граница Србије. Музеј се налази у оквиру учитељске школе – Препарандије. Пројекат изградње и адаптације новог Музеја Епархије будимске је реализован средствима Владе Мађарске и уз помоћ Министарства културе и информисања Владе Србије. Мађарска влада је крајем 2016. године определила преко Министарства за људске ресурсе средства у износу већем од пет милиона евра за приоритетне пројекте Српске православне цркве. Од тог износа, око 2,5 милиона евра било је намењено обнови комплекса Препарандије,

6 “Нова именованња у парламентарном одбору за народности”, Српскенедељне новине, <http://www.snnovine.com/sr/index.php?page=news&id=2468&side=24> (02.07.2021.)

у којој се налази музеј.⁷ Како је музеј због бујања епидемије корона вируса морао да затвори врата за своје посетиоце, запослени су за то време почели са припремом нових дигиталних садржаја.

Током маја текуће године у просторијама Печујске римокатоличке бискупије на конференцији за медије предочени су резултати у светлу доделе финансијских средстава за обнову храмова у Мађарској. Укупно је опредељено близу милијарду и три стотине форинти, при чему је државни секретаријат, надлежан за народносна, цивилна и верска питања при Кабинету премијера Мађарске, одлучио да подржи девет српских пројеката.⁸

Под патронатом Самоуправе Срба у Мађарској функционише више институција значајних за културни живот Срба: Културно и медијско друштво „Српски венац“, Педагошки и методолошки центар, Српски институт, Српско позо-

7 “Otvoren muzej eparhije budimske u Sentandreji, najveći muzej van granica Srbije“, Dnevni list Danas, 26. maj 2019. <https://www.danas.rs/kultura/otvoren-muzej-eparhije-budimske-u-sentandreji-najveci-muzej-van-granica-srbije/> (03.07.2021.)

8 “Стижу средства за обнову цркава у Мађарској“, <https://www.snnovine.hu/post/стижу-средства-за-обнову-цркава-у-мађарској>, <https://www.snnovine.hu/post/стижу-средства-за-обнову-цркава-у-мађарској> (02.07.2021.)

риште, Српске недељне новине.⁹ Срби у Мађарској имају разгранат културни живот и попут матице традиционално обележавају своје велике празнике. Низом културних програма, Срби у Мађарској обележили су 632-годишњицу Видовданског боја. Дан Светог Саве обележен је од стране Срба широм Мађарске. У будимпештанском Текелијануму, задужбини Саве Текелије, одржана је традиционална Светосавска академија. Академија је одржана без присуства публике, због мера које су на снази у циљу заштите становништва од корона вируса. На свечаности је саопштено да су добитнице овогодишње Светосавске награде Самоуправе Срба у Мађарској Александра Ластих из Будимпеште и Цвета Вуковић из Сечуја, док је признањем “Најдражи учитељ” Српског педагошког и методолошког центра, награђена учитељица Драгица Пејак.

Културни и документациони центар Срба традиционално организује манифестацију „Месец српске културе“. У периоду од 15. септембра до 21. новембра 2020. године у Сегедину одржан је једанаести фестивал „Месеца српске културе“. Овом културном манифестацијом приказани су богато наслеђе српске културе и њени савремени трендови, при чему велики број књижевника, глумаца и других културних прегалаца из Србије учествује у низу програма који се одвијају током скоро месец

9 Самоуправа Срба у Мађарској, Институције ССМ, <http://www.szerb.hu/sr/> (03.07.2020.)

дана трајања ове манифестације. Манифестацији поред учешћа уметника из Србије традиционално присуствују политички функционери Србије и Мађарске, чланови дипломатског кора, представници Епархије будимске и институција српске заједнице у Мађарској. Такође, традиционални Сентандрејски фестивал „0-24“ ове године обележио је 15-годишњи јубилеј.

Српске недељне новине су лист српске националне мањине и као недељник излазе под овим називом од маја 2009. године и представљају настављача двовековне традиције српског новинског издаваштва у Мађарској, чији почеци се односе на *Српске народне новине* основане у Пешти 1838. године од стране Теодора Павловића, првог секретара Матице српске у Пешти. Новине се као и друга мањинска гласила финансирају из буџета. ССН су 2013. године награђене „Великом плакетом удружења књижевника Србије“ за објективно и право-ремено информисање, неговање српског језика и ћирилице и јачање веза српске заједнице у Мађарској са матичном државом Србијом и Удружењем књижевника Србије. Српске недељне новине су наследиле Српске народне новине, ангажујући исти персонални састав редакције.

Српски институт представља буџетску установу коју је у Будимпешти основала 2009. године Самоуправа Срба у Мађарској са циљем организовања, помагања и подржавања научних истраживања о прошлости и садашње друштвене ствар-

ности Срба у Мађарској. Скупштина ССМ-а је на седници одржаној 13. децембра 2018. године донела одлуку о трансформацији Српског института у друштво са ограниченом одговорношћу. Ова одлука образложена је чињеницом да би институт преласком у ДОО могао ефикасније да послује, при чему би избегао смањење плата запослених због најављеног увођења статуса јавних службеника. Током 2019. године Српски институт је извршио трансформацију преласком из статуса буџетске установе у непрофитно д.о.о. и наставио са својом мисијом.

На основу споразума између Радио-телевизије Србије и Мађарског јавног информативног сервиса (МТВА), телевизијска емисија “Српски екран”, која се реализује при МТВА, део је програмске шеме Програма за дијаспору РТС-а. Емисија се емитује сваког петка са почетком у 14 часова, са две ноћне репризе. На овај начин емисија која се бави тематиком положаја Срба у Мађарској постала је део медијског простора РТС-а, тако да су наша јавност и остали Срби у расејању боље информисани о животу Срба у Мађарској.¹⁰ На основу сличног споразума између Радио-телевизије Војводине и МТВА, “Српски екран” већ десетак година реемитује се на првом (четвртак) и на другом програму

10 “Медијска мрежа српске дијаспоре: Српски екран“, РТС, 05. јул 2019. <http://www.rts.rs/page/tv/ci/story/19/rts-svet/3575415/medijska-mreza-srpske-dijaspora-srpski-ekran.html> (03.07.2021.)

РТВ-а (понедељак).Српска редакција Мађарске државне телевизије добила је велико признање у Србији. Специјалну награду „Медијакулт“, Културног центра Војводине „Милош Црњански“, добио је сниматељ и редитељ Ђорђе Шибалин, за ТВ емисију „Између неба и земље – сликар Милан Коњовић“. Шибалиново остварење посвећено је обележавању 120 година од рођења сликара Милана Коњовића.¹¹11. маја 2021. године у емисији “Српског екрана” представљена је књига под насловом “Композитор, виолиниста и музички педагог – Петар Стојановић” коју је приредио Пера Ластивић, директор Српског института у Будимпешти.

Упркос великој традицији коју *Српске недељне новине* имају, чињеница је да оне представљају једини штампани медиј српске заједнице који излази у континуитету, уз онлајн вести које се редовно ажурирају. Проблеми постоје и у погледу дистрибуције овог недељника, обзиром да се због територијалне распршености Срба уочавају проблеми у овој сфери услед неадекватних услуга мађарске поште. Једину емисију у електронским медијима на српском језику представља „Српски екран“, и то 30 минута недељно у лошем термину, при чему је на првом програму мађарске државне телевизије српски језик заступљен са недовољних 26 минута

11 “Projekcija dokumentarne TV emisije “Između neba i zemlje. Milan Konjović”, РТВ, 28. јануар 2020. http://rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/projekcija-dokumentarne-tv-emisije-izmedju-neba-i-zemlje.-milan-konjovic_1088259.html(03.07.2021.)

недељно. Радио Печуј у Мађарској емитује емисије на српском језику, при чему је српска редакција у склопу Печујског регионалног и мањинског студија мађарског радија формирана 1992. године. Самоуправа Срба формирала је и свој интернет-радио Срб. У наредном периоду неопходно је у сарадњи са мађарским властима радити на већој заступљености српског језика у електронским медијима и евентуалном покретању још једног штампаног медија на српском језику и то на дневном нивоу, попут дневног листа *Мађар со*, службеног гласила мађарске националне мањине у Републици Србији.

Побољшање положаја српске етничке заједнице у Мађарској последњих година прати и тренд побољшања званичних односа између двеју држава. Као примери добре сарадње наводе се заједничке седнице двеју влада. У последњих неколико година забележен је помак и у економској сарадњи. У периоду од јануара до новембра 2020. године остварена је трговинска размена у износу од 1,777.6 млрд. евра, од чега је наш извоз у Мађарску износио 731,3 милиона евра (раст од 6,33%), а увоз 1.046,3 млрд. евра (раст од 11,77%). Мађарска је тренутно наш шести спољнотрговински партнер, а четврта од земаља ЕУ, иза Немачке, Италије и Румуније.¹² Оптимистичне пројекције указују да би размена у наредним годинама могла достићи

12 “Билатерални односи, Мађарска“, Министарство спољних послова Републике Србије, <https://www.mfa.gov.rs/spoljna-politika/bilateralna-saradnja/madjarska> (03.07.2021.)

износ од три милијарде евра.¹³Пословни форум Србије и Мађарске одржан је у Будимпешти 4. јуна 2021. године, у оквиру једанаестог заседања Заједничке комисије за економску сарадњу две земље, уз учешће значајног броја српских и мађарских компанија. Министри привреда договорили су се о отварању представништва Мађарске агенције за промоцију извоза у Србији, које ће допринети повезивању националних привреда и јачању укупних економских односа две земље. Значајна нит која повезује две државе је и сарадња у оквиру инфраструктурног пројекта модернизације српске и мађарске железнице којим би се значајно скратило путовање возом и превоз робе на релацији Београд – Будимпешта, финансираног средствима у оквиру кинеског мега-пројекта „Један појас, један пут“, познатијег под називом Нови кинески пут свиле.

Упркос узлазном тренду у светлу положаја Срба у Мађарској у последњих неколико година, постоје одређене мањкавости у погледу званичне политике наше државе према Србима у Мађарској, која представља део неадекватно формулисане опште државне политике према Србима у региону и дијаспори. Имајући у виду колика су улагања мађарске државе у мађарску националну мањину у Србији, при чему је посебно апострофиран трогодишњи програм који обухвата двадесет милијарди

13 “Održana zajednička sednica Vlada Srbije i Mađarske“, Subotica.com, <https://www.subotica.com/vesti/odrzana-zajednicka-sednica-vlada-srbije-i-madjarske-id34787.html> (03.07.2021.)

форинти бесповратне помоћи и тридесет милијарди у повољним кредитима за држављане Мађарске у Војводини (укупно нешто више од 165 милиона евра), при чему је тај износ касније увећан на 250 милиона евра, уочава се озбиљна асиметрија у погледу знатно мањег износа који улаже наша држава у Србе у Мађарској и другим заграничним областима, у којима су Срби понекад много бројнији и представљају већину становништва.¹⁴

Представници српске заједнице у Мађарској апеловали су на српску владу више пута да формира Министарство за дијаспору или да постојећа Управа за сарадњу са дијаспором и Србима у региону буде агилнија у свом раду. Такође, за унапређење положаја Срба у Мађарској важну ставку представљало би уколико би Срби у Мађарској били представљени кроз посланике, а не представнике, што је одлика тренутног стања, а за шта је потребна измена законске регулативе. Поред Срба, ни представници осталих дванаест других мањинских нација у суседној држави нису представљени кроз посланике. Представници мађарске заједнице имају девет посланика у српском парламенту у текућем сазиву из редова странке Савез војвођанских Мађара, што чини највећи број посланика из редова СВМ од повратка вишестраначја у Србију.

14 “MađarskakreditiravojvodanskeMađaresa 160 milionaevra“, Radio-televizija Vojvodine, 05.06.2016.http://rtv.rs/sr_lat/vojvodina/madjarska-kreditira-vojvodjan-ske-madjare-sa-160-miliona-evra_686584.html (04.07.2021.)

Такође, СВМ делегирао је и седам државних секретара за рад у Влади РС. Куриозитет је да је једини грађанин Србије у својству посланика у Европском парламенту рођени Бечејац Андор Дели, обзиром да је владајући Фидес уступио посланичка места за представнике Мађара из Словачке, Украјине, Румуније и Србије.¹⁵

Један од озбиљнијих проблема представља отежан поступак за добијање српског држављанства, “бољка “која “мучи” многе Србе у региону и расејању. Неопходно је да се поједноставе поступци за добијање српског држављанства. Олакшавање процеса добијања нашег држављанства за припаднике наше дијаспоре би оснажило њихово интересовање за матицу. Неопходно је да у наредном периоду активности српских дипломатских представника у Мађарској у погледу унапређења и афирмације Срба у Мађарској буду на узорнијем нивоу, пре свега, кроз што чешће сусрете са представницима Срба у Мађарској, како би се кроз заједничку сарадњу остварило што више пројеката у просветној, културној, економској и спортској сфери.

15 “Андор Дели: Не заборавите на политику проширења!“, Vajdaság ma, 17.07.2019. <https://www.vajma.info/cikk/szerbkia-das/6665/Andor-Deli-Ne-zaboravite-na-politiku-prosirenja.html>(04.07.2021.)

Извештај о политичким правима српског народа у Румунији за 2020/2021. годину

Подаци са пописа становништва и имовине који је одржан 2011. године, показују да у Румунији живи скоро шест милиона становника мање него пре почетком овог века.¹ Демографски пад броја Срба у Румунији се континуирано осликава од 1992. године када их је било пописано 29.080, на попису из 2002. године 22.256 становника се изјаснило као Срби, а на последњим свега 18.079. Пад наталитета, посебно у сеоским срединама, асимилација путем мешовитих бракова, али и миграције ка државама ЕУ основни су узроци смањења броја Срба.

Српски народ махом живи у четири румунске жупаније у Банату. Према подацима са последњег пописа, највећи број Срба живи у жупанији Тимиш, њих 10.102, или 55.88% од укупног броја. У жупанији Караш-Северин живи 5.036 Срба, однос-

1 'Rezultate definitive ale Recensământului Populației și al Locuințelor – 2011 (caracteristici demografice ale populației)', http://www.recensamantromania.ro/wp-content/uploads/2013/07/REZULTATE-DEFINITIVE-RPL_2011.pdf , (sajtu pristupljeno 20 07 2020).

но 27.86%, у жупанији Мехединц 996 или 5.56%, док је у жупанији Арад настањено још 849 Срба или 4.7% од укупног броја Срба у Румунији. У осталих 29 жупанија живи 6% Срба, односно њих 1.097.

Срби су трећа најобразованија национална мањина у Румунији и 99.19% је писмено. Чак 98.38% завршило је школовање одређеног степена, па 55.27% наших сународника има бар 10 разреда школе, док је високошколски образовано 15.81%. Од броја пописаних, који су се 2011. изјаснили као Срби, приближно 60% наводи српски језик као матерњи.

По узору на европско законодавство, остварење колективних права Срба и других националних мањина у Румунији законски је регулисано Декларацијом о националним мањинама. Декларација гарантује заштиту мањина од било ког облика дискриминације, насилне асимилације или сегрегације и остваривање права попут права на образовање на матерњем језику, верског и моралног образовања деце припадника мањина. Међутим, Румунија још увек није усвојила посебан Закон о националним мањинама, који би требало прецизније да утврди мањинска права. Пројекат овог закона прилично дуго чека у парламенту. Према речима српског посланика у парламенту, разлог што се толико дуго чека на доношење закона, можда лежи у максималистичким захтевима мађарске националне мањине и њених представника.

„Дан Светог Саве“², представља празник српске мањине у Румунији од 2019. године. Закон предвиђа да Дан Светог Саве могу организова-ти централне и локалне власти, институције под њиховом надлежношћу или координацијом, за-тим цивилна друштва и физичка и правна лица, организовањем и/или учешћем у програмима и културним, образовним, уметничким, друштвеним или научним манифестацијама посвећеним промоцији српске мањине у Румунији. Ово једна од најзначајнијих законодавних иницијатива последњих година, после закона о верским заједницама из 2006. године, и представља још један доказ да су наша заједница и црква у целини поштоване у румунском друштву.

У оквиру система институционалне заштите мањина у Румунији, успостављен је Савет за националне мањине, у чијем раду учествују три представника мањинских заједница представљених у парламенту. Улога Савета је ојачавање веза између националних мањина и њихових организа-ција, али и анализа и подршка активностима које се тичу образовања мањина на матерњем језику. Представници Срба у Румунији су претходних година наглашавали да су задовољни радом Саве-

2 ‘Legea nr. 94/2019 privind instituirea Zilei Sveti Sava, sărbătoarea a minorității sârbe din România’, 12 mai 2019, <https://lege5.ro/Gratuit/gmztaojwgeyq/legea-nr-94-2019-privind-instituirea-zilei-sveti-sava-sarbatoarea-a-minoritatii-sarbe-din-romania>, (сајту приступљено 20 07 2020).

та, посебно радом његове Правне комисије чија је улога да верификује и указује на битне ситуације које се односе на права и активности националних мањина. Као посебно значајан истицан је рад Департамана за међуетничке односе који је формиран при влади Румуније.

Срби у Румунији су прилично добро интегрисани у државне установе. Учешће Срба у политичком и институционалном животу на локалном нивоу се одвија путем политичких странака и преко Савеза Срба у Румунији, кровне српске организације.

Према члану 62. Устава Румуније, којим је гарантована присутност представника националних мањина у Парламенту, Срби имају једног представника. Према његовим речима чланови мањинске парламентарне групе се редовно састају са министрима (образовање, култура, администрација и сл), премијером и вицепремијером Румуније, а приликом састанака разговара се о специфичној мањинској проблематици: школство, инфраструктура, администрација и пројекти. Тако је остварен успех у очувању школа, али и дат допринос улагањима у локалну инфраструктуру. У амбасади Републике Србије у Букурешту 8. јуна 2021. године уприличен је пријем за посланике и сенаторе румунског Парламента, чланове новоформиране Групе пријатељства са Републиком Србијом.

Представници мањина редовно учествују у доношењу нових закона, изменама или допунама постојећих. У претходном периоду, Славомир Гвозденовић је био у сталном контакту са Асоцијацијом бивших депортираца у Бараган, активно учествовао у доношењу коначне верзије и изгласавању Закона о правима те категорије наших суграђана где је и око 3-4.000 Срба било обухваћено дејством споменутог закона, као и преко 1.000 Срба бивших политичких затвореника у Румунији.

Срби у Румунији нису организовани у посебну политичку странку која би заступала њихове интересе, па ту функцију обавља Савез Срба у Румунији чије је седиште у Темишвару. Основне активности ССР-а су неговање националне свести, образовања на матерњем језику и културне баштине. Поред наведеног, ССР је заслужан за одржавање везе Срба у Румунији са отаџбином. У Савез истичу да су Срби у Румунији, иако малобројни, веома активна мањина, и сврставају их у ред највреднијих и најорганизованијих националних заједница од 20 званично признатих у Румунији.

Срби у Румунији празнују Дан српског језика установљен законом Парламента Румуније³. Овај дан обележава се 21. новембра сваке године од 2016. године. Од културних манифестација ваља из-

3 'Legea nr. 177/2016 - instituirea Zilei Limbii Sârbe', <https://legeaz.net/monitorul-oficial-812-2016/legea-177-2016-ziua-limbei-sarbe>, (sajtu pristupljeno 20 07 2020).

двојити Маратон српске песме и игре, као и Олимпијаду из српског језика и књижевности.

Из године у годину ССР је организовао бројне културно-уметничке манифестације са циљем очувања националног идентитета. Румунска држава финансијски подржава активности српске заједнице окупљене око ССР наменским субвенцијама за финансирање културних и уметничких програма и покривања трошкова плата запослених при релевантним институцијама. Субвенције Румуније су и даље највећа финансијска помоћ Савезу Срба, а прошле године субвенције Савезу износиле су чак око 700.000 евра. Након реновирања зграде Савеза Срба у Араду, ту ће бити смештени „Музеј Сава Текелија“, „Библиотека Еустахија Арсић“ и Ансамбл народних песама и игара Србије „Коло“.

ОФК Београд одиграо је пријатељску утакмицу 7. јула 2021. године, а повод је отварање новог стадиона ФК Стеауе. Два клуба су играла последњу пријатељску утакмицу 1974. године када је ФК Стеауа такође отворала нов стадион. Утакмица ОФК Београд и ФК Стеауа Букурешт представља изузетан доказ пријатељстава, како два клуба, тако и српског и румунског народа. Наставља се традиција гостовања српских клубова у Румунији од како је БСК, данашњи ОФК Београд, био гост у румунској престоници 1922. године у склопу свечаности приликом венчања краља Александра Карађорђевића и румунске принцезе Марије.

Верске слободе су загарантоване свим Србима у Румунији на основу Закона бр.489/28.12.2006 о верским слободама. Темишварска епархија Српске православне цркве је званично призната вероисповест у Румунији и ужива сва законска права и слободе. Поред тога, румунска држава обезбеђује плате и за свештенике Српске православне цркве у Румунији. Епархија темишварска има 55 парохија у румунском Банату. Ипак, остаје проблем потешкоћа повраћаја имовине Српске православне цркве у темишварској епархији и Макиног дома у Темишвару.

Услед смањења броја ђака гасе се српске школе те је све мање могућности за образовање на матерњем језику. Мањине имају право на школе на матерњем језику, чак и ако имају мање од прописаних петнаест ђака у одељењу. Према румунском закону о школству, за формирање одељења са наставом на матерњем језику потребно је петнаесторо деце, мада се у пракси толерише и мањи број (уз одобрење жупанијског школског инспектората, односно Министарства образовања). Упркос томе у Тимишком, Арадском и округу Караш Северин остало је још само шест основних школа у којима се учи на српском језику. Од шездесетак српских школа и око 9.000 српских ђака, колико их је било по завршетку Другог светског рата, тренутно у Румунији ради 6 четворогодишњих школа са по једним учитељем, и Српска гимназија „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару, са укупно 230 ђака. У периоду

2013./2014. године радило је седам српских четворогодишњих школа, док је 2012./2013. године изгубљено 10 школских или предшколских установа које су радиле на српском језику и једно учитељско место у Белобрешки. Од јесени 2010. Срби су изгубили четворогодишње школе у Великом Семиклушу, Ченеју и Српском Семартону.

У српској гимназији „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару српску настава је организована за ученике од првог разреда основне до четвртог средње школе. Међутим, за разлику од српских матураната из других земаља из региона, јако мали број темишварских матураната наставља образовање у Србији, услед неадекватних фондова државе Србије за стипендирање студената из региона, али и језичке баријере, јер многи прваци се тек по упису у школу по први пут сусретну са српским језиком. Високошколско образовање на српском језику одвија се на универзитетима у Букурешту и Темишвару у оквиру катедри за србистику.

Када је реч о информисању на матерњем језику ситуација се оцењује као задовољавајућа. Током протекле године није дошло до промена у погледу рада медија. *Нови темишварски весник* излази сваког другог месеца, активан је недељник на српском језику *Наша реч*, а сваких шест месеци излази *Књижевни живот* једино књижевно гласило на српском језику у Румунији. Нажалост, Рајко Корња дугогодишњи главни и одговорни уредник „Наше речи“, обновио је „Темишварског весника“

преминуо је ове године. Чувамо сећање на овог изврног човека који је живот посветио очувању српског језика, културе и традиције. Програм на радију Банат Линк, првом радију на српском језику, емитује се од 2009. Два сата недељно емитује се и емисија на српском језику на Радио Темишвару и емисија „Српски видици“ у регионалном студију темишварске румунске националне телевизије која траје 25 минута, међутим, програм могу да прате само Срби на подручју Баната. Гласила финансира румунска држава, односно ССР захваљујући средствима која наменски добија од државе. Србија не учествује у финансирању рада српских медија у Румунији.

Срби из Румуније оцењују сарадњу са институцијама Србије као добру, а челници и представници Савеза Срба сусрели су се током претходне године са саветником Канцеларије за дијаспору и Србе у региону, Министром просвете Републике Србије, представницима Скупштине – Одбора за односе са Србима из региона, итд.

Економска сарадња Србије и Румуније је највећим делом заснована на трговинској размени која је, до избијања пандемије корона вируса бележила континуиран пораст⁴. У 2020. години, укупна трговинска размена достигла је вредност од 1,83 млрд. евра, од чега наш извоз износи 1,11 млрд. евра, што представља раст од 8,05% у односу на 2019. го-

4 <https://publikacije.stat.gov.rs/G2021/Pdf/G20211023.pdf>

дину, а увоз 720,1 мил. евра, што је 1,23% мање. По укупној размени, Румунија заузима седмо место на листи спољно-трговинских партнера Републике Србије. Ове године успостављена је сарадња између српских произвођача и румунског продајног ланца Ремаркт. Захваљујући наведеном, на румунском тржишту, у продавницама Ремаркт-а доступни су бројни српски производи, док ће асортиман робе у наредном периоду бити додатно проширен. Уочи Ускрса, у Араду организована је свечаност у част српских произвођача од стране домаћина компаније Ремаркт. На свечаности и промоцији српских производа присуствовали су представници компаније Ремаркт Душан Вилмс, Ђерардо Монцило и Флориан Катана, посланик румунског Парламента и председник Савеза Срба у Румунији Огњан Крстић, заменик префекта округа Арада Јонел Синаћ, председник Жупанијског савета Арада Јустин Ђонка, градоначелник Арада Калин Бибарц и представници српске дијаспоре.

На међудржавном нивоу односи Републике Србије и Румуније оцењени су као добросуседски и пријатељски.

Закључак

Током претходне 2020.-2021. године дошло је до даљег опадања политичких права српског народа у региону. Ово је пре свега последица догађаја у Црној Гори и Републици Српској/Босни и Херцеговини, које су владе САД и држава Квинте разумеле како неуспех сопствене досадашње политике и потенцијалну опасност по однос снага између САД и Руске Федерације на Балкану.

Након великог успеха протеста због наметања дискриминаторског Закона о врским заједницама у Црној Гори на парламентарним изборима победиле су опозиционе странке. Највећа опозициона коалиција Демократски фронт остављена је изван владе несумњиво због интереса САД и ЕУ. Због интереса уклањања ауторитарног Ђукановићевог режима ДФ/Коалиција “За будућност Црне Горе” подржала је мањинску владу УРА и ДЦГ, захтеви за успоставом уставном прописане равноправности српског народа, његове културе, језика итд. нису испуњени. Влада је само променила Закон о врским заједницама а до сада је не само избегавала да регулише односе са Српском православном црквом, већ се мешала у избор новог митрополита

црногорско-приморског. Срби су до сада добили само равноправно учешће у руковођењу појединих јавних предузећа.

У БиХ је настављено развлашћивање Републике Српске, после успоставе стабилности Српске и доброг одговора на епидемују, наступили су притисци ради развлашћивања ентитета и преноса надлежности на ниво заједничких установа БиХ. Посебно су проблематични манипулације са Централном изборном комисијом, те увођење Закона о кажњавању негирања геноцида који треба да послужи као вербални деликт за све политичаре који желе да сачувају аутономију Републике Српске.

У Хрватској је настављена кампања увреда и напада на српску мањину. Одлазак српских политичара на прославу годишњице хрватске победе која је завршена прогоном 250.000 Срба није променио ствари, напади су подједнако чести, а са њима и захтеви за ревизијом Ердутског споразума и умањивањем права српског народа.

На Косову-УНМИК су учестали напади на српски народ. Посебно су тешки напади на монаштво манастира Дечани, лажне вести о тровању водовода у Дечанима као и манипулације премијера Куртија злочинима из рата завршеног 1878. године ! У Републици Словенији још увек није регулисан статус српске заједнице, а исто је и са српским народом у Републици Албанији. У Северној Македонији и даље је отворено питање статуса СПЦ и

Архиепископије Охридске, српска партија ДПСМ је у опозицији тако да су ранија права тамошњег српског народа реално умањена а разне кампање против Срба и Србије учестале. Стање права српског народа који живи у Мађарској и Румунији је добро и на нивоу од претходних година.

Суседним државама препоручујемо поштовање закона и устава. САД и ЕУ препоручујемо да не врше сегрегацију српског народа у региону. Влади Србије препоручујемо веће, наглашавамо - институционално, ангажовање и реципроцитет.

Summary

The 2020/2021 Report on the political rights of Serbs in the Balkans finds that the rights and status of the Serbian population in eight neighbouring countries and in the Kosovo-UNMIK province have deteriorated over the previous year. This adds to a long trend noticed since 2008, when the Progressive Club published its first Report.

The deterioration of the rights of Serbs in the Balkans over the previous year was most notable in Montenegro and the Republic of Srpska/Bosnia-Herzegovina, where the US and the EU interpreted events in the past year as a sign of failure of their long-term policies and a sign for concern about the possible increase of Russian influence in the region.

Here follows the summary of key events recorded in the eight neighbouring countries and Kosovo-UNMIK province in the previous year, relating to the rights of Serbs who live there.

Montenegro: Following the success of protests against the discriminatory religious bill introduced by the Djukanovic government, the opposition won the elections for the first time since 1945. However,

under the pressure of the US and the EU, the biggest coalition within the winning opposition block, gathering ethnic-Serbs, had its members ousted from the Cabinet. In the interest of democracy and dismantling of the aged authoritarian regime of Milo Djukanovic, political leaders of Serbs in Montenegro continued their support for the minority Cabinet. However, their requests for the fulfilment of constitutional rights (among others, in the areas of political rights, representation, education, respect for cultural diversity and identity) of Serbs in Montenegro have not been met, yet. The new government so far changed the discriminatory religious bill, but failed to adopt even part of the programme of the Serb parties, and has so far failed in normalizing relations with the Serbian Orthodox Church (the church with most followers among Montenegro's citizens), nor has it improved relations with the Republic of Serbia. In an unprecedented move, the new prime minister Krivokapic even tried to intervene in the election of the new Serbian Orthodox Church Metropolitan of Montenegro and Maritime.

Bosnia and Herzegovina: The previous year also saw the continuation of pressure from the Bosniac national movement, the US and the EU on the constitutional status of the Republic of Srpska determined by the Dayton Peace Accord. Our research has found that, due to events in Montenegro where the pro-Western authoritarian regime of Milo Djukanovic lost power, and also because of the crisis in the Federation of BiH (the larger of the two entities which make up Bosnia

and Herzegovina) caused by the coronavirus pandemic – which was met with a relatively successful response by the authorities of the Republic of Srpska - the US and EU orchestrated a new wave of pressure in order to limit and abolish the constitutional autonomy of the Serb entity. During the previous year, we witnessed unlawful manipulation in the Central electoral commission election process. There have also been pressures for abolishing the legally established equality of three nations and two entities, “in order to meet European standards” (while, in comparison, in Northern Macedonia - where there are also two large ethnic groups and the legal system is based on specific agreements following the 2001 conflict - the US and the EU policy was completely opposite, favouring stronger rights of the Albanian population). The recently introduced law forbidding the “negation of genocide”, which was imposed upon BiH by the outgoing UN High Representative Valentin Inzko, is widely interpreted as having the sole purpose of silencing and undermining the rights of democratically elected political representatives of ethnic Serbs and to force an interpretation of events in Bosnia which is not shared by all sides making up the country.

Croatia: Serbs continue to be the targets of most vile attacks and their legal rights are constantly undermined on all levels of the Croatian state and society. The attacks – which involve children and using WW2 nazi/ustasha slurs and chants – happen on an almost daily basis and have been recorded by the Croatian Om-

budsman as well as international organisations. Even though in 2020 ethnic-Serb minority representatives, arguing they are doing so in the name of peace, took part in, what Croatia calls the celebration of the Croat victory in the war (the 1991-95 separatist war, which ended with the ethnic cleansing of 250,000 Serbs) the number of attacks and incidents against local Serbs has continued to increase. Political pressures in favour of further limiting and decreasing minority rights (which are guaranteed by the Croat constitution as well as the internationally recognised Erdut Agreement from 1995) became stronger.

Kosovo-UNMIK: Ethnically motivated attacks against the Serbian community doubled in 2021. The events which particularly stand out are: attacks on the Decani Monastery monks, fake news that Serbs poisoned the Decani aqueduct, as well as the newly-elected PM Albin Kurti's manipulations with historical facts regarding wars that happened almost a century and a half ago.

In the Republic of Slovenia and the Republic of Albania, the status of the Serbian minority has not been regulated yet and they continue to experience problems in fulfilling their basic human and civil rights. In Northern Macedonia, the status of the Serbian Orthodox Church is still open and not regulated with the continuing pressures – supported by the Macedonian government - in establishing the Macedonian Orthodox Church. Minority rights of the Serbian community decreased since 2017, while pressures and campaigns

of hatred became more frequent. The political rights of ethnic Serbs in Hungary and Romania are traditionally on a satisfying level.

The Progressive Club calls upon all the neighbouring countries as well as the interim authorities in Pristina to follow and respect their own legal frameworks and international laws and standards regulating minority rights when it comes to the case of the Serbs living there. We also appeal to the US and the EU not to engage in the policy of effectively segregating 1,7 million Serbs who live outside of Serbia. We urge the Serbian government to take more institutional activity and bring forward new policies and engage with both regional and international factors in promoting and respecting the rights of Serbs in the Balkan region.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
323.1(=163.41)(4-12)

**ИЗВЕШТАЈ о политичким правима српског
народа у региону** : извештај за ... / за издавача Чедомир
Антић. – 2008/2009, бр. 1- . – Београд
(Захумска 23Б/II) : Напредни клуб, 2009–
(Београд : Birograf). – 15 cm
ISSN 1821-200X = Извештај о политичким
правима српског народа у региону
COBISS.SR-ID 168137228